

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 35

FÖRSTA KAMMAREN

1970

29—30 oktober

Debatter m. m.

Torsdagen den 29 oktober

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Nilsson, Ferdinand, (cp) ang. priserna på livsmedel, m. m.	3
av herr Björk (s) om upphävande av lagen om åtgärder vid sambällsfarlig asocialitet	4
av herr Werner (vpk) ang. försenad utbildning av läkare och vårdpersonal till följd av ändrad tidsplan för byggande av undervisningssjukhus	5

Svar på interpellationer:

av herr Helén (fp) om dataombudsman m. m. till skydd för en- skilds integritet vid databehandling av personuppgifter	6
av herr Brundin (m) om sekretess vid folk- och bostadsräk- ningen, m. m.	6
Svar på enkel fråga av herr Nyman (fp) om åtgärder för ökad an- vändning av säkerhetsbälte i bil	22
Allmänpolitisk debatt (Forts.)	23
Olovlig värvning	41
Om översyn av steriliseringslagen	42
Om införande av tjänstemannataxering i första instans	43

Fredagen den 30 oktober

Höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.	45
---	----

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 29 oktober	Sid.
Bevillningsutskottets betänkande nr 54, ang. berättelse för Nordiska rådets adertonde session	40
Första lagutskottets utlåtande nr 50, ang. medborgarskapslagstiftningen, m. m.	40
— nr 51, om ökad muntlighet i förvaltningsförfarandet	40
— nr 52, om vidgad tillämpning av kontradiktoriskt förfarande i förvaltningsärenden, m. m.	40
— nr 53, om skyldighet för myndighet att motivera beslut	40
— nr 54, om åtgärder för att stärka det administrativa rättsskyddet	40
— nr 58, om straff för flygplanskapning	40
— nr 59, ang. olovlig värvning	41
— nr 60, om översyn av steriliseringslagen	42
— nr 61, om översyn av bestämmelserna angående rätt till nödvärn	43
Bevillningsutskottets betänkande nr 49, om införande av tjänstemannataxering i första instans	43
— nr 51, ang. uppbördskontrollen	44
— nr 53, ang. beskattningen av multinationella företag m. m. ..	44
Fredagen den 30 oktober	
Bevillningsutskottets betänkande nr 55, ang. ändring i förordningen om allmän arbetsgivaravgift, m. m.	45
Andra lagutskottets utlåtande nr 66, ang. ändring i förordningen om allmän arbetsgivaravgift, m. m.	91

Torsdagen den 29 oktober

Kammaren sammanträdde kl. 10.30.

Ang. priserna på livsmedel, m. m.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Ferdinand Nilssons* (cp) fråga angående priserna på livsmedel, m. m., vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 23 oktober, och anförde:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson i Kungsängen har frågat mig om jag anser det riktigt med beskattning på livsmedel trots i övrigt kraftigt stegrade levnadskostnader samt om jag anser det riktigt att regeringen ensidigt fastställer priser för varor för vilka redan av riksdagen efter förhandlingar prisreglerande normer fastställts.

Jag utgår ifrån att herr Ferdinand Nilsson i det första avsnittet av sin fråga kritiserar att den höjda mervärdesskatten även blir tillämplig på livsmedel, och som svar på detta avsnitt vill jag anföra att ett undantag för den avsevärda del av konsumtionen som livsmedel och andra till livets nödtorft hörande inköp representerar skulle bryta sönder hela mervärdesskattesystemet och av den anledningen icke kan tillämpas.

Jag är mera osäker om vad herr Ferdinand Nilsson menar med den senare delen av sin fråga. Skulle herr Nilsson emellertid avse jordbruksprisuppgörelsen och dess konfrontation med prisstoppet så bör följande synpunkter beaktas. Prisstoppet genomfördes över hela fältet, och i den mån dispenser från detta skall godtas är det en fråga för pris- och kartellnämnden att pröva i varje särskilt fall. Jordbruksuppgörelsen garanterar jordbruket en viss inkomst per år, varför prisstoppet, som

jag utgår ifrån skall ha övergående natur, inte står i strid med jordbruksuppgörelsen. Regeringen kommer att fullfölja sin del av överenskommelsen med jordbrukarna.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för att han har besvarat min fråga och gjort det i dag. Jag är sorgligt medveten om att jag lämnade min fråga litet sent, nämligen på fredagen i förra veckan. Den borde rätteligen ha lämnats på torsdagen för att någon "moralisk" skyldighet för statsrådet att svara redan i dag skulle föreligga.

Jag är således tacksam för svaret men inte fullt så tacksam för dess innehåll. Jag måtte ha formulerat mina frågor oklart. Statsrådet Sträng frågar vad jag avser när jag undrar om det är riktigt med beskattning på livsmedel trots i övrigt kraftigt stegrade levnadskostnader. Att levnadskostnaderna har gått upp har jag och många andra observerat. Men min fråga gällde inte beskattningen på livsmedel i och för sig, utan vad jag ville ta upp var om det kan vara riktigt att som man säger "avlyfta" köpkraft genom beskattning av enkla, till livets nödtorft hörande livsmedel, såsom matbröd, potatis, mjölk, smör och margarin.

Jag begriper att man använder beskattning för att åstadkomma samhälls-ekonomisk balans, men när det gäller den köpkraft som är inriktad på nyssnämnda varor så kan varken den förmögnaste och största löntagaren eller den som har det väldigt knappt göra mer än äta sig mätt. Då undrar man om det är riktigt att vid avlyftande av "onödig" köpkraft sätta in beskattning

Om upphävande av lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

på dessa livsmedel. Den här åtgärden har gjort ett särskilt intryck, därför att man strax före valrörelsen "satte ljuset på" de livsmedel som framställdes av en viss samhällsgrupp och införde maximiprissättning på dessa. Samtidigt vet vi att samma Kungl. Maj:t om några månader kommer att se till att priserna på dessa produkter ökar 5—6 procent genom den höjda moms.

Det var detta som föranledde mig att fråga om åtgärden att genom beskattning fördyra dessa livsmedel stod i riktigt god överensstämmelse med principerna för ett modernt välfärdssamhälle. Jag fick inte något riktigt svar på detta utan fick snarare veta att det sociala rättviseproblemet var en teknisk fråga som hade med regler för moms-katten att göra.

Går det, statsrådet Sträng, att sätta spärrpriser på enskilda produkter, då är det säkert också möjligt att reglera moms på dessa enskilda produkter! I andra sammanhang har Kungl. Maj:t inte dragit sig för ganska krångliga bestämmelser. Jag hänvisar till blanketterna för folkräkning m. m. Nog går det att klara så pass mycket administrativt krångel bara man vill.

Jag frågade även om det var i överensstämmelse med ett demokratiskt styrelsesätt att en regering ensidigt själv bestämmer priser för varor, på vilka riksdagen redan tidigare efter förhandlingar fastställt normer för prissättningen. Jag menar inte att en demokratisk regering inte skulle ha rätt att föreslå även sådant. Men har riksdagen fastställt normerna för prissättningen på dessa produkter, så tycker jag att ändringarna skall ske i samarbete med riksdagen, som ju i våras på detta speciella område bestämde att priserna på jordbrukets produkter skulle regleras genom att man fastställde ett "tak" och en "botten" för prissättningen. Det skulle alltså bli ett prissystem med en viss rörlighet. Bryter regeringen nu denna uppgörelse och inför ett fixt system — vilket man kanske inte bör anmärka på

i och för sig — så gör man det på egen hand, trots att riksdagen har fastställt andra normer. Jag tycker alltså att man kunde ha väntat med dessa ändringar. Men vi stod ju inför ett val. Skatterna kom *efter* valet, men spärrpriserna på jordbruksprodukter sattes av någon anledning in strax *före* valet.

Jag tackar dock statsrådet för vänligheten att svara på mina frågor. Att svaren inte helt skulle tillfredsställa mig var jag helt beredd på, och jag är glad att ha fått tillfälle att precisera mina frågor, om jag uttryckt mig litet oklart.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om upphävande av lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Björks (s) fråga om upphävande av lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 23 oktober, och yttrade:

Herr talman! Herr Björk har frågat mig när förslag om upphävande av lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet läggs fram.

Ett upphävande av lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet kan skapa behov av andra möjligheter för polisen att vid allvarigare fall av asocialitet ingripa i syfte att undanröja orsakerna till den asociala livsföringen. Som också 1969 års riksdag konstaterade bör det därför klarläggas vilka behov som kan föreligga i detta hänseende och på vilket sätt man kan nå en lösning. En undersökning av dessa frågor bör således göras, innan förslag om upphävande av lagen läggs fram. Denna undersökning bör lämpligen göras i anslutning till den översyn av sociallagarna som pågår inom socialutredningen.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för hans svar på min fråga.

Anledningen till att frågan väcktes var att ingenting har avhörts från regeringen efter riksdagens rätt klara ställningstagande 1969. Andra lagutskottet hänvisade den gången med anledning av en motion i ärendet till en rad remissinstanser, som funnit att syftet med lagen inte uppnåtts. Utskottet uttalade för egen del: "Samtliga redovisade omständigheter talar enligt utskottets mening för att lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet upphävs." Enkelt uttryckt är det fråga om en godtycklig klasslag, som utgör ett ganska genant inslag i svensk lagstiftning.

Motionärerna uteslöt inte att vissa kontrollåtgärder kunde vara behövliga vid särskilt allvarliga fall av asocialitet. Men de ställde inte som villkor för den nuvarande lagens upphävande att sådana kontrollbestämmelser skulle införas. Det gjorde inte heller utskottet, såvitt man kan tolka dess utlåtande. Den nuvarande lagen fyller ju en kontrollfunktion på sin höjd i ett åklagardistrikt. När justitieministern nu hänvisar till detta behov, kan man få olustiga minnen av den gamla lösdrivarlagens behandling. Den manglades under årtionde efter årtionde genom utredning efter utredning, därför att man inte vågade avskaffa den utan att sätta något annat i stället. Vad man till slut fick i stället var lagen om samhällsfarlig asocialitet, som riksdagen alltså har funnit oduglig och stötande. Jag känner en viss oro för att justitieministerns hänvisning till socialutredningen blir ett nytt kapitel i en alltför långdragen historia. Jag hoppas att så inte blir fallet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. försenad utbildning av läkare och vårdpersonal till följd av ändrad tidsplan för byggande av undervisnings-sjukhus

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr Werners (vpk) fråga till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående försenad utbildning av läkare och vårdpersonal till följd av ändrad tidsplan för byggande av undervisningssjukhus, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 16 oktober, och anförde:

Herr talman! Herr Werner har frågat chefen för socialdepartementet hur han bedömer konsekvenserna av en försenad utbildning av läkar- och vårdpersonal, som kan väntas bli följden av rubbade tidsplaner för byggande av undervisningssjukhus och institutioner, exempelvis Huddinge sjukhus, och om detta ger anledning till något initiativ från hans sida.

Eftersom frågan närmast torde avse riskerna för förseningar i utbyggnaden av utbildningsresurserna har frågan överlämnats till mig för besvarande.

År 1965 beslöt riksdagen att den årliga intagningen till läkarutbildningen vid Karolinska institutet skulle ökas med 72 studerande. Samtliga skulle få senare delen av sin utbildning — den kliniska delen — förlagd till Huddinge sjukhus med början under höstterminen 1972. År 1969 beslöt riksdagen att intagningen vid Karolinska institutet skulle ökas under läsåret 1969/70 med ytterligare 40 studerande per år samt från och med läsåret 1972/73 med 50 studerande per år.

Redan vid tiden för 1969 års beslut förutsågs att vissa förseningar skulle uppstå vid Huddinge sjukhus. Med hänsyn härtill träffades en principuppgörelse med Stockholms stad och Stockholms läns landsting. Uppgörelsen innebär bl. a. att staden och landstinget efter särskild överenskommelse upplåter kliniker m. m. för genomförande av klinisk utbildning för det ökade antal studerande som tas in för läkarutbild-

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

ning vid Karolinska institutet fr. o. m. läsåret 1960/70 i den utsträckning denna utbildning inte kan förläggas till Huddinge sjukhus. Universitetskanslersämbetet har sedan dess följt utvecklingen och undersökt på vilka sätt nödvändiga övergångsåtgärder bäst kan genomföras.

Det finns i dag — mot denna bakgrund — ingenting som ger mig anledning att tro att förseningar i utbyggnaden av Huddinge sjukhus kommer att innebära att det blir omöjligt att genomföra den beslutade ökade läkarutbildningen i Stockholmsområdet.

Några allvarliga risker för förseningar på andra orter eller beträffande annan vårdpersonal föreligger inte enligt inhämtade uppgifter. Utvecklingen på området följs med uppmärksamhet inom utbildningsdepartementet och berörda myndigheter.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret på min fråga. Hans redogörelse för planen för den vidgade intagningen har jag ingen anledning att i detta sammanhang kommentera, eftersom min fråga gällde konsekvenserna för utbildningen av läkare av den aktuella förseningen av Huddinge sjukhus.

Statsrådet Moberg säger att man redan 1969 förutsåg att vissa förseningar skulle uppstå vid Huddinge sjukhus och att man med hänsyn härtill träffade en principöverenskommelse med Stockholms stad och Stockholms läns landsting om upplåtelse av vissa kliniker för klinisk utbildning i den utsträckning denna undervisning inte kunde förläggas till Huddinge sjukhus. Där tillåter jag mig framföra vissa tvivel.

De förseningar som förutsågs 1969 innefattade väl inte den försening som nu har aktualiserats i samband med landstingets budgetarbete inför 1971. Mina tvivel understryks för övrigt också av det förhållandet att de byggnads-

arbetare som är sysselsatta med uppförandet av Huddinge sjukhus har fått besked om att permitteringar kommer att vidtas — någonting som de tidigare inte hört talas om. Landstinget har till bygget för 1971 anslagit 50 miljoner kronor mindre än planerat. Därför är min följdfråga:

Inrymde de förseningar, som man enligt statsrådet Moberg förutsåg redan 1969 och som föranledde principöverenskommelsen med Stockholms stad och Stockholms läns landsting, även de nu påtalade förseningarna, som har aktualiserats i samband med budgetarbetet för nästa år?

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Svaret på den frågan är ja.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att — när herr statsrådet Norling vore upptagen i andra kammaren — svaret på den härnäst å föredragningslistan upptagna enkla frågan skulle lämnas efter interpellationssvaren.

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **GEIJER**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde i ett sammanhang besvara dels herr *Heléns* (fp) interpellation om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter, dels ock herr *Brun-dins* (m) interpellation om sekretess vid folk- och bostadsräkningen, m. m., och nu yttrade:

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

Herr talman! Herr Helén har frågat mig om jag avser på lämpligt sätt medverka till att pågående utredningar ges sådana nya direktiv och resurser att lämpliga regler, lagar och förordningar snabbt kan utarbetas till skydd för den enskildes integritet i synnerhet vad gäller insamling, bearbetning och lagring av personliga uppgifter för databehandling och om jag är beredd tillsätta en särskild dataombudsman (DO) för bevakning av den enskildes rätt och integritet.

Herr Brundin har frågat mig om jag är beredd att ge allmänheten bestämda garantier för att sekretessen i de lämnade uppgifterna i samband med folk- och bostadsräkningen bevaras, exempelvis genom att personnumret avlägsnas ifrån magnetbandet, och om jag vill tillsätta en särskild utredning eller meddela offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén sådana tilläggsdirektiv att frågan om den personliga integriteten och dataregistren tas upp till en allsidig prövning.

Bakgrunden till interpellationerna är den nyligen avslutade insamlingen av uppgifter till årets folk- och bostadsräkning. Det finns med hänsyn till den debatt som har förekommit skäl att framhålla att folk- och bostadsräkningen är ett betydelsefullt underlag för samhällsplaneringen. Som exempel på användningsområden för den statistik som bygger på materialet från folk- och bostadsräkningen kan nämnas: planering av bostadsförsörjningen, åldringsvården och skolväsendet och bedömning av utvecklingstenden- ser på arbetsmarknaden samt planering för att kunna bedriva en effektiv regional politik. Folk- och bostadsräkningen kan inte tjäna dessa ändamål, om uppgiftslämnandet eftersätts. Även i andra sammanhang är det nödvändigt att den enskilde lämnar vissa uppgifter till ledning för samhällsarbetet.

Såväl i interpellationerna som i den allmänna debatten har emellertid getts

uttryck för oro för att uppgifterna skulle kunna användas på ett sätt som strider mot de enskilda medborgarnas berättigade krav på skydd för den personliga integriteten. I anslutning härtill har uppstått en debatt om behovet av att skydda den personliga integriteten vid uppbyggandet av olika informationssystem med anlitande av ADB-teknik.

Vad beträffar uppgifterna till folk- och bostadsräkningen gäller enligt 16 § sekretesslagen att uppgifter, som har lämnats för statlig eller kommunal statistik, inte får lämnas ut till allmänheten, om inte den som avses med uppgiften samtycker till det. Samma sekretesskydd gäller i fråga om myndighets bearbetningar av uppgifter som lämnats för statistikändamål.

Enligt min uppfattning innebär denna bestämmelse tillfredsställande garantier för att uppgifter, som allmänheten lämnar till myndighet för statistikändamål, inte lämnas ut till obehöriga. Såvitt jag känner till har det inte heller hittills förekommit några klagomål på att statistiksekretessen skulle vara bristfällig, trots att reglerna i fråga nu har gällt länge och trots att det är flera år sedan ADB-tekniken togs i tjänst för den offentliga statistikbearbetningen.

Hos statistiska centralbyrån finns även uppgifter ur befolkningsregistren lagrade på datamedier. Dessa uppgifter är inte hemliga, och statistiska centralbyrån säljer sådana uppgifter. Mot bakgrund härav har man i debatten befarat att de vid folk- och bostadsräkningen insamlade uppgifterna skall komma i obehöriga händer. Jag vill med anledning härav framhålla att någon försäljning av individualiserade uppgifter, som har lämnats i statistiksyfte, självfallet aldrig har förekommit och inte heller skall förekomma.

Vad jag hittills har sagt har gällt frågan om skyddet mot att individualiserade statistikuppgifter lämnas ut

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilda integritet vid databehandling av personuppgifter

till allmänheten. De farhågor som har kommit till uttryck har emellertid avsett också risken för att uppgifter, som har lämnats för statistikändamål, skulle kunna utnyttjas av myndigheterna även för andra ändamål på ett sätt som kunde anses betänkligt med hänsyn till den personliga integriteten. Härom vill jag framhålla följande.

Det saknas f. n. generella regler om myndigheternas rätt att ta del av varandras hemliga handlingar. Myndighet har att under ämbetsansvar göra en avvägning mellan den samarbetskyldighet, som gäller för myndigheterna sinsemellan, och det skyddsintresse, som framgår av reglerna om tystnadsplikt och handlingssekretess. När det gäller uppgifter som allmänheten har lämnat för statistikändamål tillämpar statistiska centralbyrån vid denna avvägning en fast och entydig praxis, som innebär att sådana uppgifter över huvud taget inte lämnas ut till annan myndighet.

Jag kan alltså inte finna annat än att gällande rättsregler innebär ett tillfredsställande sekretesskydd för uppgifter, som lämnats för statistikändamål. Det finns därför inte anledning att vidta särskilda åtgärder för att ytterligare trygga sekretessen på detta område.

I interpellationerna tas emellertid frågan om ADB-tekniken och den personliga integriteten också upp ur en vidare synvinkel än som gäller skyddet för personliga uppgifter i statistikmaterial. Bakgrunden synes framför allt vara det förhållandet att ADB-tekniken öppnar stora möjligheter att ställa samman uppgiftsmaterial från olika register och på så sätt kartlägga enskilda människors förhållanden i en utsträckning som tidigare inte har varit praktiskt möjligt.

Jag vill till en början framhålla att problemet att skydda den personliga integriteten vid uppgiftssammanställningar inte är något nytt som har kom-

mit med ADB-tekniken. Uppgiftsinsamlingar på den offentliga sidan är i stor utsträckning sekretesskyddade. Jag kan här erinra om kriminalregistret, polisregistret och kontrollstyrelsens straffregister. Dessa register, som innehåller från integritetssynpunkt mycket ömtåliga uppgifter, har ända sedan sin tillblivelse varit kringgärdade med sekretess såväl i förhållande till allmänheten som i förhållande till övriga myndigheter. Dessa register håller nu på att överföras till ADB-medium. Liksom när det gäller statistiksekretessen medför övergången till ADB-teknik inte att sekretesskyddet försämras. Även när det gäller övriga ADB-system, som är i drift inom den offentliga sektorn, har sekretessproblemen hittills kunna bemästras.

Det pågår ett omfattande arbete på uppbyggnad av olika datasystem såväl i samhällelig som i privat regi. Utnyttjandet av ADB-teknik i den offentliga verksamheten innebär nämligen stora fördelar bl. a. genom att den skapar bättre förutsättningar för en effektiv samhällsplanering och ger stora arbetsekonomiska vinster, men uppläggningsen av nya register aktualiserar i många fall integritetsskyddsproblem. Dessa problem får lösas på samma sätt som har skett hittills. Det blir således statsmakternas sak att vid varje tillfälle ta ställning till vilka skyddsregler som behövs. Jag tror inte att det är vare sig möjligt eller lämpligt att beträffande ännu ej upplagda eller planerade register i förväg bestämma omfattningen av integritetsskyddet. Det måste för varje register bli fråga om en avvägning mellan det informationsbehov som registret skall fylla och behovet av skydd för den personliga integriteten. Denna avvägning måste naturligen ge olika resultat för exempelvis ett kriminalregister och ett register med enbart adressuppgifter.

Med detta vill jag inte ha sagt att ADB-tekniken inte skulle innehålla

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

problem med hänsyn till den personliga integriteten. Som jag redan har framhållit sammanhänger detta framför allt med att ADB-tekniken öppnar stora möjligheter att ställa samman uppgiftsmaterial från olika register. Dessa problem har på ett tidigt stadium uppmärksammats av regeringen.

För ett och ett halvt år sedan tillsatte regeringen en kommitté som bl. a. skall utreda, om tryckfrihetsförordningens offentlighetsprincip skall vara tillämplig på ADB-medier, och lägga fram förslag till de sekretessbestämmelser som kan komma att behövas med anledning av ADB-utvecklingen på den offentliga sidan. Kommittén skall också enligt sina direktiv ta upp frågan om sekretessen mellan myndigheterna. Arbetet i kommittén, vars sekretariat nyligen har förstärkts, bedrivs i nära kontakt med det arbete som pågår på uppbyggnad av de olika datasystemen. En fråga, som kommer upp i detta sammanhang, är om personnumret eller någon annan s. k. integrationsnyckel skall omgärdas med sekretess. Ett delbetänkande beträffande datasekretessen väntas i slutet av nästa år. Det är möjligt att en fullständig lösning av frågorna om datasekretessen kräver grundlagsändring. Dessförinnan torde uppkommande sekretessproblem kunna lösas genom mera begränsade åtgärder. Såvitt jag kan se är det emellertid inte nu aktuellt att tillsätta en "dataombudsman".

Jag övergår nu till de integritets-skyddsproblem som uppbyggandet av olika ADB-system i privat regi kan skapa. Den möjlighet som sedan länge finns för enskilda att samla in och sammanställa offentligt material med hjälp av ADB-teknik har visat sig kunna innebära allvarliga risker för missbruk. Dessa risker föreligger framför allt vid bedrivandet av kreditupplysningsverksamhet. Även dessa problem är sedan halvtannat år föremål för utredning. Arbetet har nu kommit så

långt att betänkande med förslag till åtgärder kan beräknas bli framlagt under år 1971. Enligt sina direktiv skall utredningen överväga huruvida den erforderliga kontrollen skall ske genom ett koncessionsförfarande eller genom tillskapande av ett monopol. Jag vill framhålla att det visserligen i dag saknas medel att ingripa mot en kreditupplysningsverksamhet som kränker den personliga integriteten men att redan tillsättandet av en utredning med angivna direktiv varit ägnat att motverka inrättandet av privata databanker för ifrågavarande ändamål och att de bestämmelser som kan bli aktuella kommer att gälla även sådan verksamhet som nu pågår.

Avslutningsvis vill jag säga att den oro som har kommit till uttryck i senare tids debatt om ADB-tekniken om den personliga integriteten är förstående med hänsyn till frågornas betydelse för den enskilde. Men problemen har uppmärksammats på ett tidigt stadium i uppbyggnaden av olika datasystem. Förutsättningarna är därför gynnsamma för att behovet av skydd för den enskildes integritet blir tillgodosett.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Av justitieministerns interpellationssvar, som jag tackar för, får man intrycket att vi politiker, regering och riksdag, skulle ligga väl framme när det gäller att i tid ha uppmärksammat de problem som en snabbt ökande användning av ADB-tekniken för med sig. Så är det nog inte. I själva verket tror jag att vi måste medge att problem, som bland annat har beskrivits i den nu aktuella debatten, helt enkelt är nya och främmande för många beslutsfattare.

De få tillfällen då frågorna diskuteras här i riksdagen har nästan aldrig lett till några större debatter. Man kan knappast säga att det har funnits någon

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

klar statlig datapolitik. Målsättning, organisatorisk och ekonomisk planering, hela sekretessproblematiken, inget av detta har hittills fått en tillfredsställande belysning i den politiska debatten. Där måste vi ge de kritiska röster rätt, som nu riktar berättigade frågor till oss politiker.

Det torde inte vara möjligt för någon lagstiftande församling att helt hinna med i en så snabb utveckling som den som ägt rum inom datatekniken. Men den ofrånkomliga eftersläpningen måste vi nu möta med en stark vilja att försöka begränsa den, framför allt genom att de utredningar som sker får erforderliga resurser och att det material, som där samlas, under hand göres tillgängligt för offentlig debatt.

Det är tyvärr knappast någon tillfällighet att den passivitet från politisk sida som man här kunnat notera gäller just ett område av komplicerad teknisk natur, där det behövs specialkunskaper som vi politiker alltför sällan själva har. Detta faktum har i många fall inneburit, att uppmärksamheten mer har riktats mot själva företeelserna än mot orsakerna och de nödvändiga åtgärderna.

Därför måste jag nu konstatera, att justitieministerns svar på min interpellation, i just de delar som beskriver vad som hittills gjorts, är förhållandevis tunt. Justitieministern får nog sälla sig till de många politiker som har en ganska oskuldsfull bakgrund i datadebatten.

Om herr Geijers besked att "problemen har uppmärksamrats på ett tidigt stadium" vore riktigt skulle den intensiva debatt vara svärförklarlig som det senaste året förts i expertkretsar och som nu i samband med 1970 års folk- och bostadsräkning har utvidgats till att gälla många lekmän. Är det något den debatten visat, så är det att det mesta återstår att göra för lagstiftarna och att många människor är allvarligt oroade över vart utvecklingen håller på att bära iväg med oss.

När man bedömer denna debatt gör man fel om man tror att de oroade och bekymrade är att hänföra till en grupp av allmänt konservativa och utvecklingsfientliga människor. Så förhåller det sig inte. Det är i mycket vida kretsar som denna oro uppstått. Justitieministern säger sig ha förståelse för denna oro, medan finansminister Sträng säkert gjorde ett misstag när han häromdagen viftade bort alla frågetecknen kring folk- och bostadsräkningen genom att säga att vi hållit på med sådana saker "sedan långliga tider". Det var en helt annan teknik med helt andra resurser som användes exempelvis på den gamla mantalsskrivningens tid. Det finns ju ändå situationer där en kvantitativ förändring får sådana dimensioner att den övergår i en kvalitativ förändring. Denna gamla sanning gäller i högsta grad just här.

När datorerna kan plocka fram tusentals uppgifter på bråkdelen av den tid som erfordras för konventionella metoder, innebär det verkligen en grundläggande förändring. När lagring och snabb åtkomst av väldiga datavolymer gör det möjligt att relativt behändigt sammanställa en stor mängd uppgifter från t. ex. olika myndigheters register — från polis, sjukvård och folkbokföring o. s. v. — har den tekniska utvecklingen fört oss i ett nytt läge som kräver mer än bara justeringar och förtydliganden av en otidsenlig lagstiftning.

Jag tror också att man gör fel om man som justitieministern litar till att inga klagomål förekommit om att statistiksekretessen skulle vara bristfällig eller att någon försäljning av individualiserade uppgifter från statistiska centralbyrån inte sker. Att man inte känner till några klagomål utesluter givetvis inte att brister i sekretessen skulle kunna förekomma. Måste man förutsätta att ett missbruk skall vara så klumpigt att det genast upptäcks av den förfördelade, som kanske inte ens är medveten om att ett sådant missbruk är möjligt?

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

Vi har hört exemplet om diktaturlandets ambassad, som ville veta namn och adress på alla egna medborgare bosatta i vårt land. Statistiska centralbyrån anade oråd och sade nej men lämnade senare ut materialet till ett marknadsföringsföretag som beställde den på den främmande ambassadens uppdrag. Att något sådant kan inträffa är verkligen inte roligt. Det är ju också möjligt t. ex. för ett enskilt företag att köpa adresser till tonåringar, som har föräldrar med minst en viss inkomst och som är bosatta i en viss del av en kommun. I dessa fall gäller inte försäljningen i och för sig individualiserade uppgifter, men var och en inser att förfarandet ändå blir ganska olustigt. Försäljning av uppgift som gäller bestämda målgrupper, ofta nog så snäva, och möjligheten till sammanställningar och kombinationer ger en tillräckligt problemfylld bild. Här har man inte uppnått en tillräcklig klarhet om vilka kombinationsmöjligheter som finns för den som smart vill utnyttja samtliga register. Den s. k. statistiktjänstens omfattning måste mot den bakgrunden diskuteras och granskas mycket ingående.

Däremot ger jag dem rätt som i datorutvecklingen tycker sig få bekräftat hur man under de senaste decennierna tagit större hänsyn till tekniska, företags-ekonomiska och rationella argument än till mänskliga och sociala aspekter. En sådan avvägning är givetvis inte obönhörlig eller ofrånkomlig. Dataproblematiken kan bli en viktig politisk fråga, där krav på ett mänskligare samhälle, större hänsyn till den enskildes elementära krav får en helt annan uppmärksamhet och tyngd än hittills.

De har också rätt som nu kräver ett påskyndat lagstiftningsarbete. I andra länder, bl. a. USA, Storbritannien och Västtyskland, finns redan lagförslag, olika långt framskridna, och vi kan konstatera att den konkreta debatten där hunnit längre än hos oss i Sverige.

Två utredningar arbetar nu med de-

lar av datateknikens många aspekter — dels offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén (OSK), dels kreditupplysningsutredningen. Den förra kommittén har inte kommit särskilt långt, och jag tillåter mig att vara litet skeptisk mot justitieministerns löfte att ett delbetänkande beträffande datasekretessen skulle var att vänta i slutet av nästa år, såvida inte herr Geijer nu bestämt sig för att skynda på utredningsarbetet och verkligen ge kommittén de ökade resurser som detta kräver. Våra rapporter går snarast i motsatt riktning.

Samtidigt vet vi att flera stora projekt inom datorområdet redan har hunnit långt och att dessa aktualiserar nya problem som inte helt förutsetts i utredningsdirektiven. Jag kan bara nämna det planerade centrala personregistret, arbetet på ett försäkringskasseregister, ett personaladministrativt informationssystem, ett fastighetsregister, ett inskrivningsregister, ett bilregister, ett körkortregister och ett rättsväsendets informationssystem.

Det personaladministrativa informationssystemet, PAI-registret som man kallar det, avses bli ett särskilt register över alla statligt anställda, där tydligen inte endast offentliga uppgifter skall finnas utan även t. ex. referenser, tester, betyg, omdömen, hälsotillstånd m. m. Justitieministern inser säkert vilket effektivt administrativt redskap en arbetsgivare, i detta fall staten, här kan få. Men det är inte underligt om det finns tveksamhet och oro bland personalen inför perspektivet att så omfattande information om varje individ skall samlas på en hand.

En viktig uppgift för offentlighetskommittén borde vara att genomföra en fullständig kartläggning av statliga och privata databanker, planerade och under uppbyggnad. Man har gjort vissa försök i den vägen, men såvitt jag förstår inte hittills med tillfredsställande resultat. Till ett sådant arbete hör också att klarlägga de syften som motiverar

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

respektive databank och vilka måste bli avgörande för de regler för informationsutlämning som skall gälla.

Vad beträffar frågan om en mer genomgripande datalagstiftning menar tydligen justitieministern att det skulle vara mindre nödvändigt med sådana datalagar med hänsyn till att det är stor skillnad mellan ett kriminalregister och ett vanligt adressregister och att uppkommande sekretessproblem kan lösas genom mer begränsade åtgärder. Det är tyvärr troligt att begränsade åtgärder under en övergångsperiod kommer att behövas, men jag är rädd för att den inställningen ytterligare skulle fördröja en helhetssyn på datalagstiftningen, som vi måste hjälpas åt att få fram.

Vad bör en datalagstiftning ge besked om? Jag skulle vilja diskutera det genom att ange några viktiga frågeställningar och hoppas på justitieministerns syn på dem.

Var bör gränsen gå för omfånget av de data om enskilda som skall lagras, och vad bör varje databank, med hänsyn till sitt syfte, ha rätt att lagra? Vilka regler skall gälla för uträderande av data? Hur skall man klara ut vilka som bör vara behöriga att arbeta med sekretessmaterial och begränsa antalet behöriga? Hit hör behovet av ställningstagande till koder och nycklar samt möjligheterna att ersätta personnumren med ett system som bättre skyddar den personliga integriteten.

Hur kan vi se till att även de som registrerats, de enskilda människorna — inte bara myndigheter, forskare och företag — får veta vilka informationer som finns? Vi måste möta vars och ens berättigade krav att få veta vad andra vet om dem, men också att få sådan information som ger dem möjlighet att på lika villkor hävda sin rätt och strida för sin sak gentemot myndigheter.

Dessa frågor leder direkt över till det nödvändiga i att kunna få rättelse av

uppenbara felaktigheter i det insamlade materialet, felaktigheter som kan få horribla och rent av ödesdigra följder för människor. Vilka skyldigheter åligger där huvudmännen för databankerna?

Vi behöver också normer för de tekniska säkerhetsbestämmelserna och erforderliga straffbestämmelser för olika former av missbruk.

Detta är en uppräkningslista som naturligtvis är bristfällig, men den antyder enligt min mening ändå det allvarliga i kraven på en omfattande lagstiftning. Den antyder också vilket enormt arbete vi har framför oss, när vi skall skapa sådana lagar. Jag begär inte att justitieministern här och nu skall ta ställning i detalj, men det vore intressant att höra om han håller med om att arbetet får en inriktning åt detta håll och att det bör avspeglas i hans fortsatta verksamhet.

Jag är givetvis också medveten om att justitieministern kan invända att allt detta, såväl en kartläggning och utredning av databankernas syften som vad jag sagt om behovet av en kommande lagstiftning, finns i direktiven. Det är riktigt att direktiven är vidsträckta. De är tillräckligt vida för att kommittén sannolikt skulle sätta värde på regeringens uppfattning om hur man skall prioritera sina arbetsuppgifter, om vad man först bör ägna sig åt. Det är också mycket tveksamt om den syn på problemet som jag redovisat här och som självfallet också avser icke statliga databanker helt och hållet täcks av direktiven. Kan vi få en sådan kommentar från justitieministern, så har kommittén större handlingsfrihet.

Det är med utgångspunkt från kraven på en omfattande datalagstiftning som min propå om en dataombudsman skall ses. När justitieministern i en mening tycks mena att dataombudsmanen skall vara en ersättning för eller en komplettering av datalagarna, har jag

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

i min korta interpellationstext kanske inte lyckats förklara hur jag vill motivera förslaget om en dataombudsman.

Det är ju så att all lagstiftning kräver kontroll. I detta fall finns det enligt min mening goda skäl att sörja för att det skapas ett kontrollerande organ som är så fristående och oberoende att det får ett odelat förtroende hos allmänheten. Utvecklingen på dataområdet har ju inneburit att makt koncentrerats till kapitalstarka företag och statlig byråkrati. När de finner former för utnyttjandet av ett gemensamt material är det som problematiken blir så allvarlig. Det är vår skyldighet att tillse att kontrollen av hur lagarna efterlevs blir självständig och effektiv. Sannolikt skulle en dataombudsman, direkt knuten till ett riksdagens verk, bäst motsvara dessa krav. Jag hoppas att JO-ämbetet, om det anser sig ha resurser att klara denna funktion vad det gäller den statliga förvaltningen, är villigt att konstatera detta i nästa ämbetsberättelse.

Säkerligen återstår emellertid mycket vid sidan av vad detta ämbete kan göra. Förutom uppgiften att kontrollera att de lagar som successivt stiftas verkligen efterlevs skulle en särskild dataombudsman kunna fungera som en institution till vilken den enskilde medborgaren kan vända sig. Ytterligare uppgifter kan gälla att medverka till att rätta fel och biträda vid utredningar, som bl. a. syftar till att klara ut skadeståndsfrågor, att stimulera debatten kring integritetsproblemen och fungera som rådgivare vid uppbyggnaden av olika säkerhetsåtgärder i samband med teknisk uppbyggnad och systemuppläggning.

En sådan dataombudsman kräver naturligtvis viss expertis från både offentlig och privat verksamhet, tillverkare av teknisk utrustning, användare, systemspecialister och jurister. Det vore säkert också nyttigt med en rådgivande referensgrupp av icke-expert, lekmän från politiska partier och allmänhet.

Det är inte bara elementära krav på

skydd för den personliga integriteten som motiverar tillskapandet av ett kontrollerande organ. Jag vill därför till sist slå fast att det skulle vara angeläget att kunna utnyttja de tjänster som en utvecklad datateknik kan erbjuda utan att så stora risker uppkommer som de jag här refererat. Vi vet vad det betyder för samhällsplaneringen inom en rad områden att ha datateknikens hjälp. Justitieministern har på ett utmärkt sätt redogjort för detta i sitt svar. Men just för att vi inte vill avhända oss de vinster som kan nås i detta sammanhang, måste vi se till att vi har allmänheten med oss, att den lutar på vår vilja och förmåga att tillgodose behov av lagstiftning och kontroll.

Låt mig sammanfatta hela problematiken i ett par meningar. Datorn har inget eget medvetande. Det har bara människan. Hennes medvetande är underordnat ett kritiskt förnuft. Detta förnuft kan avgöra om datorn skall vara herre eller tjänare.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation. Jag skulle väl i stort sett kunna nöja mig med att instämma i allt vad herr Helén sade men vill ändå göra vissa kompletteringar.

Justitieministern instämmer i den i interpellationen påtalade starka oro som råder bland allmänheten. Redan det visar väl att justitieministern inte riktigt har täckning för påståendet att regeringen i god tid varit medveten om problematiken på detta område. Hade man varit det borde man rimligen också kunnat förutse att den nu pågående datainsamlingen skulle föranleda oro, för så vitt man inte i samband med densamma gav människor tillräckliga garantier för att de uppgifter som de lämnar in inte skulle kunna missbrukas.

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

Jag har också en känsla av att justitieministern i någon mån försöker bagatellisera hela denna fråga. Det framgår bl. a. av att justitieministern i sitt svar framhåller, att enligt 16 § sekretesslagen, som gäller för de nu aktuella och insamlade uppgifterna, har vi ett tillräckligt sekretesskydd. Men justitieministern nämner också att dessa nya tekniker medger en helt annan integration av data om enskilda människor än vad tidigare teknik har möjliggjort. Han framhåller i ett annat sammanhang att övergången från tidigare använda system för registrering av uppgifter om människor till den moderna ADB-tekniken icke innebär någon förändring ur sekretessynpunkt.

Det är just på den punkten som jag tror att man gör en felbedömning. Det var betydligt enklare att tillförsäkra sekretess avseende uppgifter som samlades i ett gammalt, traditionellt registreringssystem än vad det är vid användning av den moderna tekniken med datorer, där uppgifter måste passera ett helt annat antal människor för att över huvud taget kunna bli lagrade i datorernas minnen. Redan där finns alltså betydligt större risk för att sekretessen bryts än vad som fanns i det gamla systemet.

Det här får nu inte tolkas så, att jag är emot användandet av datorer och att man går över till en ny och effektiv teknik, men övergången kräver att man bygger upp ett annat slags regelsystem för att kunna säkerställa sekretessen.

Det byggs, som herr Helén nämnde, för närvarande upp ett stort antal dataregister. Vi skall ha ett centralt personregister som skall administreras av riksskatteverket och vara klart från år 1972. Rättsväsendet skall få ett gemensamt informationssystem, som bygger på registrering av personuppgifter, brott m. m. Inom statsförvaltningen håller man på att bygga upp ett omfattande personaladministrativt informationssystem o. s. v. Bör vi inte i ett sådant

läge ta upp de grundläggande, principiella frågorna om hur pass långtgående registrering av medborgare vi skall ha? Hur mycket skall myndigheter eller andra ha rätt att veta om oss? Bör vi inte också, innan vi går vidare — och vi går ju vidare i mycket rask takt — försöka överblicka och diskutera konsekvenserna av dessa informationssystem ur den enskilde individens synpunkt?

Herr talman! Jag skulle gärna vilja berätta att det personaladministrativa informationssystem som man nu bygger upp inom statsförvaltningen kommer att innehålla dels alla sådana uppgifter som man i regel även med en mycket enkel personaladministration lagrar om varje anställd, dels en del andra uppgifter, exempelvis resultat av test, lämplighetsbedömningar o. s. v.

I det företag där jag arbetar har vi allvarligt övervägt att bygga upp just ett sådant informationssystem, inte bara för att på ett rationellt sätt snabbt kunna få uppgifter som är erforderliga vid bedömningar för tillsättande av lediga poster utan också som ett led i ett systematiskt ledarutvecklingsprogram, i en systematisk tillämpning av vad man på det här området brukar kalla för job enrichment och job enlargement. Vi hade för några år sedan långtgående planer på att förverkliga detta, men vi frångick de planerna just av den anledningen att vi i varje fall hittills inte har kunnat utforma system, teknik och organisation på sådant sätt att vi tillfredsställande kan säkerställa de uppgifter om enskilda människor som man samlat in och lagrat.

Det finns alltså exempel på hur man just med hänsyn till risken för att sekretessen inte kan hållas har avstått från att nu göra det som justitieministern försöker att bagatellisera och inte anser vara något problem. Han menar att det inte är något annorlunda jämfört med det informationssystem man haft förut.

Det finns också skäl att här kraftigt

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

understryka nödvändigheten av att politikerna tar ansvaret för utvecklingen på detta område genom att bygga upp ett tillfredsställande regelsystem. Man får inte som nu har skett överlåta både ställandet av frågorna och givandet av svaren till ett enskilt ämbetsverk. Justitieministern säger att offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén har sådana direktiv att den i sitt arbete kan klara ut dessa frågeställningar, men jag ifrågasätter verkligen om det är så. Av en artikel i Dagens Nyheter av den 15 oktober framgår i varje fall att sekreteraren i denna kommitté meddelat att direktiven redan nu är föråldrade. Tekniken har rusat ifrån direktiven, som därför skulle behöva kompletteras och moderniseras.

Jag har i och för sig ingenting att invända emot herr Heléns tanke på en dataombudsman. Jag vill bara nämna att ett annat tänkbart alternativ kunde vara att man inrättade en permanent parlamentarisk nämnd, som fick i uppgift att övervaka uppbyggnaden och utvecklingen av datasystem på här berörda områden.

Till sist, herr talman, skulle jag bara vilja säga, att det finns framstående jurister som också hävdar att det datainsamlade som nu pågår kan bedömas stå i strid med innehållet i Europarådets konvention från 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna. Det är en konvention som Sverige anslutit sig till genom att godkänna proposition 1951:165. Det är framför allt artikel 8 i den konventionen som man ifrågasätter om vi verkligen efterlever.

Herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Herr Helén gjorde gällande att regeringen inte hade i tid uppmärksammat denna problematik och vidtagit några åtgärder vid en tidpunkt då det redan borde ha gjorts. I det sammanhanget återopade herr Helén att det skulle i några andra länder vara så,

att det redan förelåg lagförslag. Jag måste nog efterlysa dessa lagförslag. Det var i själva verket så, att när våra utredningar tillsattes, 1969, hade i varje fall inget annat medlemsland i OECD vidtagit några motsvarande åtgärder. Huruvida man på någon onaturligt kort tid lyckats få fram något lagförslag känner jag inte till, men det kanske vi kan få närmare upplysning om av herr Helén.

Det har av herr Helén och av herr Brundin framhållits, att den oro som allmänheten visade under insamlingen av uppgifter till folk- och bostadsräkningen också skulle vara ett bevis på att regeringen inte har i tid uppmärksammat problematiken. Jag tror inte man kan ta det till intäkt för ett sådant påstående. Denna oro har ju i allra största utsträckning bottnat i misstankar som är ogrundade. Det hade ju varit bra om man kunnat få litet bättre stöd för att få fram informationen som har gått ut från statistiska centralbyrån om insamlingen av ifrågavarande uppgifter.

Detta är emellertid ett problem som vi känner igen från många andra områden. Det är svårt att få människor att ta reda på hur det förhåller sig och att ta del av den information som myndigheterna lämnar. Det är klart att där finns någonting att diskutera. Vi kan tydligen aldrig få ut information som är så fullständig, att det ändå inte finns många människor som inte tar del av den och därigenom får felaktiga föreställningar. Ta till exempel frågan om uppgifter som man skulle lämna i folk- och bostadsräkningen om man hade frysskåp eller kylskåp. Trots allt vad som har sagts och upplysts fick jag ännu så sent som i förrgår i en debatt i publicistklubben — där man rimligen kunde räkna med att det skulle finnas en ganska hög grad av information och upplysning — bevittna att någon gick upp och sade att jag vill inte att näringsidkare och fabrikanter skall få den här uppgiften om jag har kylskåp eller

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

ej, så att jag på grund av det skall kunna dränkas i reklambroschyrer. Personen i fråga hade denna uppfattning trots att det så många gånger har upplysts om att inga personliga uppgifter från denna undersökning får eller kommer att lämnas ut från statistiska centralbyrån. På denna punkt vill vi efterlysa mera hjälp från politikernas sida då det gäller att förklara för allmänheten vad undersökningen verkligen innebär.

Sedan berörde herr Helén de sammanställningar som statistiska centralbyrån lämnar eller säljer på basis av sådana register som innehåller icke hemliga uppgifter. Om man nu anser det så allvarligt att människors namn, civilstånd, adress och möjligen någon mera uppgift lämnas ut, så löser det inga problem om statistiska centralbyrån slutar upp med sin försäljningsverksamhet. Det gäller nämligen här sådana upplysningar som är offentliga; det går även i fortsättningen bra att skaffa dessa informationer, såvida man inte vill slå in på en annan linje och förklara alla sådana uppgifter sekretessbelagda.

Herr Helén framförde synpunkter angående en sorts datalag. Han menade mera konkret att det är nödvändigt att bestämma gränser för vilka uppgifter som skall få samlas in, behörighet för dem som skall syssla med data och uppgifter om hur man skall förfara när det gäller rättelser av felaktigheter. Herr Helén, detta är just de faktorer man tar hänsyn till vid varje tillfälle då man på det offentliga området gör upp nya register eller bygger upp ett nytt system. Inom statsförvaltningen ingår det i uppgifterna att på varje punkt vid ett nytt systems uppbyggnad beakta just sekretesssynpunkterna. Hade herr Helén tidigare varit litet mer intresserad av dessa frågor, så hade herr Helén märkt att man sedan länge arbetat från dessa utgångspunkter.

Vad beträffar en s. k. dataombudsman, så kan man väl tänka sig syn-

punkter både för och emot. För egen del vill jag i dagens läge framhålla att förslaget från offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén och kreditupplysningsutredningen bör avvaktas, innan frågan över huvud taget prövas. En sådan ombudsmans huvuduppgift skulle vara att se till att gällande rättsregler efterlevs. Det skulle i förevarande sammanhang framför allt gälla att, efter hand som nya datasystem tas i bruk, komplettera dem med de sekretessregler som behövs. Först i anslutning till detta kan det bli aktuellt att fundera på om det behövs någon särskild ombudsman för att övervaka efterlevnaden av reglerna. Vidare kan nämnas att JO enligt nuvarande regler kan ingripa, om datateknikens användning hotar den enskildes rättssäkerhet. Dessutom kan man väl till slut rent allmänt säga att det inte är önskvärt med alltför många ombudsmän. Det skall väl finnas mycket speciella skäl för att slå in på den linjen att vi får en hel rad av ombudsmän på olika områden.

Till herr Brundin vill jag säga att uppläggningsen av ett ADB-system i många fall innebär mindre risk för felaktigheter och mindre risk för läckage än de register som funnits tidigare. Det föreligger faktiskt i åtskilliga avseenden fördelar med ett ADB-system framför de tidigare typerna av registrering.

Både herr Helén och herr Brundin har pekat på det personaladministrativa register som håller på att läggas upp. Jag vill be herrarna observera att det inte utan vidare kan tas för gott att uppgifterna i detta register bör bli sekretessbelagda. De fyller nämligen en viktig funktion i befodringsärenden. Där är det ju rättssäkerhetskravet som motiverar offentligheten. Man skall ha möjligheter att ta del av och bedöma vilka meriter olika sökande har haft. Jag undrar hur vi skall kunna klara den saken, om vi sekretessbelägger dessa uppgifter.

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

Huruvida det behövs några tilläggsdirektiv till offentlighetskommittén har jag redan svarat på i mitt interpellationssvar. Jag vill säga att jag fortlöpande har kontakt med såväl denna kommitté som kreditupplysningsutredningen. Vi diskuterar frågan om tilläggsdirektiv och skall givetvis utfärda sådana, om det blir behövligt med hänsyn till utvecklingen, men i varje fall för dagen har det inte framkommit någonting som ger anledning därtill.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Justitieministerns syn på den här saken kan väl verka mycket realistisk, men jag tycker att det är svårt att komma från intrycket av aningslöshet i hans syn på de risker som ändå på ett alldeles nytt sätt föreligger för att uppgifter om enskilda personer kan komma att missbrukas. För de enskilda människorna i ett modernt samhälle är detta verkligen ett problem som kräver en annan typ av resolut inställning från den högste vårdaren av rättssäkerheten. Det är där det finns en skillnad mellan oss, även om jag inte tycker att vi skall överdramatisera motsättningarna.

Justitieministern sade att regeringen har reagerat i tid. I andra kammaren i förra veckan gick justitieministern så långt att han sade att de problem som här berörs sedan länge varit föremål för regeringens uppmärksamhet. Det var först i fjol som OSK tillsattes. Det kan väl inte innebära att regeringen varit ute i god tid. Varför skulle debatten mellan experterna om de risker som föreligger pågå oavbrutet, om de verkligen hade ett intryck av att här fanns en stark vilja hos statsmakterna att inse att vi håller på att hamna i en ny situation.

Justitieministern efterlyste verklig-hetsbakgrunden till mina uppgifter om att man i andra länder var mera aktiv. Jag har här framför mig det brittiska lagförslag som väcktes den 6 maj 1969

av ett betydande antal brittiska parlamentsledamöter. Det var ett mycket detaljerat förslag, som visserligen inte vann parlamentets bifall men ledde till en stor utredning. Det betyder ju att man där ligger före oss i fråga om att verkligen arbeta med överförandet av den allmänna debatten till lagtext. I det västtyska parlamentet hölls förra året en utförlig hearing som på ett mycket mer ingående sätt än vad vi har kunnat göra i denna debatt belyste hela problematiken.

Uppgifterna om att allt står väl till med de tillsatta utredningarna är bra, om de verkligen bygger på en gemensam uppfattning hos utredningarna och justitieministern. Såvitt jag vet har man anställt en ny sekreterare i OSK, som skall börja den 1 januari 1971. Hur det skall bli möjligt för honom att med den inläsningsperiod som behövs i detta omfattande ämne prestera ett betänkande under samma år förefaller svårt att förstå. Kanske andra förstärkningar är aktuella. Då vore det värdefullt att få veta vilka de är.

Vad sedan gäller den omfattande försäljningsverksamheten måste man fråga sig om det är nödvändigt att vara så aktiv på detta område, där man ännu rör sig på så osäker mark. Måste den i och för sig välgörande strävan, att statlig verksamhet skall vara så lönsam som möjligt, i detta oklara läge ta sig uttryck i en aktiv försäljning av datamaterial? Kan inte statistiska centralbyrån genom regeringen få veta att man inte betraktar det såsom någon försummelse om den tills vidare avstår från aktiva försäljningsåtgärder?

Jag håller med justitieministern om att det inte är självklart att en dataombudsman i dag behövs. Vi måste först få reda på vad justitieombudsmanna-ämbetet anser sig kunna göra inom ramen för sina skyldigheter och rättigheter. Men detta hindrar inte att det är angeläget att den debatten förs vidare, särskilt sedan vi har fått ett uttalande

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

från justitieombudsmannaämbetet. Här har riksdagen ett eget ansvar. Jag utgår ifrån att man inom riksdagen — även om intresset skulle vara svalt från regeringsbanken — och inte minst dess första lagutskott, som har att övervaka JO-ämbetet, överväger om det finns anledningar att förstärka ämbetets resurser med erforderlig expertis.

I debatten skymtar ibland att hela detta problem huvudsakligen skulle gälla näringslivet och övriga privata dataanläggningars omfattning, inriktning och utnyttjande. Men de privata anläggningarna är ännu så länge ganska små och lätta att bemästra. Det är på den statliga sidan som expansionen kommer med stormsteg och blir svärbemästrad. Det verkligt allvarliga är, som jag redan har påpekat, kopplingen här mellan statlig makt och ett utnyttjande från kapitalstarka företag, som just anser sig kunna begagna ett av staten insamlat material, vilket ännu inte är försett med tillräckliga skyddsanordningar. Det är där som den enskildes intresse riskerar att komma bort.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! När justitieministern säger att det är mindre risk för felaktigheter och läckage vid tillämpningen av moderna datasystem än det var vid tillämpningen av äldre system är det åtminstone rätt beträffande den första delen, alltså att det är mindre risk för felaktigheter, men beträffande läckagerisken ligger det till på ett annat sätt. Jag har haft tillfälle att leda uppbyggandet av ett av de allra största och avgjort det mest integrerade datasystem som används i svenskt näringsliv. Därför kan jag säga att när det gäller interna transporter av data inom ramen för ett system så är läckagerisken praktiskt taget lika med noll. Däremot ligger det inte till riktigt på samma sätt beträffande inmatningen och inmatningskontrollen när det gäller ett sådant här sy-

stem och heller inte alltid när det gäller utmatningen från systemet. Då kan riskerna för läckage vara större än vad de har varit i traditionella system.

Jag fäster mig vid att justitieministern inte har velat ta ställning till frågan om att i de band som nu byggs upp ta bort personnumret när registren är kompletta, eftersom personnumren då inte längre rimligen skulle behövas. Ett borttagande av numren skulle skapa en betydligt större säkerhet än om numren finns kvar.

Inte heller nämner justitieministern något om en önskan att upprätta ett regelsystem med exempelvis integrationsnycklar eller hela serier av nycklar, ett system som på ett betryggande sätt skulle säkerställa det material som samlas i olika datasystem.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Herr Helén gjorde i sitt första anförande ett sympatiskt medgivande när han sade att politikerna här i riksdagen inte tidigare ägnat denna fråga tillräcklig uppmärksamhet. Mot den bakgrunden måste det givetvis kännas en aning pinsamt för herr Helén att i folkpartipressen utmålas som något av pionjär i frågan.

Herr Helén har givetvis tagit del av riksdagens tidigare behandling av problemet. Han måste alltså vara fullt medveten om att det ingalunda är folkpartister utan socialdemokrater som har aktualiserat problemet. Om man skall vara riktigt rättvis, torde det första uttalandet inför riksdagen i denna fråga härröra från förre justitieministern Kling som i ett interpellationssvar den 8 december 1967 till herr Hugosson yttrade bl. a. följande: "Den tekniska utvecklingen har medfört att det har skapats tidigare oanade möjligheter att uttaga och sammanställa data ur olika register. Eftersom många register som nu är offentliga innehåller uppgifter om enskilda av personlig art, kan en sam-

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

manställning av sådana uppgifter, om den missbrukas, blottställa enskilda människors privatliv på ett sätt som inte kan accepteras.”

Det märktes den gången ingen folktopartistisk reaktion på detta justitieministerns uttalande. Däremot väcktes i januari 1969 en motion av ett antal socialdemokratiska ledamöter i båda kamrarna angående datateknikens inverkan på den enskildes integritet. Vi tog där upp samtliga de stora problem som under den senaste tiden har uppmärksammats i den offentliga debatten. Vi påpekade särskilt det hot som databankernas tillkomst kan innebära och de farhågor som kan uppstå på grund av att myndigheter erhåller alltför stort inflytande över enskilda för det fall att det inte föreligger tillräckliga rättsliga och tekniska garantier mot missbruk av uppgifter i olika register.

Vi pekade också på perspektivet att olika privata institutioner kan tänkas utnyttja datatekniken för en systematisk kartläggning av enskilda förhållanden. Vi hänvisade också till den debatt som hade börjat komma i gång i andra länder, bl. a. USA och England, och herr Helén har säkert observerat att vi i det sammanhanget också nämnde olika uppslag, såsom möjligheter för enskilda att erhålla full insyn i de uppgifter om dem själva som ingår i olika register hos myndigheter, tillskapande av något slags ombudsmannainstitution i syfte att beivra missbruk o. s. v. Vi hävdade att tiden borde vara inne att även i vårt land underkasta de här redovisade problemen en mer systematisk prövning. Vi visade på hur datatekniken är på utomordentligt snabb frammarsch inom svensk administration och att skäl således synes föreligga för riksdagen att understryka den redovisade utredningsproblematikens aktualitet.

Beredningsutskottet, som fick motionerna till behandling, låg på dem några månader. Under tiden tillsatte regeringen de två utredningar som nu är

aktuella. När utskottet i maj 1969 skulle ta ställning till motionerna hänvisade utskottet till regeringens initiativ och tillade: Genom dessa båda utredningar synes motionärernas önskemål bli tillgodosedda. Utskottet finner sig inte böra tillstyrka bifall till motionerna utan hemställer att riksdagen anser dem besvarade med vad utskottet anfört.

Den gången var det alltså frid och fröjd. Om folktopartisterna i beredningsutskottet hade ansett att regeringen varit alltför senfärdig hade det varit ett lämpligt tillfälle att påtala detta, men man var uppenbarligen helt belåten med de utredningsinitiativ som regeringen redan hade tagit.

Herr Helén hänvisar nu till att man var på bettet även i andra länder och att en motion hade väckts i det brittiska parlamentet i maj 1969. Uppriktigt sagt hade jag inte observerat det, men det innebar ju att vi låg fyra månader före.

Herr Brundin har i sitt inlägg hänvisat till att utvecklingen på detta område kan komma i konflikt med Europarådets konvention om mänskliga rättigheter. Det är inte omöjligt, och problemet har också uppmärksammats av Europarådets församling. I det sammanhanget hade församlingens kommitté för vetenskapliga och tekniska frågor här omåret ett sammanträde i Stockholm. Ledamöterna fick då ta del av det utomordentligt avancerade expertarbete som redan förekommit i vårt land. Jag deltog i detta sammanträde och hade tillfälle att notera hur imponerade parlamentarikerna från andra av Europarådets medlemsstater var av det omfattande tänkande och de omfattande studier som redan förekommit i Sverige.

Herr Brundin kastade fram tanken på en parlamentarisk kommission. Det tyder på att han flitigt läser Svenska Dagbladet, som refererat en socialdemokratisk ledamot av en av de tillsatta kommittéerna. Denne hade i ett inlägg fört fram just den tanken.

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilda integritet vid databehandling av personuppgifter

Jag är övertygad om att denna fråga i realiteten inte är partiskiljande. Vi är alla angelägna om att något skall ske — och ske tillräckligt snabbt. Jag hyser bara en liten aning medkänsla med herr Helén. Det kan nämligen inte vara särskilt behagligt att bli utsatt för oförtjänta hyllningar.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Justitieministern fällde ett yttrande som jag tolkade så, att han ansåg att regeringen tidigt hade uppmärksammat frågan om sekretess och databehandling och iakttagit vad som borde iakttas. Ätminstone herr Björks citat av förre justitieministern Klings uttalande bekräftar det intryck som jag fick. Med anledning därav skall jag be att få citera ett par paragrafer i det förslag till lag om förenklad aktiehantering som finns i Kungl. Maj:ts proposition 1970:99 vilken för närvarande är under behandling i utskott. Där sägs i 8 §:

”Aktiebok föres med maskin för automatisk databehandling eller på annat liknande sätt.

I aktieboken upptages, om ej annat följer av 16 §, aktieägarna med uppgift om personnummer eller annat identifieringsnummer och postadress. För varje ägare anges det antal aktier som han äger av olika slag och aktiebrevs ordningsnummer.”

I 13 § sägs:

”Utskrift av aktieboken skall hållas tillgänglig för envar hos aktiebolaget och värdepapperscentralen. Utskriften får ej vara äldre än sex månader.

Utöver vad som följer av första stycket har envar rätt att mot ersättning för kostnaderna få utskrift av aktieboken eller del av denna.

Utskrift enligt första eller andra stycket får ej innehålla uppgift om aktieägare som har högst femhundra aktier i aktiebolaget.”

Här finns alltså möjlighet för envar

att mot betalning inhämta uppgifter om en aktieägare, inte bara storleken av hans samlade förmögenhet utan också i detalj det antal aktier han har i olika företag förutsatt att det är över 500 aktier. Denna proposition är icke kontraserad av justitieministern utan av en annan av regeringens ledamöter, nämligen herr Sträng.

Herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Herr Helén återkom med en fras där han använde ordet aningslöshet och riktade sig speciellt mot mig, men naturligtvis syftade han även på regeringen som sådan. Han vill med andra ord ge riksdagen och allmänheten det intrycket att regeringen inte skulle ha klart för sig vilka konsekvenserna kan bli av datateknikens användning. Vi måste genom bestämmelser och lagstiftning tillse att vi blir teknikens herrar och inte dess slavar.

Efter vad som framkommit i debatten borde det väl ändå stå klart att frågan om integritetsskyddet och sekretessen i samband med datasystem har varit föremål för en betydande uppmärksamhet, som inte bara hänför sig till de båda utredningar som tillsattes förra våren utan snarare är en följd av att man under tidigare år har observerat att det kan bli nödvändigt med en lagstiftning på detta område.

Som jag antydde i mitt förra anförande är det nämligen så, att varje gång som man inom statsförvaltningen har startat uppbyggnaden av ett nytt system har man uttryckligen uppdragit åt dem som sysslar med detta att successivt under systemets uppbyggnad beakta de sekretessproblem som kan uppkomma och i samverkan med myndigheter och departement se till att det blir tillfredsställande garantier för sekretessens bibehållande.

Det s. k. RI-systemet började byggas inom justitiedepartementet 1966, och från början har man haft direktiv

Om dataombudsman m. m. till skydd för enskilds integritet vid databehandling av personuppgifter

att ta hänsyn till alla de sekretessfrågor som kan uppkomma. Jag vet inte hur det är tidsmässigt med de system som har påbörjats inom andra departements verksamhetsområden, men sedan 1966 har detta alltså pågått inom justitiedepartementet.

Herr Björk har redan svarat på frågan om andra länder är före eller efter oss. Det var ju herr Helén som började, och jag måste väl svara. Som herr Björk påpekade, var det i England en motion och inte något lagförslag. I Västtyskland var det en hearing. Det är ju inte heller någon lagstiftning. Förlåt mig, det var kanske ett lagförslag i motionen i England, men det ledde inte till någon lagstiftning. Det faktum att man har haft en hearing i Västtyskland vet jag inte om vi bör jämföra med vad jag här har redovisat från arbetet inom statsförvaltningen för att åstadkomma tillfredsställande sekretessbestämmelser.

Herr Brundin talade om personnumret. Jag hade inte sagt någonting om i vilken utsträckning man kan tänka sig att antingen omkodifiera personnumret eller på något stadium ta bort det. Detta är en komplicerad fråga, och vi har menat att offentlighetskommittén bör titta på den och komma med förslag. Vi är uppmärksamma på att man bör undersöka de tekniska möjligheter som kan finnas genom att på något sätt omkodifiera personnumret, så att man på den punkten undanröjer möjligheterna för att sekretessen skall hävas.

Till slut vill jag endast säga att detta inte är någon partipolitisk fråga. Jag hoppas att vad som här har sagts från min sida och redovisningen av de åtgärder som vidtagits och kommer att vidtas från regeringens sida innebär att vi, så långt det står i mänsklig makt, är beredda att tillse att sekretessen blir sådan att riskerna för läckage blir så små som det över huvud taget är möjligt.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Justitieministerns avslutande deklARATION är verkligen mycket tillfredsställande. Den innebär ju ett starkt löfte att man för framtiden i alla delar skall försöka lösa de sekretessproblem som har ackumulerats under den långa tid då planering av sådana här system förekommit. Datorerna och deras föregångare är vid det här laget 25 år gamla. Jag är alltså mycket tillfredsställd med den avslutande deklARATION som justitieministern gjorde, och mot den bakgrunden skall jag inte alltför länge uppehålla mig vid de nyanser som kan gälla det förgångna. Men jag vill erinra om att justitieminister Geijers företrädare så sent som när han besvarade den socialdemokratiska interpellationen i januari 1967 ansåg att det var tillräckligt med det arbete som kunde bedrivas inom integrationskommittén. Den uppläggningsen måste man snabbt lämna, och man har senare insett att det var nödvändigt att tillskapa ytterligare instrument.

Jag hade verkligen, herr Björk, gått igenom både herr Björks motion och herr Hugossons interpellation, och jag har här inte framträtt med några anspråk på att vara pionjär. De hyllningar i pressen som herr Björk talar om har gått mig spårlöst förbi. Det skrivs ju så mycket elakt och vänligt om partiledare att jag verkligen inte hinner läsa allting.

Det viktiga är emellertid problemen, och därför hade det varit intressant att utöver herr Björks intressanta historik och försvar av upphovsrätten få en skildring av hur han i dag ser på det arbete som bedrivs inom kommittéerna, om det är tillräckligt, och om herr Björks syn på behovet av datalagar. Men jag förmodar att herr Björk nöjer sig med att hänvisa till justitieministern.

För att undanröja ett missförstånd på en punkt vill jag påpeka att det var ett fullständigt lagförslag som lades fram av motionärerna i det brittiska

Åtgärder för ökad användning av säkerhetsbälte i bil

lamentet. Förslaget blev föremål för betydligt mera ingående behandling än vad som kan bli fallet med motioner om gör allmänt hållna uttalanden.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om åtgärder för ökad användning av säkerhetsbälte i bil

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Nymans* (fp) fråga om åtgärder för ökad användning av säkerhetsbälte i bil, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 16 oktober, och anförde:

Herr talman! Herr Nyman har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för ökad användning av säkerhetsbälten vid bilfärd och när dessa åtgärder i så fall kan väntas.

En serie studier visar att personbilarnas säkerhetsbälten används i mycket ringa utsträckning.

Skilda aktiviteter har vidtagits och pågår för att få till stånd en ökad användning av säkerhetsbältena. Bl. a. har informationsvägen prövats. Såväl inhemska som utländska erfarenheter tyder emellertid på att en konventionellt upplagd information ger en mycket begränsad effekt. Trafiksäkerhetsverket undersöker f. n. om andra informationsformer kan ge ett mer påtagligt resultat.

Trafiksäkerhetsverket har också låtit en arbetsgrupp närmare belysa de rättsliga och praktiska förutsättningarna att föreskriva obligatorisk användning av säkerhetsbälte. Arbetet är nu närmast inriktat på en prövning av möjligheterna att inom ramen för försäkringssystemet stimulera till ökad användning av säkerhetsbälten.

Obekvämt konstruktion av bältena och biltrafikanternas svårigheter att avpassa dessa på rätt sätt är säkert några av anledningarna till den låga använd-

ningsfrekvensen. Kring detta problem pågår ett angeläget forsknings- och utvecklingsarbete på skilda håll, bl. a. vid trafiksäkerhetsrådets trafikmedicinska forskningslaboratorium. Strävandena går här bl. a. ut på att få fram ett säkerhetsbälte eller motsvarande säkerhetsanordning som fungerar utan aktiv medverkan av förare och passagerare.

Statsmakterna har numera genom skärpta föreskrifter infört en ordning som innebär att — med vissa smärre undantag — varje sittplats i personbilar av 1970 eller senare års modeller skall vara försedd med säkerhetsbälte.

Givet är att hittillsvarande låga användningsfrekvens inte kan accepteras. Trafiksäkerhetsverket kommer att till mig överlämna sitt utredningsmaterial angående säkerhetsbältena tillsammans med verkets synpunkter och förslag. Med utgångspunkt bl. a. häri kommer jag att överväga vilka ytterligare åtgärder som behövs för att stimulera eller påverka såväl förare som passagerare att använda säkerhetsbälten.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Jag ber att till kommunikationsministern få framföra mitt tack för ett svar som ur min synpunkt är helt tillfredsställande. Undersökningar har, som framhållits, visat att kanske högst 30 procent, d. v. s. en tredjedel, av bilförarna använder säkerhetsbälten trots vetskap om deras betydelse inte minst genom den informationsverksamhet som bedrivits.

Volvundersökningen för något år sedan visade att säkerhetsbältet kan hindra dödliga skador vid bilolyckor som inträffar vid farter upp mot 100 km/tim., medan förare och passagerare kan dödas vid så låg fart som 30 km/tim. om säkerhetsbälte ej används. Tyvärr tycks vi sakna statistik över det antal människor som dödats vid trafikolyckor där säkerhetsbälten inte används, och det är ju synd.

Det psykologiska motståndet mot användning av säkerhetsbälten verkar vara starkt. Orsaken ligger, som kommunikationsministern framhåller, troligen främst i att bältena betraktas som obekväma att sätta på sig, och det har vi väl envar upplevt. Det bästa bältet hitintills tycks ha varit rullbältet. Det vore intressant att veta om frekvensen är större för användning av rullbälten än andra typer. Det borde vara så.

Det är synnerligen angeläget att forskningsarbetet på detta område bedrivs med allt stöd och all kraft. Själv har jag funderat över varför icke säkerhetsbälte eller liknande på något sätt kunde kombineras med bilsätet och därigenom kanske bli bekvämare att anbringa. Man tycker att denna fråga borde kunna lösas av våra duktiga tekniker — större och värre problem har de sannerligen klarat.

Obligatorisk användning av bältena eller motsvarande säkerhetsanordning tror jag skulle kunna främjas om det — som här är föreslaget och som utredes av en grupp — kunde stimuleras inom ramen av försäkringssystemet. Jag tror mer på den formen än på lagstiftning.

Det är också enligt min mening utmärkt att föreskrifterna skärps så, att varje sittplats i personbilar av 1970 års modell liksom senare modeller skall vara försedd med säkerhetsbälte. Jag vill dock fråga varför icke även äldre modeller obligatoriskt bör ha säkerhetsbälten.

Jag delar kommunikationsministerns uppfattning att den hittillsvarande låga användningsfrekvensen av säkerhetsbälten icke kan accepteras. Det är därför min förhoppning att kommunikationsministern skall lyckas i uppgiften att finna de bästa åtgärderna att stimulera eller påverka såväl förare som passagerare att använda säkerhetsbälten eller andra skyddsanordningar som kan komma att framställas. I detta borde vi alla genom vårt eget föredöme kunna hjälpas åt.

Allmänpolitisk debatt

Jag vill än en gång tacka för svaret på min enkla fråga.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Allmänpolitisk debatt (Forts.)

Fortsattes den allmänpolitiska debatten.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Och det vart afton och det vart morgon den andra dagen av remissdebatten.

Den nyvalde ordföranden för IOGT/NTO, Olof Burman, frågade under valrörelsens slutskede varför partierna inte aktualiserat alkoholpolitiken. I viss utsträckning skedde nog detta. Folkpartiets partiledare tog t. ex. upp alkoholfrågan i flera anföranden och i ett utförligt TT-referat, men tyvärr var det få tidningar som publicerade just detta. Under alla förhållanden har herr Burman rätt i att alkoholfrågan inte på något sätt stod i centrum under årets valrörelse. Ur många synpunkter kan man beklaga att så var fallet. Alarmerande rapporter ingår oavbrutet från skolläkare och socialvårdare om tilltagande mellanölskonsumtion, framför allt hos ungdom. Ändå har det inte ansetts motiverat att för närvarande ta fram detta område till en politisk genomlysning.

Huvudskälet till det är naturligtvis att den alkoholpolitiska utredningen sysslar med dessa frågor sedan år 1965. Men ett skäl kan också vara att frågan bedöms som så komplex och så föga givande ur partipolitisk synpunkt, att man hellre tiger än talar.

Några synpunkter på alkohollagstiftningen, dess syfte och utformning kan vara motiverade i denna debatt. Tidigare diskuterades ofta den splittring i fråga om målsättningen som existerat mellan å ena sidan nykterhetsrörelsen och å andra sidan de organisationer som från andra värderingar än absolutis-

Allmänpolitisk debatt

men sysslat med alkoholfrågan. Skillnaden har beskrivits såsom strävan efter ett alkoholfritt, respektive ett alkoholskadefritt samhälle. Det har varit olyckligt att man i ett tidigare skede så ofta har kommit att ställa dessa uppfattningar mot varandra. I fråga om utformningen av samhällets alkoholpolitik måste ändå dessa grupper samverka. Numera torde man också vara överens på denna punkt — i varje fall överens om rörelseriktningen mot ett alkoholskadefriare samhälle.

Det är också viktigt att man mera än vad fallet hittills varit skiljer mellan personlig hållning i nykterhetsfrågan och ett accepterande av en bestämd målsättning för samhällets alkoholpolitik. Det är självklart att nykterhetsrörelsens uppgift är att på olika sätt och så intensivt som möjligt söka hävda absolutismen som personligt ideal och som livshållning. Men samtidigt är det nödvändigt att acceptera att samhällets alkoholpolitik måste utformas inte bara på grundval av dessa värderingar utan även med hänsyn till att majoriteten av svenska folket inte är absolutister.

Från folkpartiets sida har vi under flera år hävdat att det är önskvärt att genomföra en försöksverksamhet av större omfattning än hittills skett med obligatorisk registrering vid köp av alkohol. Mot denna princip har man invänt att de finska erfarenheterna visar att ett sådant system inte haft någon egentlig effekt. Självfallet invänder man också att detta innebär en frihetsinskränkning som inte är acceptabel. Men ett system där man registrerar alla som köper och där man på detta sätt får ett säkrare underlag för kontakt med storkonsumenterna och bättre möjligheter att avstänga missbrukarna kan knappast sägas vara en så väsentlig reduktion av medborgarnas frihet att inte systemet tål att noga prövas. På ett ställe i sin bok *Svenskarna och spriten* säger Svante Nycander: "Lättsinnet i samhällets eget handhavande av denna sociala dynamit kan inte undgå att i någon mån

avtrubba medborgarnas ansvarskänsla." Det är nu angeläget att den alkoholpolitiska utredningen snabbt tar ställning till frågan om en vidgad försöksverksamhet på denna punkt. På samma sätt bör försök göras med regionalt olikartad försäljning och marknadsföring av öl.

Från folkpartiets sida har vi också föreslagit en rad försök, som bör genomföras av den alkoholpolitiska utredningen i syfte att klarlägga frågorna om ungdomen och dess ölvanor. Det gäller t. ex.

tidsbegränsade försök med minimiålder för köp av mellanöl,

ölförsäljning i varuhus enbart som direktförsäljning över disk genom expedit,

regionsvis tillämpad begränsning av ölreklamen,

tidsbegränsade försök med kraftigt förstärkt information i alkoholfrågan i vissa regioner.

År 1968 begärde riksdagen hos Kungl. Maj:t ett förslag till 1969 års vårriksdag om förbud mot reklam för spritdrycker. Regeringen ansåg emellertid att det skulle kunna föreligga tryckfrihetsrättsliga hinder för ett förslag om förbud mot spritreklam. Men något initiativ för att få fastslaget om sådana hinder verkligen förelåg togs inte av regeringen. I januari i år väcktes en hel grupp motioner med förslag i denna riktning. Den 18 mars meddelade regeringen att den avsåg att tillsätta en utredning för att undersöka vilka ändringar i gällande grundlag som behöver göras för att ett sådant förbud skall kunna genomföras. Den 6 maj gavs bemyndigandet att tillsätta denna utredning och en ordförande utsågs. Mer har inte skett. Tyvärr är läget nu det, att i bästa fall kan denna utredning lägga fram ett förslag om ändring av tryckfrihetsförordningen så att den kan bli giltig efter ett andra beslut av riksdagen tidigast år 1974. Emellertid skulle ett utredningsförslag tämligen omgående kunna leda till en vidgad självsä-

Allmänpolitisk debatt

nering i fråga om alkoholreklam. Det är alltså angeläget att utredningen snarast tillsättes i sin helhet och att den kan genomföra sitt arbete utan dröjsmål, gärna genom att avge delförslag. Uppgiften om alkoholreklamens storlek överraskar många. En siffra från 1967 visar att man på nio månader spenderade 6,8 miljoner kronor i annonser för alkohol. Nu torde mer än 10 miljoner kronor läggas ned på alkoholreklam varje år. Det är alltså inga små belopp det rör sig om.

Restriktionerna när det gäller utskänkning av alkohol har blivit allt färre. Det är numera undantagsfall att en restaurang med hyggliga lokaler inte beviljas fullständiga rättigheter om man vill ha dessa. Det totala utbudet har ökat mycket påtagligt i de flesta svenska städer. Samtidigt har de alkoholfria konsumtionsmiljöerna minskat radikalt. I Stockholm får man söka med ljus och lykta för att hitta ett vanligt hederligt konditori, medan det vimlar av pubar och barer av alla storlekar och klasser. Självfallet innebär ett så kraftigt ökat utbud, som riktar sig inte minst till ungdom, ett frestelsetryck som kan bli mycket svårt att stå emot. Köerna av äldre tonåringar utanför viss Stockholmspubar på eftermiddagarna och kvällarna är inte någon uppbygglig syn. Det kan inte vara rimligt att i fråga om tillståndsärenden nykterhetsnämnderna reducerar sig själva till transportkompanier för bryggerierna.

Parallellt med detta kan man notera att det fortfarande alltför ofta slarvas när det gäller att tillhandahålla alkoholfria alternativdrycker. Anmärkningarna mot även välkända restauranger är legio, trots klara anvisningar från kontrollstyrelsen. Till och med mot Trafikrestauranger har anmärkningar riktats. Här är det nödvändigt med en skärpning. Konsumenterna har ingen anledning att nöja sig med besked sådana som att lättölet tagit slut eller att alkoholfria viner efterfrågas för sällan för

att restaurangen skall vilja tillhandahålla dem.

Under detta år har skatten på både öl, sprit och vin höjts eller kommer att höjas. För egen del har jag blivit alltför benägen att acceptera tanken på att beskattningen skall vara progressiv efter berusningseffekt och skadeverkningar. Den principen kan inte rimligen innebära att samhället därigenom legaliserar bruket av drycker med svagare alkoholhalt, men det innebär en medveten styrning mot att helt alkoholfria drycker skall vara befriade från skatt. Också på denna punkt är det angeläget att den alkoholpolitiska utredningen så snart som möjligt lämnar fram sitt utredningsmaterial.

Alkoholupplysningen är ett ofta förbisett område. Enligt min mening bör skolan bestämt avråda ungdomen från att dricka alkohol. Jag tycker inte att det finns vägande skäl för att skolan skall utgå från att de flesta ungdomar kommer att dricka alkohol och att man därför skall nöja sig med att påverka dem till så hyfsade vanor som möjligt. Det borde kunna råda enighet om att man i varje fall i grundskolan från samhällets och skolans sida bör söka påverka ungdomen att helt avstå från att nyttja alkohol. Jag är medveten om de pedagogiska och psykologiska svårigheter som en sådan syn för med sig men tror ändå att det är rimligt att skolan utgår från den värderingen. På motsvarande sätt borde Sveriges Radio mera än vad fallet nu är se som sin uppgift att låta denna värdering komma fram — alltså att det är naturligt att ungdomen avstår från att dricka alkohol — och att på olika sätt stimulera till ett minskat alkoholbruk. Tyvärr har en mycket slapp praxis utvecklats i framför allt underhållningsprogram när det gäller alkoholsederna — så slapp att radionämnden sett sig föranlåten att påminna Sveriges Radio om att både radioutredningen och riksdagen vid tillkomsten av den nya radiolagen mycket

Allmänpolitisk debatt

bestämt hävdade Sveriges Radios skyldighet att undvika att ge spridning åt oreflekterade alkoholseder och ett billigt skämtande med spriten.

Fortfarande anser jag att stödet till nykterhetsorganisationerna men också till ungdomsrörelserna i deras helhet är alltför begränsat för att samhället med gott samvete skall kunna säga att man har gjort allt för att hjälpa de rörelser och organisationer, som vill verka för helykterhet eller för kraftig begränsning av alkoholbruket. Proportionerna mellan satsningen på detta och de intäkter staten har av alkoholhanteringen är helt orimliga. På samma sätt är disproportionen mellan profylax och vård på det här området skriande stor.

Under valrörelsen efterlystes en öppnare debatt kring alkoholpolitiken. Det kan väl i varje fall vara rimligt att begära, att den nu sätts under en seriös och intensiv debatt, samtidigt som den alkoholpolitiska utredningen än en gång uppmanas att påskynda sitt arbete. Det vore angeläget att debattörer från alla falanger och riktningar tog till orda i denna utomordentligt viktiga sociala angelägenhet. Det vore också bra, om vi från alkoholpolitiska utredningen kunde få ett besked om när dess material förväntas. För det kan väl inte vara sant, som ryktena förtäljer, att utredningen leds med viss passivitet och att otillräckliga sekretariatsresurser inneburit att det ursprungliga tidsprogrammet inte har kunnat hållas.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag har väl egentligen annonserat att jag skall tala om utbildningsfrågor, men jag tänkte till en början litet grand ta upp lokaliseringsspörsmål som i viss mån har ganska stor anknytning även till de utbildningsfrågor jag sedan kommer att beröra.

Jag vill först konstatera att årets val har visat att en av vår tids största frågor kommit i centrum mer än någonsin, nämligen koncentrationsproblemen. Un-

der de senaste två årtiondena har stora omvälvningar skett i vårt land genom att folkmängden i storstadsregionerna nästan fördubblats, och denna utveckling tycks inte gå att hejda utan ingripande från samhällets sida. Enligt prognoserna för Storstockholm skall där bo 2,5 miljoner människor år 2000. Om detta blir verklighet, vet vi alla vilka konsekvenser det får för övriga delar av landet.

Utvecklingen är densamma i de andra storstadsregionerna. I Skåne fortsätter inflyttningsströmmen från befolkningssvaga områden, t. ex. Österlen, in till Öresundsregionen.

Under 1970 har enbart inom Malmöblocket — som är det tredje i storleksordningen i landet — ökningstakten fördubblats. Är detta en önskvärd utveckling? Nej! Trots att vi från centerpartiets sida under flera år motionerat om åtgärder för att få en bättre planering har till nu inte mycket gjorts från myndigheternas sida. Vi har krävt en bredare regional planering och bl. a. samråd med olika länsmyndigheter och organ liksom samråd mellan länen. I brist på en befolkningspolitisk riksplanering som ställer upp målsättningar för varje region anser vi ett sådant samråd vara mycket nödvändigt.

Vi har konstaterat att en god del av företagsamheten och näringslivet som har sin marknad inriktad på kontinenten är förlagd till t. ex. södra Småland och Kristianstads län och alltså ligger i bygder som är beroende av företagsamhet för att ge där bosatta människor försörjning.

När vi talar om samråd över kommunblocks- och länsgränser anser vi att en stark region bör ta hänsyn till en svagare regions önskemål. Ingenting hindrar i och för sig att myndigheterna tar initiativ till sådana frivilliga former av samråd, men vi anser att samhället inom ramen för regionalpolitiken bör fastställa formerna för detta, t. ex. skyldighet till etableringsanmälan, om etablering är tänkt i ett redan överhettat

Allmänpolitisk debatt

område. Sådana synpunkter har legat till grund för de motioner som vi har väckt under ett par års tid här i kammaren. Jag vill därför uttrycka min glädje över att inrikesminister Holmqvist i proposition nr 154 som i dag ligger på riksdagens bord tar upp dessa problem.

I propositionen föreslås skyldighet till lokaliseringssamråd vid företags-etablering. Lokaliseringsmyndighet skall ju bli arbetsmarknadsstyrelsen. Detta lokaliseringssamråd avser att avlänka etablering i första hand i de tre överheta storstadsområdena. Jag tror att detta samråd kan få en viss effekt, trots att själva etableringen ändå inte avgörs med själva samrådet. Men vad händer, om inte företaget följer samrådets rekommendationer? Därom säger propositionen egentligen ingenting. Jag skulle tro att det hade varit bäst om lokaliseringsmyndigheten, vilken ju får och har den totala överblicken, hade haft litet mer direkt avgörande än den etableringsrekommendation som tydligen endast blir fallet. Men uppenbarligen har statsrådet här tagit ett första steg mot en förnuftigare lokalisering och etablering än som sker för närvarande — och det måste ju anses vara bra. Vi får väl se vad den vidare utvecklingen här kommer att innebära. Jag tror att detta inte minst får betydelse för Skåne och den befolkningsström som gör att västsidan där håller på att bli stadsbebyggelse medan östsidan mer och mer blir glesbygd. Det är sådana vitala synpunkter som bör ligga till grund för den riksplanering som vi så länge efterlyst men som ännu ingen sett till. Men frågan har nu ändå rört sig framåt så till vida att vi i dag blickar litet vidare än inom den egna kommunen eller det egna länet. För Malmöregionens del kan man ifrågasätta om vi från samhällsplaneringssynpunkt är betjänta av broförbindelser och storflygfält enbart inom detta område. En broförbindelse Hälsingborg—Helsingör skulle vara en fördel för de företag som

jag har nämnt finns i Småland och Nordskåne.

En annan aspekt som man alltför länge har förbigått är att tätortsbebyggelsen i vårt land har skett på de bästa jordbruksarealerna. I sydvästra Skåne planeras och förutses en stadsbygd Trelleborg—Malmö—Landskrona o.s.v. som berör områden med Europas bördigaste jordar. Utnyttjande av mark för detta ändamål kan inte från jordbrukspolitisk eller nationalekonomisk synpunkt vara acceptabelt. Har man någonsin tänkt på detta från riksplaneringssynpunkt?

Enligt ekonomiska teorier skulle en storstadskoncentration vara en plusfaktor för samhället. Erfarenheten visar att ekonomerna har fel. I beräkningen vet vi alla vilka dryga kostnader samhället får genom otrygg och otrivsam miljö i en storstad, genom ökade sociala kostnader och tyngande investeringar i trafikprojekt m. m.

Herr talman! Den aktuella debatten om en god miljö berörs i hög grad av en alltför stark storstadskoncentration. Vad skolan beträffar har vi också där uppenbarligen rätt stora problem med att få en god arbetsmiljö inom skolor just i storstäderna. Man frågar sig om detta kan bero på att trivselmomenten blir påverkade. I Malmö ägnades en lokal valdebatt åt olika trivselproblem inom den nybyggda stadsdelen Rosengårdsstaden. Uppenbarligen gav den debatten vid handen att trivseln och boendemiljön inte motiverade namnet "Rosengårdsstaden". Skolorna och deras funktion medför ännu större problem inom sådana områden än på andra håll. I utbildningshänseende — även på eftergymnasial nivå — anser man att en tätort med omgivande upptagningsområde kan vara tillräcklig, om hela området omfattar cirka 100 000 människor. Jag tror att dessa aspekter är av betydelse då det gäller att lösa lokaliseringsproblemet samtidigt som de är lika vitala beträffande skolplaneringen.

Debatten om skolelevernas studiere-

Allmänpolitisk debatt

sultat och arbetssituation samt om lärarnas möjlighet att under nuvarande förhållanden kunna bibringa sina elever god undervisning är i dag intensivare än tidigare. Den har kanske de senaste dagarna aktualiserats mest av de olika upprop och läraraktioner som ytterligare givit nytt bränsle till den brasa som dock sedan rätt länge har funnits. Dessa förhållanden beträffande undervisningen har sedan ett par år tillbaka observerats även här i riksdagen. Jag tycker det är rätt angeläget att vi här i riksdagen konstaterar att den debatt som nu förs ute i bygderna egentligen inte är någon nyhet. Under årens lopp har upprepade motioner och interpellationer avgivits som berör skolans arbetsmiljö, betygssättning, läromedel, läroplaner, skolsociala anordningar samt mycket annat däromkring. Vi har från centerpartiets sida framfört motioner i betygfrågan, exempelvis om den relativa betygsskalans riktiga tillämpning. Vi har senast i år framfört några motioner som handlar om skolans arbetsmiljö. Dessa och likartade motioner har som bekant resulterat i riksdagsbeslut och tillsättning av den nyligen startade utredningen om skolans inre arbete.

Skolutredningar och riksdagsbeslut har efter två decennier gett oss en helt ny skola med nya undervisningsmetoder, nya läromedel och nya läroplaner. Samtidigt har skolan fått en delvis ny målsättning. Skolan skall nu mer än förr lägga vikten vid de ämnen som eleven kan ha nytta av i livet, samtidigt som det ges en yrkesutbildning. Vikten av kommunikationsfärdigheten är exempel därpå, en jämlikhetsaspekt som säkerligen kommer att få allt större betydelse. Centerpartiet har aktivt deltagit i och drivit på arbetet att skapa en skola på jämlikhetens grund. Principerna för de genomförda reformerna anser vi också bör ligga fast.

Många människor har gjort stora insatser för att den nya skolan skall fungera så bra som möjligt. Vad vi i centern begär rättelser i och föränd-

ringar av är sådana detaljer som vi anser har betydelse för en skolas riktiga funktion. Det är därför förvånande när man som i valrörelsen märker att företrädare för regeringspartiet synes betrakta varje antydning om att allt i skolan inte är bra såsom ett hot mot *hela* skolväsendet. Jag hade hoppats att det skulle vara möjligt att diskutera dessa frågor litet mera balanserat nu, men jag hörde att statsministern senast i går i andra kammaren hade kritiserat även vårt parti för "en konservativ inställning" till skolproblemen.

Jag är övertygad om — och jag har framhållit det ofta här i riksdagen — att det nu krävs arbetsro i skolan, så att de genomförda reformerna kan få nödvändig förankring hos elever, föräldrar och lärare. Skolöverstyrelsen har i årets *petita* även framhållit detta såsom varande helt nödvändigt. Nyheter fordrar både tid och utrymme i olika avseenden, och det är inte minst en praktisk nödvändighet med en "andhämtningspaus", anser också Sö.

Jag har observerat att utbildningsminister Ingvar Carlsson har sagt sig ha andra synpunkter på detta. Han anser att reformarbetet bör fortsätta i snabb takt på skolans område. Jag har stor förståelse för att en ny utbildningsminister, full av ambition, vill fortsätta reformarbetet. Jag kan också förstå en ny utbildningsministers vilja att vara aktiv, men jag måste säga att en alltför spontan reformering blir en börda som skolan inte orkar med. Jag tror att utbildningsministern gör klokt i att lyssna till elever, lärare och målsmän. Med en liten lätt travestering tillåter jag mig att säga: Gå ut och lyssna till dagens skola, herr utbildningsminister! Många elever arbetar i en svår arbetsmiljö, och många lärare väntar på förbättringsåtgärder i själva skolfunktionen.

Jag skall inte här gå närmare in på detaljer. Jag har pekat på några genom att hänvisa till de motioner som kommit från exempelvis centerhåll. Vi an-

Allmänpolitisk debatt

ser att den riktiga skolfunktionen är den som fungerar enligt den demokratiska principen, och detta gäller skolan i dess helhet. Men vi har nog anledning att ställa frågan: Har detta urartat? Har denna beslutsfunktion missuppfattats? Den demokratiska funktionen är en ansvarsfunktion under frihet. Mången tycks tro att endast friheten är viktig.

Nödvändigheten av hänsyn till arbetsro och studiemiljö för elevkamrater och all övrig skolpersonal gör det tvunget att fortfarande observera att frihet är ett bra ting men endast för dem som på ett rätt sätt kan bära denna förmån.

Med all hänsyn till och respekt för hemmiljö, sociala förhållanden i övrigt, inlärnings- och skolsvårigheter så måste det gälla och tillämpas sådana regler att ordning och reda i dessa så fundamentala förhållanden blir rådande i dagens skolor.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! I slutet av vårriksdagen uttalades det önskemål om och utlovades också att vi skulle få en utbildningspolitisk debatt under senare delen av höstriksdagen. Under sådana omständigheter finns det ju ingen anledning att nu här ta upp någon sakdebatt i speciella frågor, utan det får anstå till detta tillfälle. Däremot kan det finnas anledning att göra några reflexioner med anledning av utbildningspolitikens behandling under valrörelsen.

På moderata samlingspartiets initiativ kom utbildningsfrågorna att bli ett av de mera centrala inslagen i årets valrörelse. Den intensitet som debatten fick måste naturligtvis ses mot bakgrund av svenskt utbildningsväsendes utveckling under senare år, utbildningens stora betydelse för samhällets utveckling och det faktum att de utbildningspolitiska frågorna berör så många människor som i sin egenskap av elever, lärare eller föräldrar upplever skolans problem som väsentliga och närliggande.

Innan jag berör vad som hänt i valrörelsen vill jag emellertid ge några bakgrundssynpunkter som det kan finnas anledning att upprepa här i riksdagen.

I alla utvecklade länder har utbildningsväsendet under de senare åren genomgått en mycket betydande kvantitativ expansion. Genom olika reformer och expansion av befintliga system har andelen av varje årskull som genomgår någon form av utbildning höjts avsevärt i så gott som samtliga länder som ligger på en utvecklingsnivå jämförbar med Sveriges. Detta är en nödvändig utveckling. Tillgången på utbildningsmöjligheter och de kunskaper och färdigheter som förvärvas genom dem är av stor betydelse för såväl samhället som för den enskilde medborgaren. Särskilt ett litet land som Sverige, som har begränsade naturtillgångar och måste bygga sin ekonomiska ställning och därmed sina möjligheter till utveckling på en högkvalificerad produktion, är helt beroende av tillgången på välutbildad arbetskraft. Likaså har den enskilda människan rätt att kräva möjligheter till utbildning dels för att på bästa sätt kunna fungera i samhället, dels för att kunna erhålla en allsidig utveckling av personligheten. En utveckling som innebär att allt fler får allt bättre utbildning måste därför vara ett centralt mål för all utbildningspolitik. Det är det rättesnöre som moderata samlingspartiet har haft och kommer att ha i sin utbildningspolitiska aktivitet.

Samtidigt som man arbetar för en kvantitativ expansion av utbildningen måste man emellertid skapa garantier för att kvaliteten bibehålls och helst förbättras. I princip torde de flesta instämna i såväl det kvalitativa som det kvantitativa kravet, men i praktiken har det visat sig att man ofta i reformarbetet stirrar sig blind på den kvantitativa utbyggnaden och vägrar att diskutera kvalitetsfrågan.

Det förefaller som om man ser en motsättning mellan kvalitet och kvanti-

Allmänpolitisk debatt

tet i utbildningen. Exempelen är många på att man från regeringshåll låtit den positiva utvecklingen i det ena avseendet förklara och ursäka det negativa i det andra.

Moderata samlingspartiet har alltid ansett att det är både möjligt och nödvändigt att hävda kraven samtidigt. Det är den uppfattningen som genom åren har legat till grund för våra ställningstaganden till de reformer som föreslagits på skolans område och vars huvudsyften vi stött. Vi har framfört vår kritik och våra alternativförslag utifrån den synpunkten att reformerna måste utformas och genomföras på ett sätt som tillfredsställer även kvalitetsförslagen. Vi har ansett oss kunna hysa farhågor rörande vissa besluts konsekvenser för utbildningens kvalitet. Vi har därför krävt att man noga skall följa utvecklingen och kontrollera utbildningsresultatet och, om så visar sig nödvändigt, att snabba åtgärder till förbättringar skall vidtagas. Detta krav har mötts av ointresse från regeringens sida.

Nu stannar det inte längre vid farhågor. Den ena rapporten efter den andra visar tydligt att en kvalitetsförsämring skett i flera väsentliga ämnen. Från olika grupper, som direkt är engagerade i utbildningsväsendet, hörs nu allvarliga larmsignaler. Detta till trots föreleder den socialdemokratiska regeringen att nonchalera frågan. Man är uppenbart ointresserad av att diskutera utbildningens kvalitet och man syns inte avse att vidta några åtgärder för att hjälpa upp de brister som utan tvivel finns. Denna regeringens hållning ger anledning till mycket allvarlig kritik.

En stor del av de brister som nu konstateras i skolans resultat har sin uppkomst i det sätt på vilket man genomför reformerna. Nya reformer hastas igenom utan att vara tillräckligt förberedda. Man inför gärna nyordning i skolorna, men man ser inte till att de som skall genomföra den har möjlighet att göra det på ett ordentligt sätt.

Den socialdemokratiska reformivern gör att även i och för sig önskvärda och välbehövliga reformer ofta stannar på papperet. På det sättet får man en betydande oro ute i skolorna, och arbetsförhållandena för elever och lärare har kunnat betecknas enligt en skala från "mindre gynnsamma" till "outhärdliga". Situationen har sannerligen inte förbättrats av att regeringen under många år visade ointresse för arbetsmiljön i skolorna.

Regeringens utbildningspolitiska åtgärder och visioner har under senare år tillförts ett nytt och oroväckande drag som vi valt att ge den gemensamma beteckningen utbildningssocialism. Därmed avses inte bara den strävan efter utbildningsmonopol och läromedelsmonopol som finns. Dit hör också det tilltagande enpartiväldet i de utredningar som planlägger den framtida utbildningen liksom socialdemokraternas allmänt kollektivistiska syn och deras tilltagande ovillighet att se människorna som enskilda individer. Detta avslöjas bl. a. i olika kvoteringsystem.

Socialistisk är också den nya jämlikhetsynen på utbildningspolitiken. Hitills har det varit varje individs lika möjligheter att ta till vara sina anlag och önsknings som stått i centrum för skolans arbete. I framtiden synes det som om det — om socialdemokraterna får tillfälle att förverkliga sina visioner — alltmer blir skolans och lärarnas skyldighet att se till att ingen elev avviker från genomsnittet. För att nå det målet duger inte den hittills förda skolpolitiken, har statsministern funnit.

Herr talman! Mot denna bakgrund agerade vi i valrörelsen, tog upp dessa frågor och ställde olika krav, som jag skall återkomma till. Det visade sig då att lärare och föräldrar i betydande utsträckning slöt upp kring dessa synpunkter. Folkpartiet, som efter vissa piruetter i stort sett anslöt sig till den kritik som vi anförde, har fortsatt agera på det området. Det måste naturligtvis väcka tillfredsställelse hos oss som

Allmänpolitisk debatt

tog detta initiativ. I den mån centerpartisterna deltagit i den utbildningspolitiska debatten under valrörelsen synes också de ha instämt i stora delar av denna kritik.

Hur har nu socialdemokraterna reagerat och agerat? Enligt min uppfattning har vi fått en bekräftelse på att man här tangerar deras ofelbarhetsdogm. Herr Thorsten Larsson var i viss mån inne på denna fråga i sitt anförande. Jag har en cirkulärskrivelse, som heter Skola för jämlikhet och som gått ut från den socialdemokratiska partiledningen. Där finns en arbetsgrupp under Ingvar Carlssons ledning. I den skriften utgår socialdemokraterna från den debatt vi förde här i våras.

Man säger att socialdemokraterna under vårriksdagens sista vecka attackades häftigt av moderaternas Gunnar Wallmark och Gösta Bohman, och med utgångspunkt i detta sägs att "de på politiska värderingar grundade åsiktskillnaderna om skolpolitiken ingalunda är ur världen". Man talar om de reformer som gjordes under 1960-talet och säger: "Syftet bakom dem har varit att ge fler unga en bredare och mer tidsenlig utbildning och att riva ned de ekonomiska och sociala spärrar som hindrat en allsidig rekrytering till högre utbildning. Men skolkonservatismen lever kvar. Den är ett hot mot vad som utträttats — beslut kan rivas upp eller undergrävas. Samtidigt kan de bakåtsträvande krafterna fungera som broms när det blir fråga om att genomföra de reformer på förskolans och vuxenutbildningens område som blir 70-talets stora uppgifter."

Detta innebär med andra ord att så snart någon försöker ta upp en saklig debatt i utbildningspolitiska frågor använder sig socialdemokraterna — de gjorde det i varje fall under valrörelsen — av tekniken att hota människor och säga att de skulle vilja riva upp allt vad som tidigare beslutats. I motsats till de angrepp som vi riktade mot socialdemokraterna under valrörelsen och som

var grundade på ordagranna citat av de ledande socialdemokraternas uttalanden påstår alltså socialdemokraterna — och enligt vad herr Thorsten Larsson nu säger skall statsminister Palme så sent som i går även ha riktat sig till de övriga borgerliga partierna med sådan kritik — att vår politik innebär en utbildningskonservatism och att vi är bakåtsträvare som vill riva upp tidigare beslutade reformer. Det är inte bara osakligt utan jag vill beteckna det som direkt oförskämt att utslunga påståenden om vilja från vår sida att riva upp skolreformer utan att belägga dessa påståenden med något enda sakligt underlag. Detta sätt att agera i debatten vill jag brännmärka. Det leder sannerligen inte till en saklig diskussion i de aktuella frågorna.

Ett annat sätt att agera som jag personligen mött berör en ofelbarhetsdogm då man blir så förbittrad över kritik att man använder vad jag skulle vilja kalla "vet hut-tekniken", d. v. s. att det är oförskämt att över huvud taget framföra någon kritik mot det socialdemokratiska partiets agerande i vissa frågor.

Jag har, herr talman, velat peka på den debatteknik som det socialdemokratiska partiets företrädare använt i valdebatten när det gäller utbildningspolitiken — och det är uteslutande den jag talar om. Jag har inte här för avsikt att gå in på någon av sakfrågorna. De diskussionerna får ske vid ett senare tillfälle. Jag vill emellertid framföra de krav som vi ställde under valrörelsen och som jag alltjämt anser vara aktuella.

1. En kontinuerlig, omsorgsfull och offentligt redovisad vetenskaplig uppföljning av hur undervisningen svarar mot de uppställda målen. Dessa forskningsuppdrag skall handhas i första hand av forskare och forskningsinstitutioner fristående från de centrala undervisningsmyndigheterna.

2. En analys bör snarast ske av orsakerna till den konstaterade försäm-

Allmänpolitisk debatt

ringen av kunskaperna i framför allt moderna språk, svenska och matematik. De metodiska och pedagogiska åtgärder som därvid visar sig erforderliga måste omgående vidtas.

3. Utredningen om skolans arbetsmiljö skall ges tilläggsdirektiv att även ta upp undervisningsgruppernas och skolenheternas storlek till behandling.

4. Reformen på utbildningens område får icke fortsättningsvis genomföras utan hänsyn till erfarenheter, fullbordad försöksverksamhet, ekonomiska realiteter. Berörda grupper måste ges en fullgod och uttömmande information. Erforderliga läromedel måste finnas tillgängliga redan vid starten. Statsmakternas reformbeslut måste koordineras med utfästelser om kommunal medelsanvisning. Inga fler "pappersreformer"!

5. Läroplansrevisionerna måste ske i öppna former. Samhället måste — genom att ge lärare, skolledare, föräldrar och elever reella möjligheter att påverka utvecklingen — utnyttja de erfarenheter som finns från skolans dagliga arbete.

6. Den av riksdagen fastställda målsättningen för grundskolan, att den i samarbete med hemmen skall främja elevernas allsidiga utveckling samt därvid meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter, får inte rivas upp.

7. Fri konkurrens inom läromedelsproduktionen. Tendenser till snedvridning av konkurrensen och monopolisering måste bestämt avvisas. Universitetskanslerns påbud om konkurrensbegränsning måste omedelbart återkallas.

8. Utbildningspolitiken måste förankras i öppna, allsidigt sammansatta utredningar. U 68 måste ges parlamentarisk sammansättning.

9. Varje individ måste garanteras likvärdig behandling. Inga orättfärdiga kvoteringsystem.

Herr talman! Det var dessa nio punkter vi framförde under valrörelsen. De kvarstår alltså aktuella, och jag kan

alltså försäkra att vi kommer att arbeta för att dessa punkter i alla delar genomförs. Någon debatt i sakfrågorna har jag inte tagit upp, och jag har medvetet avstått från att göra detta. Jag har likväl velat göra dessa reflexioner med anledning av visst agerande i valrörelsen.

Under detta anförande hade herr talman uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talman.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Skoldebatten har under sommaren och hösten pågått med oförminskad intensitet. Med tanke på att större delen av svenska folket på ett eller annat sätt berörs av de genomgripande förändringar som skolan genomgått eller fortfarande genomgår är detta i och för sig kanske inte särskilt överraskande. Men det är också ett nog så talande bevis på att allt inte är väl beställt.

Det är självfallet värdefullt att skolfrågorna blir föremål för en debatt. Man skulle dock önska att denna debatt vore litet mer nyanserad och stringent. Svepande generaliseringar och känsloladdade slagord gör ingen nytta. Begrepp av typen "den nya skolan" är så vaga och diffusa att de i det närmaste är meningslösa. Vilken ny skola, frågar man sig. Det allmänna skolväsendet omfattar 11—12 klasser med en rad olika ämnen och aktiviteter. De problem man diskuterar måste identifieras och lokaliseras bättre för att det inte skall uppstå ständiga missförstånd.

Det är likaledes meningslöst att tala om den gamla skolan. När upphörde den gamla skolan, och när började den nya? Både felaktigt och vilseledande är det vidare att teckna en skarp kontrast mellan det gamla och det nya utan att ange vad man egentligen talar om. Det finns vidare skäl att uppmärksamma

Allmänpolitisk debatt

att många av skolans problem egentligen inte är skolans problem utan i stället samhällsproblem i vid bemärkelse. Det gäller allehanda anpassningsproblem som drabbar människor i ett ständigt föränderligt samhälle med exempelvis kraftig urbanisering och stark invandring. Mellanöls- och narkotika-problemen är egentligen inga skolproblem men har blivit detta genom att så många ungdomar går i skolan. Detsamma gäller de alltmer uttalade våldstendenserna. Eleverna tar med andra ord med sig sina problem från hem, kamratgäng och samhälle till skolan. I det stora kollektivet kan dessa problem få ytterst allvarliga konsekvenser. De omöjliggör inte sällan allt meningsfullt arbete i skolan. De visar sig inte sällan vara nära nog omöjliga att bemästra med de medel skolan förfogar över.

Att många problem har sina djupaste rötter utanför själva skolan innebär självfallet inte att skolan inte skall söka hjälpa till med att lösa dem, men är en lättsinnig och ansvarslös politik att förvänta sig att skolan ensam skall kunna klara av dessa problem. Fostran i vid bemärkelse är en uppgift för många intressenter. I den uppgifts- och ansvarsfördelning som måste göras och som måste göras mera medvetet och realistiskt har skolan självfallet sin givna uppgift. Men det får inte bli så att reformer på skolans område blir surrogat för effektivare insatser på andra områden i samhället. Det får inte heller bli så att samhället stillatigande ser på, hur skolans lärare och övrig personal kämpar en ojämn kamp mot allehanda destruktiva tendenser utan att man ställer erforderliga resurser till förfogande.

Det är framför allt två problem som under den senaste tiden tilldragit sig allmänhetens uppmärksamhet. Det ena gäller disciplinen i skolorna, framför allt på grundskolans högstadium, och det andra språkundervisningen och i någon mån kvalitetsfrågorna i stort vad gäller gymnasiet.

Diverse larmrapporter från universitetet om dåliga resultat av det första året med PUKAS-systemet reflekterar sannolikt lika mycket effekterna av undervisningen i skolan som universitetens egna problem. Med andra ord: misslyckandena vid universitetet kanske i själva verket är en direkt följd av mindre lyckade studier i grundskola och gymnasium.

Jag skall inte här närmare beröra skolans ordningsproblem, då jag medverkar i utredningen av skolans inre arbete, SIA. Men jag vill i samma stund ha sagt att det förhållandet att en statlig kommitté arbetar med dessa problem verkligen inte utgör något skäl till att den offentliga debatten om dessa problem skall avstanna. Det är tvärtom högst angeläget att problemen diskuteras. Det är bara att hoppas att debatten blir konstruktiv och realistisk. Problemen är så svårbemästrade att varje bidrag i form av konkreta förslag är välkommet.

Debatten om gymnasiets kvalitetsproblem i allmänhet och språkundervisningen i synnerhet har kommit med den kronologiska precision man kunnat vänta. Den första elevkullen från det nya gymnasiet lämnade efter diverse trassel med avslutningsdag skolan våren 1969. Den första larmsignalen från universitetet kom redan följande höst. Därefter har förts en ständig debatt i olika media, och den visar inga tecken till att vara avslutad.

Språkdebatten har dock enligt min mening i alltför hög grad rört sig om exklusivt metodiska problem. Man har med andra ord i någon mån fört fel debatt. Bristerna i språkfärdighet är sannolikt inte bara resultat av en alltför ensidig undervisningsmetodik utan också symptom på brister av mera generell art, fast bristerna ännu inte märks lika tydligt i andra ämnen. Motiven för de krav på en utvärdering av skolans verksamhet som tidigare med kraft framförts från folkpartiets

Allmänpolitisk debatt

sida har inte försvagats utan tvärtom förstärkts.

Eftersom gymnasiestudierna främst syftar till att förbereda eleverna för fortsatta studier vid universitet och högskolor, är det angeläget att kontakten och samordningen mellan dessa båda utbildningsanstalter är god. Från universitetens sida klagas det en hel del på att studenterna har dåliga förkunskaper. Skolans myndigheter och utbildningsdepartementet möter inte sällan dessa klagomål med förvåning. Gymnasiets läroplaner är ju direkt anpassade till kraven från universiteten, heter det. Man syftar då främst på gymnasieutredningens avnämrundersökning.

Det kan förvisso förhålla sig så att uppställda mål inte förverkligats. Det har faktiskt hänt förr på skolans område lika väl som på andra områden. Därtill kommer i detta speciella fall en annan omständighet. Man tycks alldeles ha förbisett att de önskemål som kom till uttryck i avnämrundersökningen och som i hög grad kom att bli bestämmande för utformningen av läroplanen i gymnasiet i mycket hög grad underminerats av utvecklingen under 1960-talet och detta till yttermera visso genom gymnasierformen själv.

När avnämarna i undersökningen, som ägde rum våren 1961, presenterade sina önskemål beträffande undervisningen i gymnasiet, t. ex. inslaget av grammatikundervisning i språkstudierna, skedde detta självfallet mot bakgrunden av de erfarenheter de hade av den tidens studenter. Något annat var ju inte möjligt. Utvecklingen på skolans område har emellertid gjort dessa bedömningar från år 1961, som ju i realiteten var ett slags prioritering av gymnasiets studieresurser, inaktuella och därmed i viss mån irrelevanta i nuläget.

De viktigaste förändringarna gäller avskaffandet av examenssystemet. Det har med nödvändighet lett till en större spridning i fråga om kunskaper och färdigheter bland de elever som lämnar

gymnasiet för vidare studier. Det måste för övrigt ha varit en förutsedd effekt av slopandet av "utkuggningssystemet". Det innebär i klartext att många som under tidigare system skulle ha kuggats ut eller gått om ett år och då bättre på sina kunskaper, nu får sitt slutbetyg. Kunskapsstandarden hos den svagaste gruppen är med all sannolikhet ganska låg.

På liknande sätt har helt visst övergången från realskola till den examensfria grundskolan lett till en försämring av förkunskaperna — kanske framför allt i språk — bland en hel del elever som börjar gymnasiet. Tillkomsten av fackskolan har vidare lett till att en inte obetydlig del elever, som eljest skulle ha gått i gymnasium, nu söker sig dit. Övergången till femdagarsvecka har säkerligen också haft en viss effekt. Antalet läxläsningsdagar har ju reducerats med 20 procent, från fem till fyra dagar.

Den samlade effekten av dessa i vissa fall djupgående förändringar måste med nödvändighet vara att 1970 års student är en annan "skolprodukt" än 1960 års student. Hur stora skillnaderna är låter sig inte bedömas utan närmare undersökningar. Man bör dock ganska tveklöst kunna dra den slutsatsen att många nyinskrivna studenter är illa rustade för universitetsstudier med de krav på kunskapsstandard och snabbhet i studierna som man ännu söker upprätthålla. Kvalitetsfrågorna i skolan har enligt min mening negligerats i alltför hög grad.

Det är mot denna bakgrund ingalunda förvånande att klagomål över bristande förkunskaper — inte minst i just främmande språk — duggar tätt eller att man börjat resonera om att införa ett slags collegeår mellan gymnasiet och de egentliga universitetsstudierna. Jag skall nöja mig med ett enda exempel på kritiska synpunkter från universiteten, en alldeles färsk rapport från utbildningsbyrån vid Lunds universitet.

Det heter i denna rapport, daterad den 9 oktober, att det inom flera ämnes-

Allmänpolitisk debatt

områden föreligger stora svårigheter att förena kravet på genomströmning med de kvalitetskrav i fråga om färdigheter och kunskaper som fastställts i normalstudieplanerna. Följden blir kompromisser mellan dessa båda krav. Eftersom avvägningen eller prioriteringen mellan dessa krav görs olika vid olika institutioner blir slutresultatet "att formellt likvärdiga betyg fått ett i realiteten synnerligen varierande värde, beroende på vid vilket lärosäte betyget utfärdats".

Svårigheten att uppnå fullvärdiga studieresultat på rimlig tid bottnar ofta i de studerandes förkunskaper, inte minst i främmande språk. Det heter i rapporten: "Tydligt är att de studerandes kunskaper och färdigheter i många fall inte motsvarar vad som borde kunna förutsättas med utgångspunkt i gymnasiets kursplaner. Detta kan få till följd att startnivån för universitetets undervisning måste sänkas, vilket i sin tur medför antingen att studietiden förlängs eller att — om kravet på en viss genomströmning upprätthålls — de kvalitetskrav som uppställts i normalstudieplanerna måste eftersättas. Inget av dessa alternativ kan rimligtvis accepteras; de för utbildningen närmast ansvariga försätts härigenom i en orimlig situation. Problemet kan inte lösas enbart genom lokala åtgärder — effektivisering av undervisningen etc. — utan det fordras också centralt initierade åtgärder för att åstadkomma en bättre samordning mellan gymnasiets och universitetets undervisning."

Kontakten mellan universitet och gymnasium har successivt försvagats. Till en början avlades ju själva studentexamen vid universitetet. Den var ett slags inträdesprov. När den senare flyttades till läroverken skedde examinationen inför universitetsprofessorer, och även om inslaget universitetslärare minskades något på senare tid så fanns det ändå god kontakt ända fram till det att censorsinstitutionen avskaffades. Som ersättning inrättades en s. k. fack-

inspektion. Enligt riksdagens beslut skulle gymnasieinspektörerna rekryteras bl. a. bland lärare vid universitet och högskolor. Inslaget tycks dock ha blivit relativt begränsat.

Det framstår därför som en uppenbar brist att kontakten och samverkan mellan gymnasiet och dess främsta avnämare är så obetydlig som den är. Det finns skäl att i detta sammanhang erinra om att förslag om inrättande av ett särskilt organ för samordning och fastställande av kompetensvillkor framfördes i början av 1960-talet men att det alldeles kommit bort.

Arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning föreslog i skrivelse till Kungl. Maj:t år 1962 att ett statens kompetensråd skulle inrättas. Det skulle vara ett "rådgivande och samordnande organ i fråga om meritvärdering och kompetens". Det motiverades då främst av den framväxande grundskolan men ansågs också få betydelse för gymnasiets del. Gymnasieutredningen, som framlade sitt betänkande följande år, erinrade om denna framställning och framhöll att det var synnerligen angeläget att detta råd eller en motsvarande institution skapades. Detta organ skulle medverka vid utformandet av bl. a. intagningsbestämmelser och urvalsinstrument. Utredningen hänvisade för övrigt till att 1955 års universitetsutredning framfört liknande tankar.

Departementschefen — det var då Ragnar Edenman — fann visserligen kompetensproblemen besvärliga men avvisade i detta läge tanken på ett särskilt organ för dessa frågor. De borde i stället bli föremål för utredning av särskilda sakkunniga. I de på denna punkt rätt oklara direktiven till kompetensutredningen framhölls att de sakkunniga skulle lägga fram förslag till en effektiv organisation för handläggning av dessa frågor inom berörda statliga myndigheter. Den väsentliga frågan om en samordning försvann därmed redan innan utredningen påbörjades och har följd-

Allmänpolitisk debatt

riktigt nog kommit helt i skymundan i det fortsatta arbetet. Något förslag som tillnärmelsevis liknar det som framfördes av arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning år 1962 och av gymnasieutredningen 1963 och som uppenbarligen föresvävade dåvarande ecklesiastikministern har såvitt jag kunnat finna inte framlagts.

1960-talets utbildningsreformer har lett fram till ett system med tre från varandra fristående, nivågrupperade system: grundskola, gymnasieskola och högskola. Den tidigare så goda kontakten och samordningen har ersatts av isolering. Det föreligger ett uppenbart behov av bättre samordning mellan framför allt gymnasium och universitet, vilka ju dessutom sorterar under olika tillsynsmyndigheter. Frågan om ett samordningsorgan, som därtill svarar för intagning till all postgymnasial utbildning, bör med det snaraste utredas. Det bör uppmärksammas att en del utbildningsanstalter tillhör andra departement än utbildningsdepartementet. Ett sådant organ skulle också kunna fylla behovet av utvärdering av skolans verksamhet.

Vid sidan av dessa båda angelägenheter — utvärdering av skolans verksamhet och skapande av bättre samordning mellan skilda delar av det omfattande utbildningssystemet — föreligger ett tredje mycket viktigt behov, nämligen en bättre samordning av den forskning rörande pedagogiska frågor som bedrivs inom olika institutioner. Det skall ingalunda förnekas att det forskas en hel del på skolans område, men samordningen tycks vara i det närmaste obefintlig med följd att väsentliga problem blir bortglömda eller förda åt sidan i brist på tillgängliga resurser eller också att onödiga dubbelforskning utförs på andra områden. Information om utförda forskningsprojekt är även bristfällig.

En medveten planering och en samlad prioritering bland tänkbara projekt

framstår som något högst angeläget. Det föreligger en uppenbar risk för att de såväl ekonomiskt som personellt begränsade resurserna plöttras bort och att angelägna behov därmed inte kan tillgodoses.

Det är möjligt att dessa tre uppgifter — utvärdering av skolans verksamhet, samordning av läroplaner och undervisning på skilda nivåer samt forskningsplanering — skulle kunna skötas av ett och samma organ, kanske ett institut liknande statens psykologisk-pedagogiska institut, vilket aldrig fick den betydelse det kunde ha fått, om det erhållit tillräckliga resurser. Frågan bör under alla omständigheter bli föremål för allvarliga överväganden.

1960-talet kommer otvivelaktigt att gå till historien som ett decennium präglad av sjudande reformverksamhet på skolans område, en reformverksamhet som i hög grad bär de höga ambitionernas och de vackra utopiernas signum. Den klyfta mellan djärva visioner och en motspänstig verklighet som vi nu upplever bör utgöra ett memento inför framtida reformverksamhet. Besinning och realism är inga dåliga ledstjärnor i samhällsarbetet.

Det ter sig slutligen, herr talman, naturligt att i denna den sista remissdebatten i första kammaren citera några ord som yttrades i den första av denna kammares remissdebatter, den som hölls i januari 1867. Frågan gällde visserligen inte skolan utan en annan verksamhet som då var under febril utveckling, nämligen järnvägsbyggandet. Problematiken är dock i viss mån densamma. Vi har, förklarade en talare, en benägenhet att "gå något för fort till väga", att "sätta i verket med brådstörtande fart". I det läget har vi all anledning att följa det råd en annan av talarna från 1867 års remissdebatt gav: "att icke göra oss några illusioner utan — — — se vår ställning fast och allvarligt i ansiktet". Och följer vi det rådet, kan vi måhända finna tröst och uppmuntran i ett annat av de visdomsord som yttrades i

Allmänpolitisk debatt

första kammaren vid detta tillfälle: Låt oss inte vara missmodiga, låt oss hysa förtroende för oss själva och våra egna krafter, när det gäller att ta itu med de svåra problemen.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! I gårdagens och dagens debatt har berörts många olika frågor som gäller både vår inrikes- och vår utrikespolitik. Jag skall så här i slutet av debatten beröra ett för riksdagen internt problem.

När vi kom hit i morse var det delat på kammarens bord ett brev riktat till riksdagens ledamöter från snabbprotokollets maskinskrivare. Av det brevet framgår att maskinskrivarna hade i en skrivelse den 19 september 1969 från organisationsutredningen tillfrågats, om de var intresserade av fortsatt arbete, och ombads att avge skriftligt svar.

När riksdagen i maj detta år antog grunderna för enkammarriksdagens förvaltnings- och personalorganisation bestämdes att 12 maskinskrivare skulle beredas arbete vid snabbprotokollet. Under sommaren har det gjorts en utredning om hur riksdagstrycket snabbast skall kunna komma riksdagsledamöterna till handa. Den utredningen har företagits utan att stenografer och maskinskrivare underrättats därom, långt mindre getts tillfälle att följa utredningen.

Den 31 juli erhöll den berörda personalgruppen ett stencilerat brev från förvaltningskontoret med förfrågan om de var villiga att delta i försöksverksamhet under hösten med en s. k. IBM Composer, dvs. en metod som innebär att utskrift och sättning av ett anförande sammanslås till ett enda moment. I brevet nämndes ingenting om att riksdagen inte i fortsättningen skulle vara arbetsgivare för denna personalgrupp.

I ett nytt stencilerat brev av den 26 augusti uttalades, att personalbehovet vid enkammarriksdagen med all sannolikhet komme att bli så stort att det inte skulle kunna tillgodoses enbart genom

rekrytering från den nuvarande kåren av maskinskrivare.

Dagen därefter var en annons införd i dagspressen, där Beckmans Tryckerier sökte composeroperatörer. I brevet hade personalen ombetts att ta kontakt med detta företag med anledning av den annons som hade avisrats i brevet.

De anställda vände sig till företaget och fick därigenom reda på att riksdagen inte längre skulle vara deras arbetsgivare.

Det arbete som har erbjudits dem vid Beckmans Tryckerier är i väsentliga stycken annorlunda än det arbete som de utfört åt riksdagen både vad gäller förläggningen i tid och arbetets innehåll.

Det här ärendet reser en rad frågor:

Hur kan ett riksdagens organ, som verkar i ett hus där det under så många år förts så många diskussioner om företagsdemokrati, om insyn och medinflytande över huvud taget, tillsätta en utredning som innebär en total omprövning av en personalgrupps arbetsuppgifter utan att denna personalgrupp över huvud taget informerats därom?

Varför får inte en sådan personalgrupp delta i ett sådant utredningsarbete?

Hur är det möjligt att man i skrivelse efter skrivelse gör det troligt för denna personalgrupp att den även fortsättningsvis skall kunna räkna med fortsatt anställning?

Hur är det möjligt att personalen nu därför att den inte sökt anställning vid Beckmans Tryckerier plötsligt uppsagts av riksdagen? Uppsägningarna kom personalen till del i går.

Herr talman! Det är en utomordentligt skicklig och mycket lojal grupp anställda i riksdagen som i dag är djupt bedrövad över den personalpolitik som tillämpats i detta fall.

Jag har ingen möjlighet att rikta någon hemställan till kammaren om beslut i denna fråga. Men jag ber, herr talman, att från denna talarstol få rikta en maning till förvaltningskontorets

Allmänpolitisk debatt

styrelse att den måtte återkalla det uppdrag som getts åt utredningen för översyn av riksdagstrycket eller på annat sätt gripa tag i denna fråga och vrida den rätt.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av herr Brundins inlägg rörande den skrivelse som delats ut på våra bänkar.

Jag tror att herr Brundin egentligen tar till litet större ord än vad som är befogat i detta sammanhang.

Jag vill först erinra om att den fråga det här gäller aktualiserats genom att förvaltningskontoret tillsatt en utredning om det lämpligaste sättet att få snabbprotokollet tryckt i fortsättningen. Efter denna utredning, som herr Wörnberg suttit som ordförande i, och efter anbudsförfarande har man kommit fram till att det bästa sättet att trycka protokollen blir genom ett offsettryckförfarande. Här kommer då den nya rationella mekaniseringen in i bilden, och man skall vid snabbprotokollets framställning använda det nya s. k. composersystemet.

Vid ett sammanträde i förvaltningskontorets styrelse, då jag var närvarande, upplystes vi om att den personalkategori, som nu lagt denna skrivelse på riksdagsledamöternas bänkar, kunde få anställning hos och direkt gå över till den som vi hade stannat för av anbudsgivarna. För mig framstod övergången inte som något problem vid det tillfället. Jag är nämligen väl medveten om på grundval av erfarenheter från tidningsvärlden att det inte är så förfärligt märkligt att skola om sig till att skriva på de nya maskinerna. I stort sett är det ju fortfarande fråga om maskinskrivning. Det har till och med sagts av dem som gått på en utbildningskurs att de kan prestera ännu bättre resultat på composermaskinen än vad de kan på skrivmaskin.

Jag vet inte hur själva gången sedan har varit i ärendet, ty vi har inte efter detta haft den saken uppe i förvaltningskontorets styrelse, i varje fall inte när jag varit närvarande. Jag är emellertid rätt förvånad över att man här inför kammaren vid plenum lägger fram en protest som rör en facklig fråga, innan vi i förvaltningsstyrelsen har haft möjlighet att ta ställning. Ätminstone har jag, som sagt, inte varit med och kunnat ta ställning till detta.

Jag skall med herr talmannens tillåtelse be att få läsa upp en skrivelse som berör en person som direkt omnämnts i den skrivelse som lagts på kammarledamöternas bord, nämligen herr Wörnberg. Han hade begärt ordet tidigare, men han har sedan måst resa härifrån.

Herr Wörnberg anför i skrivelsen:

”På ledamöternas bänkar har i dag utdelats en mångfaldigad skrivelse från snabbprotokollets maskinskrivare. Med anledning av att jag namngivits i bihang till skrivelsen och att anklagelser riktas mot en utredning som jag varit ordförande för och som haft att fullfölja riksdagens och förvaltningskontorets styrelses beslut anser jag mig böra ta kammarens tid i anspråk en stund.

Skrivelsen är ett mycket märkligt dokument, dels genom sättet för dess utdelning, dels för att den innehåller flera felaktigheter, dels därigenom att den utelämnar viktiga förhållanden såsom bland annat resultatet av de fackliga förhandlingarna, som ställer frågan i en helt annan belysning.

Jag har den uppfattningen att anställningsfrågor skall lösas av de organ som utsetts till detta och inte genom godkänd utdelning av skrivelser på riksdagsledamöternas platser. Denna aktion måste tolkas som en påtryckningsaktion i en facklig fråga, som nu närmast kan betraktas ha s. k. vild karaktär.”

Detta är alltså ordförandens i utredningen syn på den här frågan.

Låt mig sedan tillägga att för egen

Allmänpolitisk debatt

del hade jag den uppfattningen — och den delades väl av alla i förvaltningskontorets styrelse — att det inte kunde ha så förfärligt stor betydelse vem som är arbetsgivare i detta sammanhang. Arbetsplatsen blir ju densamma. Det finns kanske andra synpunkter som jag inte känner till, men detta är det intryck jag fått.

Herr BRUNDIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Om man är av den uppfattningen att det inte spelar någon roll för en enskild människa vem som är hennes arbetsgivare, då tror jag inte att man har förutsättningar att förstå den reaktion som den här personalgruppen nu visar.

Och den som tycker att det är felaktigt att vända sig till riksdagens ledamöter, när man arbetar åt riksdagen, har kanske inte heller så särdeles stor förståelse för det behov av insyn och medinflytande som så starkt växer fram i vårt samhälle.

Detta brev är ju dock tillkommet efter det att man har mottagit besked om att man är uppsagd från riksdagen fr. o. m. den 1 januari 1971. Dessförinnan hade man fått ett brev, daterat den 30 september, vari det bl. a. står: "Förvaltningskontoret vill därför fästa Er uppmärksamhet på att riksdagen beslutat att tjänstemän hos riksdagen skall, oavsett tidsbegränsade förordnanden, vara garanterade att kvarstå hos riksdagen åtminstone så lång tid efter årsskiftet som motsvarar gällande uppsägningstider."

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Under hela gårdagen diskuterade riksdagen den allmänekonomiska situationen. Såväl oppositionen som regeringspartiet gjorde med ledning av tidigare tillgängligt siffermaterial försök att ställa prognoser för den framtida utvecklingen. Mot bakgrunden av dessa försök betygsatte vi regeringens s. k. stabiliseringspaket.

Som väntat bröt sig meningarna mellan optimistiska och pessimistiska betraktelser. Oliktigheterna i fråga om både politiska och rent sakliga värderingar spelar naturligtvis en stor roll när man gör sådana här bedömningar. Men båda sidor har ett alldeles klart intresse av att i största möjliga utsträckning begränsa motsättningarna och att kunna utgå ifrån ett gemensamt faktaunderlag för debatten — om man nu kan tala om fakta då det gäller spådomar om handelsbalans och investeringsutveckling.

I morse fick vi i radions eko veta att konjunkturinstitutet i går eftermiddag hade offentliggjort sin höstrapport innehållande relativt optimistiska förväntningar inför kommande år, vilket enbart är bra. Av vissa av finansministerns uttalanden här i kammaren i går skulle man kunna dra den slutsatsen att finansministern själv hade tagit del av denna rapport, innan den offentliggjordes. Några säkra slutsatser i det hänseendet kan man kanske inte dra. Nu är finansministern Gunnar Sträng inte här. Jag vet att han är förhindrad, och de frågor som jag skulle vilja ställa till honom får jag därför i stället ersätta med några beklaganden.

Först och främst tycker jag att det är utomordentligt otillfredsställande att man inte har lyckats åstadkomma en sådan synkronisering av denna offentliga ekonomiska debatt att konjunkturinstitutets höstrapport hade kunnat vara tillgänglig för oss alla, innan riksdagen diskuterar den ekonomiska situationen. Eftersom jag nu vet att finansministern själv har tagit del av rapportens uttalanden eller i varje fall fått dem föredragna för sig innan rapporten utsändes i korrektur, tycker jag att det är beklagligt att han eller andra inte har kunnat se till att även de politiska meningsmotståndarna fick tillgång till rapporten eller i varje fall något slags sammanfattning av dess innehåll.

Jag gör detta uttalande samtidigt som jag vitsordar att finansminister Gunnar

Allmänpolitisk debatt

Sträng i debatten inte på något sätt missbrukade sina förhandskunskaper. Rapporten innehåller nämligen, som jag nyss sade, vissa optimistiska uttalanden, som finansministern kunde ha haft nytta av i debatten med mig och andra. Men rapporten innehåller också åtskilligt annat material, som väsentligt stärker den argumentering som framfördes från oppositionens sida. Det är mot bakgrunden härav ännu mer otillfredsställande att konjunkturinstitutets material inte hade gjorts tillgängligt för oss alla vid gårdagens debatt.

Herr **BENGTSON** (cp):

Herr talman! Den allmänpolitiska debatten har nu pågått i två dagar, och jag tror att ledamöterna med intresse har både deltagit i debatten, lyssnat till den och lagt ned mycket arbete på de anföranden som skulle hållas.

Under sådana förhållanden är det mycket anmärkningsvärt att en bok med siffermaterial som kan sägas vara av grundläggande betydelse för debatten kommer ut på förmiddagen under den andra debattdagen. Det är en ordning som inte kan accepteras. Jag vet inte vem som har felat, om konjunkturinstitutet har räknat med att få fram boken tidigare, om riksdagen har valt fel datum eller om regeringen har önskat att få debatten nu. Det är under alla förhållanden en så felaktig ordning att den måste påtalas. Sådant får inte lov att förekomma i fortsättningen.

Härtill kommer att finansministern i går gav oss det beskedet att när vi fick tillfälle att läsa konjunkturinstitutets rapport så skulle vi få kännedom om vissa fakta, vilket visar att han har tagit del av rapporten. Även om finansministern inte använde rapporten direkt, kan han ändå ha haft nytta av den, i varje fall för hela det resonemang som han förde i går. Någon jämställdhet i debatten kan man ju inte tala om när vi inte har fått fakta som finansministern kunde åberopa ur konjunkturinstitutets rapport.

Jag hoppas verkligen — vem som nu än har felat i detta fall — att något liknande inte kommer att upprepas utan att man tänker litet mera på riksdagen när offentligt material publiceras och lägger fram materialet vid rätt tidpunkt, inte dagen efter den då vi hade haft behov av materialet.

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! Jag vill beklaga att konjunkturinstitutets rapport inte har varit tillgänglig för kammarens samtliga ledamöter under den allmänpolitiska debatten.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 54, med anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, såvitt skrivelsen hänvisats till bevillningsutskottet.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av motioner rörande medborgarskapslagstiftningen, m. m.;

nr 51, i anledning av motion om ökad muntlighet i förvaltningsförfarandet;

nr 52, i anledning av motion om vidgad tillämpning av kontradiktoriskt förfarande i förvaltningsärenden, m. m.;

nr 53, i anledning av motion om skyldighet för myndighet att motivera beslut;

nr 54, i anledning av motioner om åtgärder för att stärka det administrativa rättsskyddet; och

nr 58, i anledning av motioner om straff för flygplanskapning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. olovlig värvning

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av motioner angående olovlig värvning.

I de likalydande motionerna I: 24, av herrar *Björk* och *Hansson*, samt II: 72, av herr *Ericson* i Örebro och herr *Göransson*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle an hålla om förslag till ändring i paragraferna 19: 12 och 19: 16 i brottsbalken, syftande till skärpning och effektivisering av bestämmelserna mot olovlig värvning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 24 och II: 72 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **HANSSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få göra några reflexioner med anledning av detta enhälliga utskottsutlåtande.

Motionsparet I: 24 av herr *Björk* och mig och II: 72 av herrar *Ericson* i Örebro och *Göransson* syftar till en ändring av brottsbalken för åstadkommande av skärpning och effektivisering av bestämmelserna mot olovlig värvning.

Motionernas syfte framgår av den del av dess text som finns tryckt i utskottsutlåtandet. Vi har bl. a. anfört:

”De utrikespolitiska motiv som legat bakom paragrafens tillkomst har under senare år förändrat karaktär. Problem uppkommer inte endast genom deltagande av svensk personal i europeiska staters krigsmakter. Också uppträdande av enstaka svenskar i militära konflikter i avlägsna delar av världen kan föranleda allvarliga och besvärande missförstånd om Sveriges utrikespolitik. Visserligen kan det hävdas att de svenska statsmakterna inte behöver ta ansvar för enskilda svenskars handlande i främmande länder. Men obestridligt är att ett sådant handlande allvarligt kan skada inte endast svenska intressen utan också ett mera allmänt intresse att

främja fredliga lösningar av militära konflikter. Om det befunnits angeläget att införa restriktioner för svensk export av krigsmateriel i syfte att motverka en intensifiering av militära konflikter i främmande länder, kan en liknande argumentering drivas i fråga om svensk personals engagemang i konflikter mellan eller inom främmande stater. Ett generellt förbud för svenska medborgare att ta värvning i främmande krigsmakt skulle i dagens läge måhända inte stå i överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet. Där emot synes tillräckliga skäl föreligga att skärpa och effektivisera straffbestämmelsen om värvning till främmande krigstjänst.”

Utskottet har vid sin behandling av denna motion i viss mån förbisett att motionärerna inte i första hand riktar udden mot de värvade själva, utan mot själva värvningsverksamheten.

I utlåtandet heter det visserligen: ”Motionärernas önskemål kan tillgodoses genom införandet av straffbestämmelser som riktar sig mot den värvade och genom en utvidgning av det kriminaliserade området såvitt angår värvarens straffbarhet.”

Utskottet har alltså dragit fram även frågan om den värvades handling. Utskottet uppehåller sig mycket och omständligt kring problematiken beträffande den värvades deltagande i främmande krigstjänst. I och för sig kan det anföras att andra stater än Sverige har funnit det oförenligt med sina utrikespolitiska mål att enskilda medborgare deltar i militära konflikter, som står i klar strid med statens utrikespolitiska strävanden och målsättningar, men att det knappast torde vara möjligt att här i Sverige bilda en opinion för detta.

Utskottet har vissa funderingar om att kunna förhindra dylikt deltagande i utländsk krigstjänst, därför att det hävdas i förarbetena till gällande lagstiftning att Kungl. Maj:t har möjlighet att i administrativ ordning utfärda reseförbud för människor som kan tänkas

Om översyn av steriliseringslagen

avse ta sådan värkning. Utskottet anser att detta i och för sig är en tillräcklig garanti.

Det anförda står inte i särskilt god överensstämmelse med vad samma utskott tidigare i år sagt om att vidga svenska medborgares rättigheter att alltid ha möjligheter att lämna landet. Det föreligger alltså en diskrepans mellan utskottets handlings sätt i dessa två frågor.

Vår avsikt var närmast att man skulle få en skärpning av brottsbeskrivningen avseende värvaren.

Det har också förts en diskussion i både motionen och utskottsutlåtandet angående det förhållandet av Kungl. Maj:t skall förordna om åtal enligt dessa paragrafer. Utskottet har hävdat att det ur utrikespolitisk synpunkt är väsentligt att initiativet i detta fall inte tas genom allmänt åtal utan genom att Kungl. Maj:t från fall till fall förordnar om åtal. Vi motionärer har svårt att se att detta kan vara riktigt konsekvent eller riktigt. Om initiativet åligger Kungl. Maj:t i dessa fall, måste det från utländsk horisont framstå som ett klart ställningstagande i utrikespolitiska frågor när Kungl. Maj:t underlåter att vidtaga en sådan åtgärd. Konsekventare och mera i överensstämmelse med våra åsikter om neutralitetspolitiken hade varit att sådana värvningsengagemang automatiskt ställdes under rättslig prövning.

Till slut bara några reflexioner om utskottsbehandlingen. Det har varit ett mycket omfattande remissförfarande, och åtskilliga juridiska instanser har avgivit yttrande. Men enligt motionärernas åsikt var det nog en viss slagsida i behandlingen, ty det väsentligaste ur vår synpunkt har varit de utrikespolitiska aspekterna: frågan om Sveriges situation i världen som en neutral stat, vilken hävdar fredliga lösningar på konflikter överallt i världen, frågan huruvida de missförstånd som kan uppstå genom enskilda svenskars deltagande i krigstjänst inte är av så väsentlig

betydelse för vår politik att starkare redskap skulle stå till samhällets förfogande för beivrande av sådan verksamhet. Vi är alltså knappast fullt nöjda med den behandling motionen har fått i utskottet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om översyn av steriliseringslagen

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av motioner om översyn av steriliseringslagen.

Till behandling hade första lagutskottet förehaft de likalydande motionerna I: 509, av fru Wallentheim *m. fl.*, och II: 437, av fru Eriksson i Stockholm *m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att steriliseringslagen måtte bli föremål för översyn.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 509 och II: 437 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att lagen om sterilisering bleve föremål för översyn.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Det är roligt att behärskas av enbart glädje inför ett utskottsutlåtande. Glädjen hänförelse till det i och för sig ganska sällsynta att man får enhälligt bifall till en motion men också — och i mycket högre grad — till det faktum att första lagutskottet så befriande har frångått en två gånger tidigare principiellt negativ inställning till samma utredningsyrkande.

Steriliseringslagen berör människors centrala funktioner och intressen. Människornas värderingar, krav och uppfattningar i fråga om det mänskliga samlivet har starkt förändrats under senare år i riktning mot ett ökat personligt ansvarstagande. Av betydelse i

Om införande av tjänstemannataxering i första instans

sammanhanget är också de nya möjligheter och bedömningar som har blivit en följd av tekniska och medicinska framsteg. Det är därför naturligt — vilket också är utskottets mening — att företa en översyn av steriliseringslagens bestämmelser.

Samtidigt som jag är glad över att så att säga en minut i tolv på min riksdagsbana få uttala ett tack till första lagutskottet, riktar jag en vädjan till justitieministern att inte dröja med att föranstalta om denna översyn.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 61, i anledning av motion om översyn av bestämmelserna angående rätt till nödvärn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om införande av tjänstemannataxering i första instans

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 49, med anledning av motioner om införande av tjänstemannataxering i första instans.

I de likalydande motionerna I: 18, av herr *Petersson, Hans*, samt II: 22, av herr *Sjöholm* och herr *Andersson* i Örebro, hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära förslag om införande av tjänstemannataxering enligt i motionerna angivna riktlinjer.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 18 och II: 22.

Herr **PETERSSON, HANS**, (fp):

Herr talman! Bevillningsutskottet erinrar i likhet med motionärerna om att det sedan många år varit svårt att re-

krytera kvalificerade personer till uppdragen som ordförande i taxeringsnämnderna och påtalar den stora nyrekrytering som måste ske varje år. Vidare påpekar utskottet att resultatet av taxeringsnämndernas arbete inte varit tillfredsställande, vilket också statskontorets utredningsrapport fastslagit. Statskontoret föreslår bl. a. heltidsanställda tjänstemän knutna till de lokala skattemyndigheterna för att få en effektivare granskning och bedömning av deklARATIONERNA.

Med anledning av dels vad som framkommit under utskottsbehandlingen av motionerna, dels med tanke på att utskottet enhälligt anhåller om avslag på motionerna har jag inte för avsikt att yrka bifall. Som motionär vill jag emellertid något utveckla anledningen till mitt medverkande i dessa motioner.

Jag har vid flera tillfällen i en liten kommun med olika taxeringsdistrikt förvånats över olika bedömningar av likartade deklARATIONER och olika tillämpningar av utfärdade rekommendationer. Detta har medfört bristande förtroende för de lokala taxeringsmyndigheternas sätt att sköta sina åligganden samt naturligtvis en del överklaganden som hade varit onödiga om likartade bedömningar tillämpats i de olika taxeringsdistrikten. Allmänheten måste kunna ha förtroende för de olika taxeringsmyndigheterna. Men en stor del av taxeringsnämndernas ordförande saknar erfarenhet att tolka lag och författning samt gällande praxis. Nu saknar lekmännen i regel omfattande kunskaper om skattelagarna och kan därför i dessa frågor inte bistå en oerfaren ordförande. I praktiken tillgår också taxeringen på så sätt att lekmännen inte har något reellt inflytande. Det är taxeringsnämndens ordförande och kronombudet som är nära nog helt bestämmande.

Självfallet är det inte utan mycket starka skäl jag vill medverka till att lekmannainflytandet över taxeringen försvinner. Emellertid visar resultatet av

Om införande av tjänstemannataxering i första instans

taxeringsnämndernas arbete i stigande grad en otillförlitlighet och talrika felbedömningar på grund av formella felaktigheter i handläggningen.

Tiden måste nu vara inne för att se till att misstagen blir färre och att effektivisera taxeringsnämndernas arbete. Då ligger det nära till hands att övergå till ett annat system, t. ex. så som har föreslagits i motionerna, nämligen tjänstemannataxering. En sådan taxering skulle kunna ta bort en del av de felaktigheter som nu tyvärr alltför ofta förekommer. Det skulle kanske samtidigt kunna skapa förtroende där tvivel nu råder.

Statskontorets förslag om tjänstemän knutna till de lokala skattemyndigheterna tillgodoser emellertid till viss del motionärernas förslag. Det innebär en reformering av taxeringsarbetet i första instans, en reformering som kan eliminera de av motionärerna påtalade bristerna.

I detta läge, herr talman, yrkar jag inte bifall till motionen utan vill först vara med och se hur statskontorets förslag utfaller.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 51, med anledning av motion beträffande uppbördskontrollen; och

nr 53, med anledning av motioner an-

gående beskattningen av multinationella företag m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Anmäldes och bordlades en av bankoutskottet jämlikt 21 § riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från riksdagens ombudsmän inkommit framställning angående anslag för inredning och utrustning av nya kontorslokaler m. m.

Amäldes och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 55, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner; och

andra lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 13.59.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Fredagen den 30 oktober

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

Vid föredragning av bankoutsrottets anmälan jämlikt 21 § riksdagsstadgan, att till utskottet från riksdagens ombudsmän inkommit framställning angående anslag för inredning och utrustning av nya kontorslokaler m. m., hänvisades framställningen till bankoutsrottet.

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 55, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner.

I proposition nr 156 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag ur statsrådsprotokollet över finansärenden för den 16 oktober 1970, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1) förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift,

2) lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,

3) lag om ändring i förordningen (1959:555) angående redares avgifter i vissa fall enligt lagen om allmän försäkring,

4) förordning om ändring i förordningen (1970:4) om höjd mervärdeskatt på vissa varor,

5) förordning om ändring i förordningen (1957:209) om skatt på sprit och vin,

6) förordning om ändring i tulltaxan (1968:25),

7) förordning om ändring i förordningen (1966:21) om särskild skatt på motorbränslen,

8) förordning om ändring i förordningen (1957:262) om allmän energiskatt och

9) lag om ändring i lagen (1970:165) om ändring i lagen (1962:398) om finansiering av folkpensioneringen.

Propositionen hade, såvitt den avsåge förslagen till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, lag om ändring i förordningen (1959:555) angående redares avgifter i vissa fall enligt lagen om allmän försäkring samt lag om ändring i lagen (1970:165) om ändring i lagen (1962:398) om finansiering av folkpensioneringen, hänvisats till lagutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

I propositionen hade föreslagits olika åtgärder på avgifts- och skatteområdet i syfte att stabilisera samhällsekonomin. Förslagen innebure bland annat, att den allmänna arbetsgivaravgiften från ingången av år 1971 skulle höjas från nuvarande 1 procent till 2 procent och att energiskatten på i första hand den privata förbrukningen av elkraft samtidigt skulle höjas från 7 procent till 10 procent. Från samma tidpunkt föresloges en höjning av arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen från 2,9 procent till 3,1 procent. Vidare föresloges med verkan från och med den 1 november 1970, att beskattningen av motorbränslen skulle höjas med 10 öre/liter för bensin och 8 öre/liter för brännolja och gasol, att den särskilda skatten

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

på sprit och vin skulle höjas med ca 10 procent samt att den höjda mervärdesskatt, som sedan den 9 februari i år gällde för vissa varor, skulle utsträckas till att omfatta även vissa hushållskapitalvaror samt sprit och vin. Den höjda mervärdesskatten föresloges dessutom ändrad från nuvarande 14 procent till 15 procent, dvs. till den höjd som kommer att gälla för mervärdesskatten efter årsskiftet enligt beslut av vårriksdagen.

De föreslagna ändringarna kunde beräknas medföra en inkomstökning för staten av cirka 1 850 miljoner kronor för år enligt nuvarande förhållanden. Härav kunde cirka 775 miljoner kronor beräknas inflyta under det löpande budgetåret.

Med anledning av propositionen hade väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna *I: 1268*, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, och *II: 1477*, av herr *Regnéll m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte avslå det i propositionen nr 156 under punkt 7 upptagna förslaget om en höjning av den särskilda skatten på motorbrännolja och gasol med 8 öre per liter;

2) de likalydande motionerna *I: 1283*, av herr *Bengtson m. fl.*, och *II: 1499*, av herr *Antonsson m. fl.*, vari bland annat yrkats, att riksdagen skulle besluta,

a) att arbetsgivare inom det allmänna stödområdet samt Gotland och övriga delar av Kopparbergs län skulle erlägga allmän arbetsgivaravgift med oförändrat 1 procent av värdet av utgivna löner och förmåner,

b) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av den allmänna arbetsgivaravgiftens verkningar samt förslag till riksdagen om arbetsgivaravgiftens framtida utformning,

c) att allmän arbetsgivaravgift i fråga om sådan arbetstagare hos redare, som avsåges i 1 § första stycket i sjömansskatteförordningen, skulle utgå med oförändrad andel av värdet av utgiven lön och naturaförmåner,

d) att allmän arbetsgivaravgift i fråga om landstings- och kommunalanställd personal inom socialvård samt hälso- och sjukvård skulle utgå med oförändrat 1 procent av värdet av utgivna löner och förmåner, samt

e) att avslå förslaget om höjning av motorbränsleskatten på bensin och andra drivmedel och att i stället höja den s. k. vägskatten med 10 öre för bensin och 8 öre för brännolja och gasol;

3) de likalydande motionerna *I: 1284*, av herr *Bengtson m. fl.*, och *II: 1498*, av herr *Antonsson m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att allmän arbetsgivaravgift icke skulle erläggas för arbetstagare hos kyrkliga sammanslutningar och andra ideella organisationer, som för sin verksamhet i huvudsak vore beroende av insamlade medel;

4) de likalydande motionerna *I: 1285*, av herr *Bohman m. fl.*, och *II: 1505*, av herr *Holmberg m. fl.*, vari anhållits,

a) att riksdagen vid behandling av proposition nr 156 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag angående ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift samt

b) att förslag till skattefritt premie-sparande i enlighet med vad i motionerna anförts måtte föreläggas innevarande höstriksdag;

5) de likalydande motionerna *I: 1287*, av herr *Eskilsson m. fl.*, samt *II: 1511*, av fru *Sundberg* och herr *Lothigius*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att den i proposition nr 156 förordade skattehöjningen för bensin skulle utformas så, att den särskilda skatten bleve högre ju högre blyhalt bensinen hade;

6) de likalydande motionerna *I: 1288*, av fru *Florén-Winther*, och *II: 1512*, av herr *Åkerlind*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta avslå Kungl. Maj:ts förslag om höjning av den särskilda skatten på bensin;

7) de likalydande motionerna *I: 1289*, av herr *Helén m. fl.*, och *II: 1502*, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

föreslagits, att riksdagen skulle befria från allmän arbetsgivaravgift sådana kristna samfund och ideella organisationer, som för sin verksamhet i huvudsak vore beroende av insamlade medel;

8) de likalydande motionerna I: 1290, av herr *Helén m. fl.*, och II: 1501, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari bland annat anhöllits,

a) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition i vad avsåge höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften för arbetsgivare inom det allmänna stöd-området och Gotlands län,

b) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att en utredning tillsattes i syfte att klarlägga den allmänna arbetsgivaravgiftens verkningar samt

c) att den föreslagna höjningen av den särskilda skatten på motorbränsle i stället måtte uttagas genom motsvarande höjning av bensinskatten, brännoljeskatten respektive gasolskatten;

9) de likalydande motionerna I: 1291, av herr *Jacobsson, Per*, och herr *Sundin*, samt II: 1510 av herrar *Sellgren* och *Stridsman*, vari hemställdes, att riksdagen måtte avslå den av Kungl. Maj:t föreslagna höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften i vad avsåge arbetsgivare inom det av regering och riksdag fastställda stödområdet;

10) de likalydande motionerna I: 1292, av herr *Nilsson, Ferdinand*, och II: 1500, av herr *Grebäck*, vari yrkats,

a) att 2 § förordningen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift skulle erhålla den lydelse, som angivits i motionerna, vilket förslag gällde, att landsting och primärkommun skulle befrias från den allmänna arbetsgivaravgiften samt

b) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att landsting och primärkommuner måtte undantas från skyldighet att erlagga mervärdesskatt från och med den 1 januari 1971;

11) de likalydande motionerna I: 1293, av herr *Pettersson, Karl*, och II:

1509, av herr *Petersson* i Gäddvik, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 156 undantaga bensin som infördes över norrländska och nordnorska hamnar från den höjda drivmedelsskatten för bensin;

12) de likalydande motionerna I: 1296, av fröken *Stenberg* och herr *Petersson, Karl*, samt II: 1508, av herr *Nordstrandh m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölla, att de erkända studieförbunden undantoges från den föreslagna höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften med en procentenhet till två procent;

13) de likalydande motionerna I: 1298, av herr *Svenungsson*, och II: 1503, av herr *Hedin m. fl.*, vari anhöllits, att riksdagen måtte besluta, att kristna och ideella organisationer skulle befrias från arbetsgivaravgift;

14) de likalydande motionerna I: 1299, av herr *Werner*, och II: 1504, av herr *Hermansson m. fl.*, vari yrkats,

a) att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 156 skulle besluta avslå förslagen om ändringar i förordningen om höjd mervärdesskatt på vissa varor, förordningen om skatt på sprit och vin, tulltaxan, om särskild skatt på motorbränslen och om allmän energiskatt,

b) att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära sådan ändring i förordningen om mervärdesskatt, att livsmedel helt undantoges från sådan skatt,

c) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära omedelbara förslag om skärpning av beskattningen på höga inkomster, stora förmögenheter, arv och gåvor, aktievinster och markvinster, införande av beskattning på privata stiftelser och reklamutgifter samt begränsning av avdragsrätten för skuldräntor,

d) att riksdagen skulle avslå förslaget i proposition nr 156 om ändring i förordningen om allmän arbetsgivaravgift samt i stället besluta att från och

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

med inkomståret 1970 och tills vidare uttaga en extra bolagsskatt med 10 procent av den beskattningsbara inkomsten samt vidare för sin del besluta, att avskrivningsreglerna för rörelse- och hyresfastigheter skulle återställas till vad som gällde före de år 1969 beslutade ändringarna samt

e) att riksdagen skulle — därest ovan angivna förslag icke vunne riksdagens bifall — besluta om sådan ändring i förordningen om allmän arbetsgivaravgift, att stat och kommun undantoges från denna avgift;

15) de likalydande motionerna I: 1300 av herr *Wirtén*, och II: 1497, av fru *Anér*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta

a) uppdraga åt Kungl. Maj:t att överse förordningen om beskattning av gasol i syfte att stimulera till användning av gasol som motorbränsle samt

b) avslå den föreslagna höjningen av beskattningen av gasol;

16) motionen I: 1294, av herr *Petersson, Karl*, och fröken *Stenberg*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 156 undantaga stödområdet vid beslut om den enprocentiga ökningen av arbetsgivaravgiften;

17) motionen I: 1297, av herr *Strandberg* och herr *Petersson, Karl*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att kollektiv persontrafikverksamhet undantoges från

a) den i proposition nr 156 föreslagna höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften samt

b) särskild skatt på motorbränslen.

De ovan under 2) och 8) upptagna motionerna hade hänvisats till bevillningsutskottet såvitt avsåge skattefrågor. Övriga yrkanden i motionerna hade hänvisats till bankoutskottet.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit de med anledning av det allmänna prisstoppet väckta likalydande motionerna I: 1250, av herr *Nilsson, Ferdinand*, m. fl.,

och II: 1463, av herr *Persson* i Heden m. fl., vari anhallits,

a) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förnyad prövning av beslutet att höja mervärdeskatten till 17 procent med hänsyn till de inträffade stora levnadskostnadsförändringarna på olika områden samt

b) att därvid en omfördelning av skatten måtte eftersträvas, varigenom dels från särskild varubeskattning undantoges enklare livsmedel såsom produkter av brödsäd, gryn, potatis, mjölk, smör m. fl. mejeriprodukter och margarin ävensom enklare arbetskläder och arbetsskodon, dels i den mån det finnes erforderligt inkomstförstärkningar skulle erhållas genom beskattning av lyxvaror, sprit och tobak samt eventuellt andra umbärliga varor.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 156, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i förordningen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift,

2) förordning om ändring i förordningen (1970: 4) om höjd mervärdeskatt på vissa varor,

3) förordning om ändring i förordningen (1957: 209) om skatt på sprit och vin,

4) förordning om ändring i tulltaxan (1968: 25),

5) förordning om ändring i förordningen (1966: 21) om särskild skatt på motorbränslen,

6) förordning om ändring i förordningen (1957: 262) om allmän energiskatt;

B) att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) I: 1250 och II: 1463,

2) I: 1268 och II: 1477,

3) I: 1283 och II: 1499, i vad de hänvisats till bevillningsutskottet,

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

- 4) I: 1284 och II: 1498,
- 5) I: 1285 och II: 1505,
- 6) I: 1287 och II: 1511,
- 7) I: 1288 och II: 1512,
- 8) I: 1289 och II: 1502,
- 9) I: 1290 och II: 1501, i vad de hänvisats till bevillningsutskottet,
- 10) I: 1291 och II: 1510,
- 11) I: 1292 och II: 1500,
- 12) I: 1293 och II: 1509,
- 13) I: 1296 och II: 1508,
- 14) I: 1298 och II: 1503,
- 15) I: 1299 och II: 1504,
- 16) I: 1300 och II: 1497,
- 17) I: 1294 samt
- 18) I: 1297.

Därjämte hade utskottet hemställt, att ärendet måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Reservationer hade avgivits

betr. den allmänna arbetsgivaravgiften

1) av herrar *Yngve Nilsson* (m), *Gösta Jacobsson* (m) och *Magnusson* i Borås (m), vilka ansett, att utskottet bort under A 1 och B 5 hemställa, att riksdagen måtte, med ändring av propositionen i förevarande del och med bifall till motionerna I: 1285 och II: 1505,

a) avslå förslaget till förordning om ändring i förordningen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift,

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen om skattefritt premiesparande;

2) av herrar *Sundin* (cp), *Vigelsbo* (cp) och *Sundkvist* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A 1 och B 3 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1283 och II: 1499 i denna del samt med anledning av motionerna I: 1290 och II: 1501 i denna del ävensom motionerna I: 1291 och II: 1510 samt motionen I: 1294 antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift med de

ändringar, att 2 och 4 §§ erhöles i reservationen angiven lydelse;

3) av herrar *Tistad* (fp), *Levin* (fp) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under A 1 och B 9 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1290 och II: 1501 i denna del samt med anledning av motionerna I: 1283 och II: 1499 i denna del ävensom motionerna I: 1291 och II: 1510 samt motionen I: 1294 antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift med de ändringar, att 2 och 4 §§ erhöles den lydelse, denna reservation visade;

4) av herrar *Yngve Nilsson* (m), *Gösta Jacobsson* (m) och *Magnusson* i Borås (m), vilka ansett, att utskottet bort under A 1 och B 9 hemställa, att riksdagen måtte, om yrkandena i reservation 1 icke bifölles, med bifall till motionerna I: 1290 och II: 1501 i denna del och med anledning av motionerna I: 1283 och II: 1499 i denna del samt motionerna I: 1291 och II: 1510 ävensom motionen I: 1294, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift med de ändringar, att 2 och 4 §§ erhöles i reservationen angiven lydelse;

5) av herrar *Tistad* (fp), *Yngve Nilsson* (m), *Sundin* (cp), *Levin* (fp), *Gösta Jacobsson* (m), *Magnusson* i Borås (m), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Sundkvist* (cp), vilka på återopade grunder ansett, att utskottet bort under A 1, B 4 och B 8 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1284 och II: 1498 samt I: 1289 och II: 1502 i denna del ävensom med anledning av motionerna I: 1298 och II: 1503 antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift med den ändringen, att

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

2 § erhöles den lydelse, som i reservationen angivits;

6) av herrar *Sundin* (cp), *Vigelsbo* (cp) och *Sundkvist* (cp), vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort under A 1 och B 3 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1283 och II: 1499 i denna del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift med den ändringen, att 2 § erhöles den lydelse, reservationen visade;

7) av herrar *Sundin* (cp), *Vigelsbo* (cp) och *Sundkvist* (cp), vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort under A 1 och B 3 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1283 och II: 1499 i denna del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift med den ändringen, att 2 § erhöles i reservationen angiven lydelse;

8) av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Levin* (fp), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Sundkvist* (cp), vilka på återopade grunder ansett, att utskottet bort under B 3 och B 9 i denna del hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1283 och II: 1499 samt I: 1290 och II: 1501 i denna del i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning om den allmänna arbetsgivaravgiftens samhälls-ekonomiska verkningar;

ang. mervärdeskatten

9) av herrar *Tistad* (fp), *Yngve Nilsson* (m), *Sundin* (cp), *Levin* (fp), *Gösta Jacobsson* (m), *Magnusson* i Borås (m), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Sundkvist* (cp), vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort under A 2 hemställa, att riksdagen måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1970:4) om höjd mervärdeskatt på vissa varor med den ändringen, att övergångsbestämmelserna erhöles

le den lydelse, som i reservationen angivits, vilket förslag avsåge, att från det i propositionen framlagda förslaget, att den höjda mervärdeskatten skulle gälla från och med den 1 november 1970, skulle undantagas sådana försäljningar av vissa hushållskapitalvaror som skett genom skriftliga avtal, vilka slutits före den 16 oktober 1970;

ang. beskattningen av motorbränslen

10) av herrar *Yngve Nilsson* (m), *Gösta Jacobsson* (m) och *Magnusson* i Borås (m), vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort under A 5 och B 2 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1268 och II: 1477 antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen (1966:21) om särskild skatt å motorbränslen med den ändringen, att 2 § erhöles den lydelse, denna reservation visade;

11) av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Levin* (fp), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Sundkvist* (cp), vilka på återopade grunder ansett, att utskottet bort under A 5, B 3 och B 9 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1283 och II: 1499 samt I: 1290 och II: 1501

a) avslå förslaget till förordning om ändring i förordningen (1966:21) om särskild skatt på motorbränslen och

b) i stället antaga i reservationen införda

1) förslag till förordning om ändring i förordningen (1961:372) om bensinskatt,

2) förslag till förordning om ändring i förordningen (1961:653) om brännolja-skatt och

3) förslag till förordning om ändring i förordningen (1964:352) om gasol-skatt;

12) av herrar *Yngve Nilsson* (m), *Gösta Jacobsson* (m) och *Magnusson* i Borås (m), vilka ansett, att utskottet bort under A 5, B 3 och B 9 hemställa, att riksdagen måtte, om yrkandena i reservationen 10 icke bifölles, med bi-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

fall till motionerna I: 1283 och II: 1499 i denna del samt I: 1290 och II: 1501 i denna del besluta

a) avslå förslaget till förordning om ändring i förordningen (1966:21) om särskild skatt på motorbränslen och

b) i stället antaga i reservationen införda

1) förslag till förordning om ändring i förordningen (1961:372) om bensinskatt,

2) förslag till förordning om ändring i förordningen (1961:653) om brännoljeskatt och

3) förslag till förordning om ändring i förordningen (1964:352) om gasol-skatt.

Vid betänkandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Levin* (fp), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Sundkvist* (cp).

På gjord proposition beslöt kammaren, att förevarande ärende skulle nu företagas till avgörande.

Herr talmannen anförde, att vid överläggningen angående detta betänkande jämväl finge beröras andra lagutskottets utlåtande nr 66.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (m):

Herr talman! Med hänsyn till den konjunkturpolitiska debatt, som i avslutning till den allmänna debatten fördes här i förrgår, skall jag inte ge mig in i någon fördjupad konjunkturanalys även om en sådan i och för sig hade varit på sin plats, eftersom det primära syftet med hela propositionen är konjunkturpolitiskt.

De föreslagna åtgärderna anses ju motiverade för stabilisering av samhällsekonomin, genom att skärpa finanspolitiken i syfte att dämpa efterfrågan. Bakgrunden till propositionen är enligt departementschefen dagens efterfrågekonjunktur. Det sägs flera gånger i propositionen. Jag finner mig därför föranlåten att i korthet gå in

något på denna problematik. Det har nämligen hänt något på senaste tiden. Högkonjunkturen har tydligen kulminerat redan under innevarande år. Den ekonomiska utvecklingen har ändrat karaktär. Efterfrågeinflationen håller på att ebba ut, och i dess kölvatten har i vårt land inträtt en accelererande kostnadsinflation.

Kostnadsutvecklingen har till följd därav blivit det dominerande samhälls-ekonomiska problemet inför år 1971. Jag är inte ensam om denna uppfattning. Professor Erik Lundberg förutsåg i ett föredrag inför Nationalekonomiska föreningen för några dagar sedan, att år 1971 kommer att kännetecknas av en recession, en försvagning och tillbakagång i konjunkturen. Den senaste konjunkturrapporten — som också kom ut i förrgår — talar om att konjunkturen börjat dämpas under andra halvåret i år och ställer prognosen: en fortsatt dämpning i det relativa efterfrågetrycket även under år 1971 — jag vill gärna stryka under detta. Det mest utmärkande tecknet här är att ordertillgången inom näringslivet håller på att avta.

Detta nya läge ställer enligt min mening finansministerns argumentering rörande behovet av att dämpa efterfrågekonjunkturen i viss mån på huvudet, och i stället blir det behovet av inkomstförstärkningar till statskassan — herr Strängs eviga signaturmelodi i alla konjunkturlägen — som framträder utan några konjunkturpolitiska försköningar.

Från moderata samlingspartiets sida har vi i viss mån ansett oss böra gå med på inkomstförstärkningar på 700 miljoner kronor, trots att någon budget inte förelegat och vi alltså inte haft möjlighet att konstatera vilken grad av stramhet som har visats. Riksdagen har över huvud taget inte fått någon närmare insyn i budgetsituationen, och vi vet ingenting om den s.k. strama och återhållsamma budgetbehandlingen.

Som jag nyss sade, är kostnadsutvecklingen det dominerande problemet. Det

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

är då av vikt, menar jag, att inte sådana åtgärder vidtages som accentuerar kostnadsökningen, försämrar vårt näringslivs konkurrenskraft gentemot utlandet och driver upp priserna och därmed också lönekraven bland löntagarna. Prisstoppet är i längden icke en effektiv spärr mot att kostnadsstegringarna slår igenom i prisnivån. Det går inte att komma ifrån att den föreslagna enprocentiga höjningen av arbetsgivaravgiften innebär en ökad kostnadsbelastning av företagen, dvs. dem som primärt skall betala denna avgift. Det är här fråga om företag av alla kategorier, industrier, handelsföretag, jordbruk, skogsbruk, serviceföretag m. fl.

Utskottsmajoriteten, som blundar för denna kostnadseffekt, säger att finessen med arbetsgivaravgiften är att den minskar utrymmet för lönestegringar och på så sätt har en prisstabiliserande effekt. Som argument vid de förestående avtalsförhandlingarna kommer arbetsgivaravgiften säkerligen att användas av arbetsgivarsidan, men handen på hjärtat, kära kammarkamrater, har argumentet någon reell genomslagskraft gentemot löntagarsidan? I vilket fall som helst har det en begränsad genomslagskraft, en begränsad räckvidd. Det kan i enstaka fall, kanske relativt många, möjligen hejda en löneglidning, men i själva avtalsrörelserna tror jag inte att detta argument spelar någon roll alls. Det är helt andra och starkare krafter än aldrig så fina nationalekonomiska argument som där faller utslaget. Man tar vad man får, en form av hugg-sexa utan någon nämnvärd hänsyn till det reella utrymmet, som man ignorerar när det passar. Att reallönen inte blir så stor som den nominella lönen, kanske man ofta glömmar bort. I det aktuella läget, när vissa tjänstemannaavtal redan är träffade och gäller från nästa år, har det i varje fall ingen som helst effekt på löneutvecklingen för dessa kategorier.

Sedan tycker jag nog att arbetsgivaravgiften som sådan är en mindre till-

talande skatteform. Den är ur företagens synvinkel en bruttoskatt på den totala arbetslönen, en straffskatt på arbetskraften för arbetskraftsintensiva företag, medan företag med högt mått av mekanisering slipper betydligt billigare undan. Särskilt hårt drabbas ju serviceföretag, hantverk, småindustri, hotell och restauranger, av vilka många redan förut har en svag lönsamhet. Den lille egenföretagaren får en extra påлага på sig, som inte vilar på den anställde med motsvarande inkomst. Till saken hör ytterligare att arbetsgivaravgiften slår ut först sent under 1971; den betalas ju på ett senare stadium, kanske vid en tidpunkt då recessionen, konjunkturavmattningen, är i full gång. Vad händer då? Jag ställer frågan.

I detta sammanhang vill jag inflika, att om vårt avslagsyrkande faller — det får vi kanske räkna med — kommer vi inom moderata samlingspartiet att rösta på folkpartireservationen 3 om undantag för stödområdet. Jag hänvisar i denna del till reservation 4.

Om arbetsgivaravgiften är en väsentlig kostnad, så är avgiften på motorbrännolja en hundraprocentig kostnad. Den vilar på och måste betalas av lastbils- och busstrafiken, framför allt den långväga trafiken. Men via transportsektorn ökar den kostnaderna över ett vidsträckt fält. Den drabbar produktion och distribution och driver upp priserna. Detta faktum kan inte ens utskottsmajoriteten förneka; man har skrivit något vackert om det. Men utskottsmajoriteten förskansar sig i stället bakom ett annat argument, nämligen att ett undantag för motorbrännoljorna skulle snedvrیدا konkurrensförhållandena mellan vissa grupper av transportmedel. Man hänvisar till närdistributionen med bensindrivna lastbilar, vilka får höjd bensinskatt. Jag tror inte mycket på att de brännoljedrivna lastbilarna skulle börja konkurrera om närtransporterna med de bensindrivna vagnarna. Egentligen tycker jag också, att de bensindrivna lastbilarna, och för den

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

delen även de personbilar som i stor utsträckning används för nyttotransport, såsom för resor till och från arbetsplatser, blir alltför hårt drabbade av 10-öreshöjningen. Jag hörde i går av en taxichaufför att för honom betyder skattehöjningen ungefär fem kronor per dag, eftersom bensinförbrukningen i genomsnitt uppgår till 50 liter om dagen.

Med hänsyn till de statsfinansiella konsekvenserna har jag dock inte ansett mig kunna gå emot den höjda bensinskatten.

Ett par ord om mervärdeskatten på vissa hushållskapitalvaror som behandlas i reservation 9.

Under vårsessionen beslöt ett enigt bevillningsutskott att från den skärpta beskattningen per den 9 februari undanta vissa hushållsmaskiner av typ diskmaskiner m. fl. Det var herr Schött som lockade utskottet och riksdagen till denna extratur. Med hänsyn till detta beslut och med hänsyn till de försäkringar som senare avgivits från regeringshåll om att en tidigareläggning av momshöjningen inte var aktuell har såväl konsumenter som återförsäljare haft anledning räkna med att momsens skulle vara oförändrad till årsskiftet. Av denna orsak bör enligt reservanternas mening från skärpningen undantas sådana försäljningar, som genom skriftligt avtal skett före den 16 oktober, där vederlaget blivit till beloppet fastställt.

Herr talman! Efter denna argumentering kommer jag till yrkandena. Jag yrkar bifall till avslagsreservationen, nr 1, av herr Yngve Nilsson m. fl. rörande den allmänna arbetsgivaravgiften. Jag yrkar också bifall till reservation nr 5 av herr Tistad m. fl. om befrielse för vissa ideella organisationer; den kommer att närmare behandlas av andra talare. Jag yrkar bifall till reservation nr 9 rörande undantag från mervärdeskatt för försäljning som skett enligt skriftligt avtal vilket slutits före den 16 oktober. Jag yrkar slutligen bifall till reservation nr 10 av herr Yngve Nilsson m. fl.

om beskattning av motorbrännolja. För den händelse våra reservationer slås ut, yrkar jag i denna del i andra hand bifall till reservation nr 11 av herr Tistad m. fl.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Den senaste högkonjunkturperioden, som av allt att döma i huvudsak ligger bakom oss, har haft en osedvanlig styrka. Många faktorer har bidragit till detta. Jag vill bara peka på en, nämligen att utvecklingen gått i huvudsak parallellt i flera av de stora industriländerna och att den utjämning som annars brukar komma till stånd mellan de olika länderna uteblivit. Detta har självfallet ställt den ekonomiska politiken på särskilt hårda prov.

Den svenska regeringen är inte ensam om att sitta i en besvärlig ekonomisk situation, men man kommer ändå inte ifrån att den situation som vårt land för närvarande befinner sig i till stor del får tillskrivas brister i den inhemska ekonomiska politiken. Regeringen har uppenbarligen flera gånger rätt ordentligt missbedömt utvecklingen, och det har lett till att erforderliga åtgärder satts in för sent och därför totalt sett inte blivit tillräckliga. Det förslag som nu ligger på riksdagens bord är bara ett exempel på detta. Därtill kommer att åtstrammingsåtgärderna har varit mycket ensidiga. Nästan enbart ränte- och kreditpolitiska åtgärder har kommit till användning.

Förslagen från finansministern kan också tas som ett erkännande av att den kritik bl. a. vi i centerpartiet tidigare riktat mot den ekonomiska politiken varit riktig. Det är framför allt på några punkter som vi har varit kritiska.

För det första: Under mer än ett års tid har det saknats en rimlig balans mellan åtgärder på det kreditpolitiska och åtgärder på det finanspolitiska området. Högre ränta och kreditrestriktioner har varit vapen som regeringen ensidigt an-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

vänt sig av för att försöka hejda en överhettning i vår ekonomi. Samtidigt har det statliga underskottet i budgeten bara fortsatt att växa. Staten själv har därmed krävt större och större utrymme på lånemarknaden — något som måst gå ut över andra: företag, kommuner osv. Med en rimligare balans i detta avseende hade vi kunnat slippa en del av prisstegringarna det senaste året och hade rimligtvis också kunnat undgå rätt många av de företagsnedläggningar som ägt rum det här året.

För det andra: Det har länge stått klart att näringslivets investeringar inte har varit tillräckliga. Rubbningarna i bytesbalansen, den svaga valutaställningen och företagsnedläggningarna kan ytterst ses som uttryck för att många företag får allt svårare att hålla stånd i den hårdnande internationella konkurrensen. Detta har varit och är en kärnfråga för hela det svenska näringslivet. Den ekonomiska politiken har varit så avpassad att åtstramningsåtgärderna till övervägande del träffat investeringarna. Den rekordhöga räntan och kreditrestriktionerna har tvingat företag efter företag att skära ned sina investeringsplaner. Detta kan stå oss dyrt för lång tid framöver.

Som vanligt är det de mindre företagen som har råkat värst ut. Dessa är mer beroende av lånat kapital än de stora och följaktligen känsligare för åtstramningar på kredit sidan. Allt tyder nu på att de mindre företagen träffats så hårt av kreditrestriktionerna, att de i år över huvud taget inte förmår öka sina investeringar. Detta är självfallet utomordentligt allvarligt och kan inte undgå att ge utslag i nya företagsnedläggelser i känsliga branscher, t. ex. textil-, konfektions- och glasindustrierna, byggnadsverksamhet och trädgårdsodling.

För det tredje: Regeringen har avvisat alla samförstånds lösningar kring de ekonomiska frågorna. Det har länge varit klart att vi står inför en ovanligt besvärlig avtalsrörelse. Men kraven på

en rundabordskonferens om den ekonomiska situationen har denna gång lika kategoriskt som tidigare avvisats av regeringen. Varför? Större vilja till samförstånd från regeringens sida tror jag skulle ha underlättat en lösning av åtskilliga av de ekonomiska problem som vi nu dras med.

När det gäller avtalsrörelsen och den uppkomna ekonomiska situationen finns det, herr talman, en rätt intressant passus i utskottets betänkande som jag skulle vilja att kammarens ledamöter tar del av. Jag syftar på utskottets ställningstagande till löneskatten.

Som jag redan betonat behövs i dagens läge alltjämt en mycket stram finanspolitik, inte minst för att hålla tillbaka prisstegringarna. Därför måste man också acceptera åtgärder av det slag som herr Sträng nu föreslagit. Det borde även underlätta för oss att inom rimlig tid få till stånd en räntesänkning och lättnader i kreditrestriktionerna — vilket för oss inom centerpartiet i dagens läge framstår som utomordentligt angeläget.

Därutöver måste åtgärder sättas in som främjar industrins och det övriga näringslivets investeringar. Sparandet spelar naturligtvis en viktig roll i det sammanhanget. Vi vet att det enskilda sparandet sjunkit under en lång följd av år. Den tillfälliga uppbromsningen i fjol kan inte dölja detta faktum. Detta har bl. a. försatt familjeföretagen i en svår situation när det gäller kapitalförsörjningen. Åtgärder för att vända den utvecklingen behöver verkligen vidtagas. Vi har tidigare lagt fram olika förslag till hur man skall främja en sådan utveckling. I den partimotion vi nu i höst har väckt i anslutning till regeringens skatteproposition lägger vi fram ytterligare ett förslag, som syftar till att nå samma mål.

Samtidigt som vi alltså under den närmaste tiden måste driva en stram finanspolitik gäller det att hålla hög beredskap med tanke på att det när som helst kan uppstå omsvängningar i kon-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

junkturen. Inte minst den konjunkturrapport som nyligen lades fram visar tydliga tecken, både utomlands och här hemma, på en sådan utveckling. Men det kan naturligtvis dröja ännu en tid innan dessa tendenser slår igenom mera allmänt och man kan säga att konjunkturutvecklingen definitivt vänt. Även inför det perspektivet framstår sänkning av räntan och lättnader i kreditrestriktionerna som angelägna åtgärder inom den närmaste framtiden.

Men beredskapen måste också gälla arbetsmarknaden, och inte minst åtgärder på det regionalpolitiska området. Erfarenheterna har lärt oss att de regionala skillnaderna nu mer än tidigare är ganska oberoende av konjunkturläget. Men de som har ansvaret för den ekonomiska politiken sätts i det avseendet på särskilt svåra prov just när konjunkturer viker. Är dessutom möjligheterna att driva en aktiv konjunkturpolitik begränsade, på grund av t. ex. en svag valutasituation, blir de direkta insatserna på det regionalpolitiska området dubbel viktiga.

Vi hade en sådan situation när konjunkturer vände nedåt förra gången. Vi vet hur det gick — vintern 1967—1968 gick arbetslösheten upp till den dittills högsta nivån under efterkrigstiden. Skulle vi nu få en omsvängning i konjunkturer är vi minst lika illa ute. Därför är det bl. a. viktigt att man genomför de nu föreslagna åtstrammingsåtgärderna med en viss urskillning. Låter man dessa omfatta även de sysselsättnings svaga områdena i full utsträckning är det risk att man bäddar för en hög arbetslöshet i dessa områden när konjunkturer viker. Det behövs i dagens läge någon form av regional differentiering, även när det gäller kreditpolitiken och skattepolitiken. Det som ligger närmast till hands är då onekligen att man undantar dessa områden från höjning av arbetsgivaravgiften, såsom mittenpartierna har föreslagit. Det löneglidningsproblem som höjningen av arbetsgivaravgiften också riktar sig mot är

inte heller särskilt påtagligt i dessa områden.

När det gäller avgränsningen av det geografiska område som skall undantas håller vi i centerpartiet fast vid vår tidigare uppfattning att de regionala insatserna bör sättas in i ett något större område än det nuvarande stödområdet. Befrielsen från avgiftshöjningen bör därför utöver det fastställda stödområdet gälla också övriga delar av Kopparbergs län och Gotland.

Vi har velat undanta ytterligare några kategorier från denna avgiftshöjning. Det gäller dels rederinäringen med hänsyn till den betydelse som denna har för vår valutaställning och bytesbalans, dels vissa arbetskategorier hos landsting och kommuner. Det är ju i det senare fallet fråga om en ny kostnadsövertäckning från staten till primär- och sekundärkommuner. Dessutom tillkommer det förhållandet att de flesta landsting och kommuner redan har haft sina s. k. statsammanträden och därmed fastställt skattesatsen för nästa år. Med det trängda ekonomiska läge som kommunerna och landstingen befinner sig i, är det risk för att en ny avgiftshöjning av detta slag leder till inskränkningar även för de allra viktigaste verksamhetsgrenarna. Det är det som vi med vårt förslag vill förhindra.

Ett tredje undantag — och i detta fall från hela avgiften — gäller sådana religiösa organisationer och hjälporganisationer som praktiskt taget helt bedriver sin verksamhet med insamlade medel och alltså icke får något statsbidrag för denna verksamhet. Den frågan har varit uppe till behandling tidigare, och vi har funnit att det inte finns någon anledning att i detta sammanhang ändra ståndpunkt. Jag kan tillägga den synpunkten att det är på något sätt barockt att man försöker avgiftsbelägga humanitär verksamhet i en värld som lider nöd — och även sådan verksamhet här hemma.

I fråga om arbetsgivaravgiften har vi slutligen ansett det befogat att få en or-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

dentlig utredning av hur den verkar i samhällsekoniskt avseende. Avgiften infördes ju 1968 för att kompensera statskassan för det avlyft av den indirekta beskattningen på investeringsvaror som ägde rum i samband med övergången till moms. När nu avgiften höjs, riskerar man givetvis att den blir ett permanent inslag i skattesystemet, och det finns därför all anledning att verkligen ta redan på hur den verkar. Om socialdemokratin även i framtiden skulle komma att bestämma i dessa frågor, så tror jag att vi från den andra sidan har all anledning att understryka detta krav på en utredning. Blir avgiften permanent, har vi nämligen mycket stor anledning att undersöka hur den slår på de olika företagen i vårt näringsliv.

Herr talman! Det föreligger en reservation från oss angående höjningen av skatten på drivmedel. Vi har ansett det motiverat att föra dessa pengar till automobilskattefonden, även om de inte omedelbart kan komma vägbyggandet till godo. Det gäller ju i detta sammanhang ganska stora summor, och det får väl anses tvivelaktigt att utnyttja bilismen som en ren "mjölkossa" för statsverket.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 5, 6, 7, 8, 9 och 11.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Efter två dagars allmändebatt, som helt naturligt till mycket stor del rört sig kring regeringens ekonomiska politik, skall vi i dag besluta om finansministerns skattepaket. Detta har snabbbehandlats i beredningsutskottet och andra lagutskottet. Dessa båda utskotts utlåtanden, jämte ett stort antal reservationer till bevillningsutskottets betänkande, utdelades till kammarans ledamöter i går eftermiddag. Men en del av de motioner som har väckts i anledning av proposition nr 156 har remitterats till bankoutskottet, som tydligen inte haft en lika hög be-

redskap som de båda andra utskotten. Därför kan vi i dag inte behandla hela paketet. Av allt att döma har vi att emotse ytterligare en debatt om detta när bankoutskottet klarat av sin behandling.

Inte ens med den bästa vilja kan man väl, herr talman, beteckna en sådan handläggning som rationell. Till detta kommer att kammarledamöterna ännu inte fått något exemplar av konjunkturinstitutets höstrapport, utan beträffande denna är hänvisade till de kortfattade redogörelser och kommentarer som lämnats i massmedierna.

Mot bakgrunden av den debatt som redan förts här i kammaren under remissdebatten ter det sig inte särskilt meningsfullt att i dag ta upp den ekonomiska situationen och den av regeringen förda ekonomiska politiken till förnyad diskussion. Det skulle bara leda till upprepningar. Jag skall därför nöja mig med att sammanfattningsvis slå fast att nödvändiga åtgärdsåtgärder dröjt alltför länge, att ansvaret för detta vilar på regeringen och inte på oppositionen och att när nu sent om-sider — sedan konjunkturen av allt att döma kulminerat och är på väg nedåt — åtgärder äntligen sätts in, är det stor risk för att åtgärderna ganska snart kan få verkningar som inte blir ändamåls-enliga i den konjunkturfase vi då befinner oss i.

Tyngdpunkten i skattepaketet ligger på en höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften från en till två procent. I det läge som råder har vi från folkpartiets sida inte velat motsätta oss den åtgärden, men vår anslutning till finansministerns förslag är försedd med tre reservationer.

När den allmänna arbetsgivaravgiften infördes i samband med övergången från oms till moms, var syftet att av företagen ta igen det skattebortfall som uppstod genom att näringslivets investeringar inte längre belastades med skatt. Förslaget om den nya skatten — ty den allmänna arbetsgivaravgiften är i själva verket en skatt och inte en av-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

gift — föregicks inte av någon utredning i vedertagen bemärkelse och inte heller av någon remissbehandling. Det enda underlag som presenterades var en PM på 33 trycksidor inklusive tabeller, som ingick som bilaga till proposition 1968:100 om införandet av mervärdeskatten. I denna PM, som författats av finansdepartementets ekonomiska sekretariat, diskuterades tänkbara effekter av de skatteomläggningar som då skedde. Jag vill gärna säga, att denna PM erbjöd en hel del av intresse, men som underlag för ett beslut om en helt ny skatt var den i tunnaste laget.

När finansministern nu kommer igen och i allmänt åtstramningssyfte vill höja skatten till det dubbla, måste vi räkna med inte bara att skatten kommer att bli ett permanent inslag i vårt skattesystem utan också att det kan komma förslag om ytterligare höjningar av skatten. Inom folkpartiet har vi då ansett, att det är tid att göra en ordentlig utredning om skattens verkningar för företagen och för de anställda, för regionalpolitiken och för samhällsekonomin som helhet. Bevillningsutskottets majoritet anser att detta är en uppgift för företagsskatteutredningen som nyligen tillsatts. Men företagsskatteutredningen kommer av allt att döma att behöva god tid på sig för sina omfattande uppgifter, och i fråga om den allmänna arbetsgivaravgiften är det viktigt att få till stånd en skyndsam utredning om skattens verkningar. I en reservation begär vi därför tillsammans med centerpartiets representanter i utskottet en sådan utredning.

En andra reservation gäller företagen i stödområdet. Anledningen till att finansministern i första hand riktar föreslagna finanspolitiska åtgärder mot företagen är enligt vad han själv uppger att företagen i dagens efterfrågekonjunktur via en onormal löneglidning skapar risker för att de inledda löneförhandlingarna blir komplicerade och lönekraven inte kommer att hållas inom den samhällsekonomiska ramen. Det är alltså

den onormala löneglidningen, förorsakad av den aktuella efterfrågekonjunkturen, som ställts i förgrunden och som utgör finansministerns motivering för en höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften.

Mot denna bakgrund förefaller det märkligt att regeringen vill att den förhöjda avgiften skall gälla också inom stödområdet, där det inte råder någon efterfrågekonjunktur och där löneglidningsproblemet är om inte obefintligt så dock helt obetydligt.

Från folkpartiets sida har vi föreslagit att stödområdet samt Gotland som i allt väsentligt befinner sig i samma situation som stödområdet skall undantas från höjningarna.

Jag skall, herr talman, inte gå in på någon mera utförlig argumentering eftersom frågan var föremål för debatt mellan herr Helén och finansministern under remissdebatten här i förrgår. I anslutning till den debatt som då fördes vill jag emellertid framhålla att inte vare sig Norrköping eller Borås såsom finansministern ville göra gällande ingår i det område som vi vill undanta från höjningen.

Den tredje reservationen gäller de kristna samfundet och andra ideella organisationer som är väsentligt beroende av frivilliga bidrag för sin verksamhet. I fråga om dem återkommer folkpartiet tillsammans med de båda andra oppositionspartierna med krav på fullständig skattebefrielse. Inte heller här skall jag närmare utveckla reservanternas argument, då jag vet att herr Sörenson och herr Wikström kommer att ta upp denna fråga.

Jag lämnar så frågan om den allmänna arbetsgivaravgiften och går över till den höjning av drivmedelsskatterna som föreslagits i skattepaketet. Vårt parti accepterar höjningen men vill att den skall läggas på de skatter som går till vägväsendet i stället för på dem som går till statskassan utan specialdestinering. Bevillningsutskottet avstyrker vårt förslag under motivering, att

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

höjningen har en allmän samhällsekonomisk bakgrund och inte är betingad av vägväsendets behov.

Jag skulle förstå utskottets inställning bättre, om det vore fråga om en tillfällig skattehöjning. Det finns emellertid ingenting som tyder på att höjningen är av tillfällig karaktär, utan det är realistiskt att räkna med att den höjda skatten kommer att bestå även sedan den nuvarande krisen övervunnits och den samhällsekonomiska bakgrunden helt ändrats. Det är därför riktigt, anser vi, att se frågan på längre sikt och specialdestinera de inflytande pengarna till vägväsendet samt därigenom öka de finansiella resurserna för vägbyggnad i framtiden. Naturligtvis syftar vi inte till någon omedelbar ökning av vägbyggandet. Väganslagen skall självfallet alltid avvägas med hänsyn till alla relevanta faktorer, däribland det samhällsekonomiska utrymmet för offentliga investeringar av detta slag. Vårt förslag har alltså samma steriliserings-effekt som regeringens. Skillnaden är den att vi ser det som en angelägen sak att tillförsäkra den långsiktiga uppbyggnaden av vägarna ökade resurser, medan regeringen — liksom utskottsmajoriteten — uppenbarligen lägger ett mycket kortsiktigt perspektiv på frågan.

I samband med förslaget om höjning av drivmedelsskatterna har det väckts motioner om att differentiera beskattningen med hänsyn till olika miljöfaktorer. Vi anser att det kan ligga åtskilligt i en sådan differentiering men att detta inte är rätta tillfället att ta upp ett sådant problemkomplex, som kräver en omfattande utredning innan man kan ta ställning. Vi har gett denna uppfattning till känna i ett särskilt yttrande.

Från folkpartiets sida har vi tillsammans med de övriga oppositionspartiernas representanter i bevillningsutskottet reserverat oss för övergångsbestämmelser beträffande mervärdesskatten när det gäller vissa avbetalningsköp av s. k. vita kapitalvaror. Jag ber beträff-

fande den reservationen att få hänvisa till vad herr Gösta Jacobsson anförde för en stund sedan.

Till sist, herr talman, vill jag framhålla att det förslag som folkpartiet lagt fram i sin partimotion och som vi biträtt genom reservationer i bevillningsutskottet i de delar det remitterats till detta utskott som helhet betraktat inte innebär någon försvagning i förhållande till de åtstrammingsåtgärder som finansministern föreslagit.

Det skattebortfall på bortemot 150 miljoner kronor som uppstår genom att undanta det allmänna stödområdet och Gotland från höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften kompenseras i fråga om åtstrammningseffekt mer än väl av ett av oss framlagt förslag till sparstimulerande åtgärder, som tillhör bankoutskottets del av paketet och som vi därför inte har möjlighet att ta ställning till i dag. Vårt förslag i denna del går ut på ett värdesäkert obligationslån, som skall släppas ut i sådan tid att man genom det kan suga upp en del av den skatteåterbäring som blir tillgänglig för lyftning i december.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 3, 5, 8, 9 och 11 vid bevillningsutskottets betänkande nr 55.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Ingen samhällsintresserad medborgare har under detta år kunnat undgå att ta del av den debatt som förts om den ekonomiska politiken och de förfärliga verkningar som kreditpolitiken har medfört m. m. Nu har regeringen lagt fram ett förslag till åtgärder för att stärka finanspolitiken. De som kritiserat förslaget har sagt att det kommer för sent och att åtgärderna ej är tillräckliga. När man nu vid riksdagsbehandlingen läser akterna är det intressant att konstatera att oppositionen inte vill göra några tillägg utöver vad regeringen har föreslagit. Tvärtom anser man att regeringen har föreslagit

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

för mycket. Man vill med andra ord inte gå längre än regeringen i strävandena att förstärka finanspolitiken.

Det skall erkännas att vi med undantag för det kommunistiska partiet är ense om att acceptera höjningen av skatterna på alkoholhaltiga drycker, och det är ett framsteg. Det brukar inte vara så alla gånger en höjning av de skatterna föreslås. Energiskatten är man också ense om att höja. Vidare är man beredd att acceptera de föreslagna drivmedelsskatterna, låt vara att det finns reservationer beträffande specialdestinationen av de pengar som flyter in, dvs. att de skall gå till vägväsendet. Jag får återkomma till den frågan litet senare.

Man accepterar sålunda i stort regeringens förslag, och de reservationer som föreligger gäller framför allt de företag som drabbas av arbetsgivaravgiften och som är verksamma inom det s. k. stödområdet. Man vill gå en bit längre och utvidga stödområdet till hela Kopparbergs län och Gotland. Jag kan inte komma ifrån att det är en egendomlig form av skattelagstiftning att inte låta skatten verka generellt. Vi vidtar speciella åtgärder, som riksdagen har beslutat när det gäller lokaliseringpolitiken, och de bör enligt vår mening appliceras på ett sådant sätt att företag som har svårigheter eller är belägna i regioner med dålig sysselsättning får stöd i annan form. Att ta undan vissa delar av riket från sådan här beskattning är olämpligt i allra högsta grad. Det är naturligtvis tekniskt möjligt — det går att tillsätta tjänstemän så att man kan genomföra nästan vad man vill, om man syftar bara till det. Men i praktiken skulle det bli mycket egendomligt. I Kopparbergs län exempelvis vill man befria företag som så långt jag förstår är utomordentligt framgångsrika. Det kan inte hävdas att vi dämpar utvecklingen av sådana företag genom en belastning med en procent på lönerna. Vad är det man talar om, som skall äga rum under slutet av detta år och

nästkommande år? Det är tydligen fråga om andra procenttal än en procent.

Att ta undan vissa områden verkar komiskt. Under ett av mina allra första riksdagsår — jag tror det var 1938 — hade vi en situation i andra kammaren som var mycket intressant. Det gällde att besluta om första maj som allmän helgdag utan kyrklig karaktär. Andra lagutskottet hade behandlat ärendet, och det fanns en reservation. Det var en medlem av bondeförbundet, som partiet då hette, från Skaraborgs län som hade reserverat sig. Han motiverade sin reservation med att säga att denna lag inte skulle bli respekterad, i varje fall inte i Skaraborgs län. Det föranledde en replik från kammaren: Herr talman! Jag hemställer om att lagens ingress ändras så att den blir ungefär lik den ingressen i många danska lagar, där det står att denna lag gäller konungariket Danmark med undantag för Färöarna och Grönland. Och vederbörande fortsatte: Herr talman! Jag hemställer att denna lag skall gälla konungariket Sverige med undantag för Skaraborgs län! Detta blev förstås inte bifallet, men resonemanget om stödområdet är någonting i den stilen. Skall vi när det gäller generella skatter av allmän karaktär undanta vissa områden? Jag tror att det är en mycket allvarlig sak att slå in på den vägen.

Det är enligt mitt sätt att se — jag snuddade vid det tidigare; jag vet att jag inte har riksdagen bakom mig i detta avseende — felaktigt att bestämma att vissa skatteintäkter skall användas för vissa ändamål, s. k. specialdestination. Betänk, ärade kammarledamöter, att behandlingsmetoden när det gäller anslag blir helt annorlunda vid specialdestination. Man säger: Ja, det får gå därför att det går ju från automobilskattemedelsfonden. Vad är det för skillnad på dessa pengar och andra pengar? Jo, man strävar efter att göra slut på dem. Jag drar mig inte för att säga, att åtskilliga anslag har blivit större och att man har fått nya anslag just på

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

grund av att man inte provat enligt samma restriktiva metoder som man gör med anslag i allmänhet, därför att specialdestinationen gäller.

Man kan, anser jag, inte anföra några som helst vägande skäl för att vi inte nu skulle kunna ta ut denna höjda skatt av bilismen om vi inte bygger vägar för alla de pengarna. Vi vet att dessa pengar används delvis till andra ändamål. Jag förstår inte hur man från det håll där man talar om sparsamhet med allmänna medel nu kan argumentera för en s. k. specialdestination av bensinskattemedlen.

Här har vidare förts fram den meningen att vi skulle göra undantag i fråga om arbetsgivaravgiften för ideella organisationer, t. ex. de kristna samfundet. Jag fick motta en uppvaktning i bevillningsutskottet av fem sex representanter för dessa ideella organisationer. Riksdagens ledamöter har också fått ett brev från dem. I det brevet står det, att man redan nu har gjort undantag när det gäller arbetsgivaravgiften. Jag bestred det och sade att den uppgift som ni har lämnat riksdagens ledamöter är felaktig. Vederbörande erkände att de syftade på rederinäringen. Men rederinäringen är inte undantagen. För den har man gjort en reduktion av avgiften. Den utgår med 0,64 procent i stället för 1 procent, med hänsyn till att det finns många utländska medborgare som är anställda i svenska handelsflottan. Det är alltså inget undantag, som man påstod i det där brevet.

Vidare framhåller man att dessa ideella organisationer lämnar bidrag av sina egna en gång beskattade pengar till ideella ändamål. Ja, det är riktigt. Och jag har all respekt för dessa rörelsers verksamhet. Man säger också att deras anställda är lågavlönade, varför den här avgiften drabbar ännu hårdare. Jag bestrider visst inte att de ideella organisationernas anställda är lågavlönade — det tror jag nog de är. Men jag fick en upplysning av den deputation som uppvakta- de mig som jag tycker är värde-

full. När de vid vårt samtal förklarade att de ansåg att de fria kyrkliga samfundet skulle vara jämställda med statskyrkan, frågade jag vad man syftade på med en sådan jämställdhet. Och jag fortsatte: De fria samfundens medlemmar har väl i allmänhet gått ur svenska kyrkan? Nej, inte alls, svarade man, till 90 procent är de fria samfundens medlemmar också med i svenska kyrkan.

Det innebär sålunda att man avstår från sin rätt att få lägre kyrkoskatt genom att utträda ur statskyrkan. Den möjligheten vill man alltså inte ta i anspråk, utan man betalar hela kyrkoskatten i stället för att slippa undan med 40 procent.

Jag nämner detta därför att det för mig var en nyhet att så få av dessa samfunds medlemmar har gått ur statskyrkan. Så som reservationen är utformad, där det står att ideella organisationer skall vara befriade från den här avgiften, skulle ett bifall till den få långtgående konsekvenser, såvitt jag förstår.

I den nuvarande skattelagstiftningen, som i vissa fall medger befrielse från gåvoskatt, arvskatt och inkomstskatt, är det noga preciserat vilka organisationer som avses, vilka förutsättningar som skall vara uppfyllda. Det är namngivet stiftelser, t. ex. Dag Hammarskjölds fond. Reservanterna yrkar bifall till något som blir mycket svårtolkat för myndigheterna. Jag vet faktiskt inte hur långt detta begrepp ideella organisationer sträcker sig enligt reservanternas mening. Studieorganisationerna måste väl anses vara ideella, liksom även idrottsrörelsen. Omfattningen av begreppet ideella samfund blir nog större än reservanterna har tänkt sig. Men jag får kanske senare höra en definition av uttrycket "ideell".

I början av mitt anförande nämnde jag att det i stort sett råder enighet i denna fråga, men det är inte helt riktigt, ty det förekommer invändningar och undantag. Vänsterpartiet kommunisterna yrkar t. ex. avslag på hela innehållet i propositionen. De anser det

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

bättre att ta ut en tioprocentig extra-skatt på företagens beskattningsbara intäkter. Men vad är bolagens beskattningsbara inkomst? Företag och aktiebolag betalade år 1968 2,4 miljarder kronor i skatt till stat och kommun. Om man fördubblar den summan och förutsätter att bolagen betalar 50 procent i skatt, kommer man upp i 4,8 miljarder kronor. Men när det gäller statens intäkter på en sådan höjning bör man rimligen dra av kommunernas andel. Om vi antar att 20 procent av ifrågavarande belopp går till kommunerna, så reduceras summan med ungefär 1 miljard kronor. Kvar blir då ett beskattningsbart belopp av 4 miljarder, och det är detta kommunistmotionen syftar på. 10 procent av det beloppet utgör 400 miljoner kronor. Detta skall alltså svara mot vad propositionen i övrigt ger. Kommunistyrkandet innebär 400 miljoner kronor i konkret förslag och sedan en del utredningsyrkanden. Det är en dålig täckning. 10 procent extra skatt låter så mycket, men de av regeringen föreslagna avgiftsökningarna m. m. ger naturligtvis mycket mer. Det kanske är av intresse för kammarens ledamöter att höra att avgifterna för aktiebolagen, alltså ATP, olycksfallsavgifter och liknande, utgör mer än 5 miljarder kronor, medan själva skatten är 2,4 miljarder.

Det är, herr talman, angeläget för riksdagen att besluta om dessa åtgärder. Jag hoppas att de skall leda till att det blir bättre balans i statens ekonomi och att man skall kunna lätta på kreditrestriktionerna så småningom. Hittills har kreditrestriktionerna fått bära huvudparten av åtstramningsåtgärderna. Får vi en försämrad konjunktur, som man här har talat om, så blir naturligtvis effekten av kreditrestriktionerna ännu besvärligare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! När utskottets ordförande säger att man från oppositionens sida har krävt starkare finanspolitiska åtgärder, så är detta fullständigt riktigt. Detta har vi från centerpartiet med kraft betonat med tanke på den ekonomiska utvecklingen.

Det är ju tråkigt att vi i det här sammanhanget inte kan behandla de motionskrav som hänvisats till bankoutskottet. Till utskottets ordförande vill jag bara säga att vi accepterar den ram som finansministern har föreslagit, så när som på några miljoner kronor. Jag tror inte att vår värderade ordförande kan med fog påstå att den köpkraftsindragning på 1 miljard 850 miljoner som herr Sträng föreslår för att stabilisera ekonomin är den exakt riktiga i det här läget. Det kan väl finnas utrymme för variationer, och om icke konjunkturen vänder mycket snabbt, vilket den lär göra enligt konjunkturinstitutets senaste rapport, så tror jag för min personliga del att det kommer att behövas även andra åtgärder.

Jag vill tillägga att vi har föreslagit också ett värdefast obligationslån för att suga upp köpkraft. Till detta kommer, vilket även framgår av propositionen, att vi i det här läget måste främja exportindustrin och den hemmamarknadsindustri som konkurrerar med importen. Därför kräver vi nu som tidigare en annan kredit- och räntepolitik än den som tillämpas.

Vad beträffar stödområdet är det väl inte riktigt av herr ordföranden i bevillningsutskottet att använda uttrycket att vi tar undan Färöarna och Grönland. Om herr ordföranden jämställer stödområdet, Dalarna och Gotland med Färöarna och Grönland så må det stå för hans egen räkning. Vår motivering är rent ekonomisk. Vi är medvetna om att vissa områden har det besvärligt, och detta har bekräftats av att det har skapats ett stödområde. I principiell överensstämmelse med vårt tidigare ställningstagande har vi krävt att till stöd-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

området skall föras hela Dalarna och Gotland. Fördenskull bör inte dessa områden geografiskt hänföras till Färöarna och Grönland.

Bara några få ord om specialdestinationen. Jag lyssnade till statsministern, när han i höstremissen talade om dessa frågor i andra kammaren. Han sade ungefär på det här sättet — jag tror inte att jag har en felaktig minnesbild av detta: När man talar om investeringar för näringslivet, får man icke glömma bort bl. a. investeringar i utbildning och socialvård. Sedan nämnde han också investeringar som görs i vägväsendet. Vi som reserverat oss på det här avsnittet tar fasta på statsministerns ord. För att underlätta för näringslivet i de besvärliga områdena — jag tänker såväl på stödområdet som på andra områden — är det nödvändigt att tillgodose vägväsendet på ett bättre sätt än hittills. Vi reserverar har varit så försiktiga att vi sagt att åtgärder skall sättas in när det ges möjligheter därtill, dvs. när det finns tillgång till arbetskraft och andra nödvändiga resurser.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m) kort genmäle:

Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande gav en fin gliring åt oppositionen — han menade kanske att moderata samlingspartiet har särskild anledning att ta åt sig — när han sade, att oppositionen trots alla påpekanden i valrörelsen om nödvändigheten av en stramare finanspolitik såsom komplement till penningpolitiken nu vägrar att medverka till den begärda höjningen av skatterna. Jag var nästan beredd på att någonting sådant skulle komma. Till det svarar jag, att vi i alla fall har gått med på skattehöjningar på ungefär 700 miljoner kronor, vilket ju inte är någon liten summa. I övrigt menar vi att budgeten bör balanseras även genom prutningar på utgiftssidan. Man kan kanske inte av oppositionen — i varje fall inte av moderata samlingspartiet — begära

en sådan självövertvinnelse att den skall föreslå högre skatter, kanske ännu högre än regeringen, när vi är motståndare till högskattepolitiken som sådan.

När finansministern nu är på jakt efter nya skatteinkomster, undrar jag varför han inte lagt något skatt på den s. k. speldjävulen. Jag tänker då på bingo och spelautomater, exempelvis den "enarmade banditen". Det vore någonting att fundera på. Jag rekommenderar detta och skänker bevillningsutskottets ordförande och finansministern uppslaget med varm hand. Det finns ju en utredning i saken. Nu frågar man bara: När kommer en proposition i ämnet som riktar sig emot dessa skatteobjekt?

Rent principiellt tycker jag att en 10-procentig höjning av bolagsskatten, som träffar vinsterna, är att föredra framför arbetsgivaravgiften, som träffar arbetskraften och är särskilt betungande för mindre lönsamma företag. Det är kanske litet förvånande att jag i den delen principiellt är på samma linje som kommunisterna. Det borde jag naturligtvis skämmas för. Men jag är inte beredd att lägga ökade bördor på näringslivet, så min bekännelse är kanske mera av teoretisk art. Jag vill ha utgiftsstopp, skattestopp och reformpaus. Ämnet bör lämpligen kunna behandlas vid en rundabordskonferens. Jag vill även ha premiesparande. Tyvärr har vi inte fått det ärendet på kammarens bord i dag.

Herr TISTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bestämt tillbakavisa herr John Ericssons påstående att de åtstrammingsåtgärder som oppositionen föreslår skulle vara underlägsna regeringens. Jag framhöll i mitt anförande att den sammanlagda åtstramningseffekten i de åtgärder folkpartiet föreslagit, alltså inklusive det värdefasta obligationslånet, sannolikt var större än i de åtgärder som innefattas i regeringens förslag. Det är naturligtvis mycket svårt att mäta detta, eftersom

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

vårt förslag om obligationslån inte är utformat i detalj. Man måste beklaga att riksdagsbehandlingen av skattepaketet har blivit sådan att vi inte har alla komponenterna utskottsbehandlade och kan besluta om dem i dag.

Herr John Ericsson fann det orimligt — ja, som det föreföll närmast löjväckande — att man kunde överväga att differentiera en statlig beskattning regionalt eller geografiskt. Samma uppfattning gav finansministern uttryck åt i remissdebatten. Han gav en målande bild av ett par lantbrukare, som stod på var sin förstukvist och talade över stöd-områdsgränsen om sina skatter. De var mycket uppbragta över att skatterna var olika. Redan nu har vi olika kommunalskatter i det här landet. Jag tror inte att medborgarna skulle uppleva det som en chock om även statliga skatter differentierades. Man gör nog inte sådana distinktioner. Jag vill erinra om att den statliga inkomstskatten för inte så länge sedan var differentierad genom olika ortsavdrag i olika dyrortsgrupper. Därmed vill jag inte försvara det systemet. Man fann det dock på den tiden inte orimligt.

Jag skulle också vilja erinra om den debatt som vi förde här i våras när vi behandlade propositionen om regionalpolitiken. Då påpekades det från oppositionens sida att ett stort antal länder i Europa har en företagsbeskattning som är differentierad med hänsynstagande till olika regioner. Företag i vissa utvecklingsområden får i dessa länder skattelättnader. Man har alltså i andra länder ansett det lämpligt med en sådan differentiering i skattelagstiftningen.

När det gäller specialdestination av skattemedel som princip kan jag hålla med herr Ericsson om att detta egentligen är ett oskick. Men när vi nu har detta instrument i fråga om vägväsendet kan man inte utan vidare förvisa det till skräpkammaren. Det fyller på sitt sätt en funktion. Vägväsendet är en mycket trång sektor, och det kan vara bra att ha detta, att skattemedel som bilis-

men bidrar med bör komma vägväsendet till godo, som ett påtryckningsmedel när det gäller att driva på vägbygandet. Det kan i detta fall också vara en metod att så småningom styra en del av de skattemedel, som inflyter i stödområdet genom skattehöjningen och som kommer att belasta näringslivet där mycket hårt, tillbaka till stödområdet genom högre vägsanslag inom detta område.

Till sist ett par ord om de ideella organisationerna. Herr Ericsson har nog inte observerat det tillägg som finns i reservationen till orden ideella organisationer. Där står nämligen "ideella organisationer som för sin verksamhet är beroende av insamlade medel". Detta är en väsentlig inskränkning som gör att kretsen inte alls blir så stor som herr Ericsson vill göra gällande.

Herr ERICSSON, JOHN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var naturligtvis ett fel i min framställning som gjorde att herr Sundin inte förstod vad jag talade om när det gällde specialdestinationer.

Jag har vänt mig mot specialdestinationer därför att jag anser att de leder till om inte slöseri — det är kanske ett alltför starkt ord — så dock till att man inte med samma grundlighet överväger anslag som man gör när man ger skattepengar i allmänhet. Det var min principiella invändning.

Jag tackar herr Tistad för vad han sade om specialdestinationer. Jag är uppriktigt tacksam för att jag fick medhåll från åtminstone någon kammarledamot i mitt resonemang på den punkten.

Herr Jacobsson säger att han hellre ser en 10-procentig skärpning av företagsbeskattningen än en arbetsgivaravgift. Ja, men då får han lov att höja budet med 100 procent. I stället för 10 procent måste han ta ut 20 procent, om han den vägen skall få ut samma belopp som 1 procent på arbetsgivaravgiften

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

ger. Jag tror emellertid inte att den matematiken blir aktuell.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord.

Jag skulle kunna dela herr Ericssons i Kinna uppfattning när det gäller specialdestinationer över huvud taget. Men nu är det ändå så att vi har en sådan bl. a. när det gäller vägväsendet.

Till sist vill jag kort och gott fråga utskottets ärade ordförande om han med tanke på det vägväsende som vi har i vårt land anser det vara slöseri när vi understryker nödvändigheten av att det till båtнад för näringslivet och de enskilda människorna byggs flera och bättre vägar?

Herr PETTERSSON, KARL, (m):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 55 behandlas det s. k. stabiliseringspaketet modell regeringen Palmes valutgåva 1970 i Kungl. Maj:ts proposition nr 156.

Förslagen har behandlats såväl under de föregående dagarnas remissdebatt som tidigare i dag, varför jag helt kortfattat skall göra det konstaterandet att de totala verkningarna av förslagen kommer att märkas under senare delen av år 1971. Enligt konjunkturinstitutets höstrapport, som tidigare har åberopats och som endast ett fåtal ledamöter har kunnat ta del av i korrektur, väntas förbättringar i handelsbalansen på grund av minskad efterfrågan. Av olika bedömare förutspås att den under 1970 rådande efterfrågeinflationen kommer att följas av en kostnadsinflation. Herr Gösta Jacobsson har tidigare framfört moderata samlingspartiets synpunkter på de åtgärder som i propositionen åberopas såsom nödvändiga för att dra in köpkraft. Det vore kanske riktigare att använda den benämning som finansministern åberopar i avsnittet för drivmedelsbeskattningen. I den delen av propositionen har en ändring skett. Det

behövs "en inkomstförstärkning av statsinkomsterna". Förslagen kommer att medföra kostnadsökningar. Kostnadsinflationen spås på ytterligare och kostnadsspiralen fortsätter.

I motion I:1294 har jag och fröken Stenberg föreslagit oförändrad arbetsgivaravgift inom stödområdet. Yrkanden av samma innebörd har framförts i motioner från folkpartiet och centerpartiet. I vår motion pekar vi också på svårigheterna för kommunerna och landstingen i berörda områden.

Herr talman! Jag vill inskränka mig till att instämma i de argument som framförts för den oförändrade arbetsgivaravgiften inom stödområdet tidigare i denna debatt med att yrka bifall till reservation nr 4, fogad till betänkandet av moderata samlingspartiets ledamöter. Yrkandet i vår reservation har samma lydelse som i folkpartiets reservation nr 3. Men jag kan tyvärr inte instämma i den senare reservationens motivering på grund av att i densamma föreslås att undantaget skulle gälla de delar av landet som ligger utanför det allmänna stödområdet. Yrkandena i de två reservationerna är enahanda. Möjligen kan ett skrivfel ha uppstått i reservation nr 3. På grund av att vi i vår motion I:1294 berört kommunernas och landstingens svårigheter kommer jag i omröstningen att stödja reservation nr 7.

Jag vill även instämma i bifallsyrkandena till reservation nr 5 när det gäller undantag från avgift för kristna samfund och ideella organisationer, vilket föreslagits i motionsparet I:1298 och II:1503 från moderata samlingspartiet. De kristna samfunden och de ideella organisationerna bedriver sin verksamhet med frivilliga krafter och insamlar på frivillig väg medel till olika former av verksamhet. Genom missionärer och andra medarbetare bedrivs hjälpverksamhet på ytterst behjärtansvärda områden. Det är därför beklagligt att konstatera att finansminister Sträng genom en grabbnäve i kollektihäven för-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

svävar dessa organisationers ideella arbete.

I motion I:1297 av herr Strandberg och mig föreslås att arbetsgivaravgiften skall vara oförändrad för den kollektiva persontrafiken. Särskilt i glesbygderna har den kollektiva busstrafiken stor betydelse för människornas service. Frågan om allmänna kommunikationer i glesbygderna är föremål för stort intresse. Bland annat bedrivs viss försöksverksamhet för att lösa problemen. Stat och kommun bidrar med avsevärda belopp till icke lönsamma bussföretag för att denna service skall kunna upprätthållas. Därför borde sådana bussföretag kunna undantagas från den ökade kostnadsbelastning som den höjda arbetsgivaravgiften medför. Ett smidigt restitutionsförfarande kan lätt lösa de administrativa problem som säges utgöra hinder för en sådan ordning.

Herr Gösta Jacobsson har i sitt anförande berört reservation nr 9 om övergångsbestämmelser för mervärdesskatten på vissa s. k. vita kapitalvaror. Med hänsyn till regeringens tidigare utfästelser under valrörelsen om att någon tidigareläggning av mervärdesskatten inte skulle komma i fråga, bör övergångsbestämmelser tillämpas i detta fall, där såväl köpare som säljare handlat i god tro. Jag vill instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Jag instämmer i herr Jacobssons förståhansyrkande om bifall till reservation nr 10, innebärande avslag på skattehöjningen med 8 öre per liter för motorbrännolja och gasol. I andra hand vill jag yrka bifall till reservation 12, innebärande att ifrågavarande medel från drivmedelsbeskattningen överföres till automobilskattefonden och därmed kan komma vägarne till godo.

I tidigare nämnd motion, I:1297 av herr Strandberg och mig, yrkades undantag från den särskilda skatten på motorbränslen för kollektiv persontrafik. Jag vill hänvisa till vad jag tidigare anfört beträffande busstrafiken i glesbygderna och stödet till olönsamma

bussföretag. Resultatet av höjda bränsleskatter blir en ytterligare kostnadsökning för sådana busslinjer, fördyrad service för glesbygdernas invånare och ett ökat behov av stöd från det allmänna till företagen i fråga. Det gamla talesättet om katten på råtten, råtten på repet osv. gäller.

I motionsparet I:1293 och II:1509 föreslår jag och herr Petersson i Gäddvik att undantag för höjd skatt på drivmedel skall göras för import över norrländska och nordnorska hamnar. Frågan om de högre drivmedelspriserna i Norrlands inland har varit föremål för olika framstötter utan nämnvärda resultat. Zonindelningen finns fortfarande kvar. Men det är inte bara det högre drivmedelspriset som påverkar kostnaderna i området. De långa avstånden och de ofta dåliga vägarna bidrar till väsentliga skillnader i kostnadshänseende vid jämförelse med andra delar av landet. Brist på arbetstillfällen i närheten av hemorten är ett förhållande som ofta medverkar till långa pendelavstånd till och från arbetsplatsen i större utsträckning än för pendlare i övriga delar av landet. Avståndet till service av olika slag är i regel stort. Beslutade och kommande kommunsammanläggningar ökar reseavstånden till allmän service i ännu högre grad än annorstädes.

Oförändrad skatt på motorbrännolja har föreslagits gälla generellt för hela landet i tidigare återopad motion och reservation från moderata samlingspartiet. På grund därav framförs i det sistnämnda motionsparet endast kravet när det gäller bensinskatten. Skulle kravet om generellt undantag för motorbrännolja icke bifallas, är det naturligt att även motorbrännoljan bör innefattas i motionskraven i motionerna I:1293 och II:1509. Ökade transportkostnader inverkar menligt bl. a. på skogsbruket och påverkar de s. k. nollområdenas tillväxt med ytterligare icke lönsamma skogsarealer och färre sysselsättningstillfällen. Det beslutade transportstödet bidrar inte till en lösning av dessa pro-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

blem. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionsparet I: 1293 och II: 1509.

Herr talman! Jag instämmer således i yrkandena om bifall till reservationerna 1, 4 — som har samma yrkande som reservation 3 —, 5 och 9. Dessutom yrkar jag i första hand bifall till reservation 10 och i andra hand till reservation 12 samt slutligen bifall till motionsparet I: 1293 och II: 1509.

Häri instämde herr *Svenungsson* (m).

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Först en liten principiell anmärkning beträffande detta sätt att driva skattepolitik.

Vi gjorde en budget färdig i våras. Nu behövs "inkomstförstärkningar". Uttrycket är missvisande. Det är inte förstärkningar i budgeten som behövs — här har vi en social aspekt, hänsyn till det samhällsekonomiska läget och så vidare. Det är detta som egentligen motiverar inkomstförstärkningar just nu.

Jag har en känsla av att detta suddas ut. Man säger: När ni yrkar det ena och det andra måste ni i all rimlighets namn yrka täckning för det också. Ja, om det hade varit en budget, men inte när det gäller det sociala och samhällsekonomiska plåstrandet. Där blir det till sist en fråga om tro, hopp och kärlek, vad man anser, vad man tycker och tänker, och inte en fråga om budgetbalansering. Det är det första.

Sedan har jag en anmärkning av generell innebörd. När vi fick den Wigforsska omsättningsskatten hösten 1940, var det omedelbart efter ett val. Hur kommer det sig att vi fick de här förslagen omedelbart efter valet, och att man inte lämnade någon redovisning inför väljarna om vad man tänkte göra? Jag förmodar att man i alla fall hade så pass långsiktig planering.

Däremot gick det alldeles utmärkt att strax före valet rikta en skarp strålkastarbelysning på ett enda område av de allmänt stegrade levnadskostnaderna.

Man riktade in sig på jordbruket och priserna på jordbrukets produkter. Men de prishöjningarna var ju en konsekvens av riksdagens beslut angående prissättningen enligt avtalet med jordbrukarna. Inför valet riktade man emellertid när det gäller prishöjningarna uppmärksamheten emot en enda grupp. Det är rätt så egenartat. Det hade väl sin anledning. Man visste att centern skulle gå fram i valet, och man trodde väl att man med den manövern skulle dämpa den frammarschen något.

Jag gör dessa reflexioner, eftersom det väckte mycket stor irritation bland de människor som ansåg sig särskilt utpekade såsom ansvariga för den inflationsartade fördyringen men som kände sig ganska oskyldiga. De hade ju fått sin prissättning godkänd redan i våras. Men trots detta riktade man in kritiken mot just dessa produkter från jordbruket. Det var verkligen en rätt egenartad politik som fördes. Jag förmodar — även om jag inte kan vara säker — att exempelvis en Per Albin Hansson med sin mera landsfaderliga inställning till problemen inte hade hängtivit sig åt så enkel demagogi.

Jag begärde ordet framför allt för att redovisa en uppfattning som hyses av den övervägande delen av centerns riksdagsgrupp i denna kammare och som har många meningsfränder både i andra kammaren och framför allt ute i landet. I en situation då man ser sig tvungen att införa en reglerad prissättning på produkter — alltså prisstopp — förbereder regeringen nu att till nyår höja priserna på dessa produkter med ytterligare 5—6 procent genom höjning av mervärdeskatten. Det är ganska egenartat att handla på det sättet. Det är för dyrt redan nu, men man vill ändå höja priserna. Man ser helt och hållet på dessa frågor ur statskassans synpunkt och tänker inte på de människor som måste betala de höjda priserna.

Detta har väckt åtskillig irritation långt utanför centerns gränser. De som kritiserar vårt ställningstagande har i

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

tidningar och i den muntliga agitationen påstått att de 22 motionärerna sökte en personlig PR. Ja, även den andra sidan är väl förtjänt av att också få sin personliga PR. Jag syftar på dem som är beredda att gå in för 17-procentig beskattning av de för livets nödtorft erforderliga livsmedlen.

Efter detta påpekande skall jag be att få säga några ord om motionen och framför allt om dess yrkande. Vi yrkar på en omprövning av beslutet att höja mervärdeskatten till 17 procent, detta med hänsyn till de ökade levnadskostnaderna på olika områden. När prisnivån fortsätter att öka som den gjort, kan det vara rimligt att tänka sig för en smula. I den enkla agitation som vi motionärer råkat ut för, har man sagt att omprövning betyder upphävande och avskaffande av årets beslut. Men så står det inte i motionen, utan där står endast att man skall tänka över om det verkligen kan vara förnuftigt med denna generella höjning. För att ge en antydning om vad vederbörande bör fundera på när man gör denna omprövning, skriver motionärerna att en omfördelning — det står inte avskaffande eller borttagande — av skatten borde eftersträvas genom att från den särskilda varuskatten undanta enklare livsmedel, såsom produkter av brödsäd, gryn, potatis, mjölk, smör m. fl. mejeriprodukter och margarin ävensom enklare arbetskläder och arbetsskodon. Motionärerna anbefaller Kungl. Maj:t att fundera på detta. Man begär inte att bevillningsutskottet och herr Ericsson — f. d. Kinna — m. fl. skall komma med ett färdigt recept i detta fall. De har inte möjlighet eller administrativ apparat till det. Men regeringen, som så gärna vill stanna kvar med kommunisternas stöd efter valet, borde ha apparat att kunna fundera något över hur man skulle kunna åstadkomma en omfördelning av bördan. Därvid skulle alltså den särskilda varubeskattningen av de produkter som det här gäller tas bort. I den mån det befinnes erforderligt skulle inkomstför-

stärkningar beredas genom beskattning av lyxvaror, sprit och tobak samt eventuellt andra *umbärliga* varor.

Varför trycker jag på ordet "umbärliga"? Jo, herr talman, därför att den indirekta beskattningen har den egenheten att i viss mån ge människorna en möjlighet att själva reglera sin beskattning. När statsmakterna lägger skatt på en umbärlig vara kan man exempelvis röka mindre, dricka mindre sprit eller helt låta bli att dricka sprit. Man har möjlighet att även i övrigt när det gäller mera lyxbetonad konsumtion reglera vad man anser sig kunna betala. Men när det gäller livets nödtorft, när det gäller vad man behöver för att kunna leva och existera, då finns inte denna valfrihet längre. Äta bör man, annars dör man.

Vi kommer otvivelaktigt här in på ett mycket ömtåligt område, så ömtåligt att man bör instämma i det finansministern sade år 1967 då omsättningskatten höjdes med 1 procent. Han förklarade: "Jag är fullt medveten om att försiktighet bör iakttagas med höjning av denna skatt." Det hade han så innerligt rätt i.

Vad uppnår man nu med de föreslagna undantagen? Ja, det talade redan herr Ivar Nilsson om, som företrädde det gamla bondeförbundet i utredningen om omsättningskatt. Han menade att man i praktiken får ett skattefritt bottenavdrag även med den indirekta beskattningen. Det blir på det viset en lättnad för de människor vilka är hänvisade till de enkla och billiga livsmedlen, till arbetskläder och arbetsskodon.

Nu sägs det från regeringshåll att det där är en förskräckligt krånglig sak. Jag har för min del funnit att när det har gällt någonting som Kungl. Maj:t har varit mycket intresserad av så har det aldrig sagts att det har varit för krångligt. Jag hänvisade redan i går till personuppgifterna i bostadsräkningen. Det var ju en mycket krånglig sak. När alltså regeringen vill genomföra någonting, då väjer den inte för administrativt

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

krångel. När det däremot gäller livets nödortf, det alla måste ha oavsett de är oförmögna att arbeta eller inte, om de är sjuka, om de är arbetslösa eller om de studerar och inte har några inkomster — alla måste ju leva — då pålägger man skatt och ökar den.

Då gör naturligtvis bevillningsutskottet som tidigare — man skriver av den gamla motiveringen. I den framhålles att man ger ökade bidrag till folkpensionärer och barnfamiljer. Men säg mig uppriktigt med handen på hjärtat: Har folkpensionärerna eller barnfamiljerna fått någonting för mycket, som gör att regeringen med en särskild konsumtionsbeskattning behöver ta tillbaka av de mycket begränsade bidrag den givit? Kan det vara riktigt? Jag har inte den uppfattningen. Det där är bara ett svepskäl, lika väl som rädslan för krånglet.

Jag måste sedan en stund ägna mig åt herr Werner och vad han enligt snabbprotokollet i förrgår anförde. Han sade sig notera att en stor grupp inom centern nu är inne på samma tankegångar som kommunisterna, och "vi" (= kommunisterna) hälsar dem naturligtvis välkomna till denna uppfattning. Herr Werner är ju så ny i politiken att jag förlåter honom. Det är inte avsiktligt när han pratar på det där viset. Men om han läst vår motion, så bör han veta att i centerns partimotion, i samband med att omsättningskatten genomfördes, Gunnar Hedlund och Ivar Johansson m. fl. då påpekade de besvärligheter och bördor som skulle drabba just de ekonomiskt svaga i samhället. Jag hänvisar till det avslagsyrkande som förekom i denna partimotion.

Jag vill ge herr Werner en vänlig avisning: Läs den där lilla "gula boken" — jag begär inte så mycket — och slå i den upp de ställen där motionerna redovisas. Han skall då finna att vi gång på gång har återkommit med motioner som just gått ut på att befria de livsmedel som hör till livets nödortf från skatt. Så småningom anslöt sig ock-

så kommunisterna till våra förslag. De var, medger jag, med nästan från början, men de kom av sig när lilla "teateråskan" spelades ut. Det hotades ju med att i så fall kommer "arbetarregeringen" att avgå, varefter kommunisterna försvann i periferin och släppte igenom denna skatt som de nu vill göra sig stora meriter på att gå emot. När hela bondeförbundet tillsammans med högern och folkpartiet röstade emot, var var då kommunisterna, herr Werner? Det finns någonting som heter upphovsmannarätt. Tänk på det när ni bedömer hur man här har förfarit.

Denna beskattning är verkligen så pass starkt tvivelaktig att jag tror att jag med vad jag nu har sagt har sagt tillräckligt. Man blir inte imponerad av att människor talar om krångel i detta land, där vi har så oändligt mycket krångel. Varför skall krånglet spela en så stor roll just när det gäller att ta hänsyn till människor i små omständigheter? Varför skall man kunna hänvisa till dessa alldeles för små bidrag till folkpensionärerna och till barnfamiljerna när det gäller att motivera en beskattning som är orättvis och orimlig? Med detta har jag väl någorlunda klargjort vad jag menar.

Jag har också understrukit att vi inte har äsyftat att Kungl. Maj:t skulle ställas utan resurser, utan att man skulle använda sig av möjligheterna att på annat sätt få dessa resurser i den mån det var erforderligt, och att riksdagen i skrivelsen skulle begära det.

Varför föreslår inte motionärerna själva andra skatter, säger man nu. Nej, herr Ericsson, vi har den erfarenheten att regeringen och majoritetspartiet inte är ett dugg tacksamma för sådana hänvisningar. Alltid hittar de på något skäl att inte godta dem. När vi exempelvis från centerhåll har framställt förslag har man i regel avslagit dem, men man kommer igen med förslagen någon annan gång. Vi får väl se när det blir valutarestriktioner också beträffande turistresorna. Eftersom Kungl. Maj:t så

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

gärna vill ta på sitt ansvar att fundera ut skatter och har visat en otrolig uppfinningsförmåga när det gäller att hitta på skatthöjningar, tycker jag inte att man skall förmena Kungl. Maj:t att också på detta område visa sin initiativkraft.

Jag har förut, när förslaget om den allmänna arbetsgivaravgiften kom upp, motionerat mot denna. Jag skall inte återgå till det, det är ett passerat skede i debatten. Men jag vill dröja en smula vid en motion, som herr Grebäck och jag väckte, i vilken vi påvisar hur i ett enskilt landsting ungefär tiondelen av utdebiteringen tas av moms och arbetsgivaravgift. Man vill belägga med arbetsgivaravgift sådant som sjuk- och hälsovård och över huvud taget sådan samhällsnyttig verksamhet som bedrivs i landsting och primärkommuner. I utskottets utlåtande har jag läst att anledningen bl. a. är att man vill undvika ur konkurrenssynpunkt olämplig fördelning av beskattningen. Jag har inte i vårt landsting märkt — och de flesta gör det inte i kommunerna — att konkurrensen om att få ta hand om sjuka människor, konkurrensen om att få bedriva primärkommunernas samhällsnyttiga verksamhet, har varit så överväldigande stor att man i bevillningsutskottet skulle behöva lägga pannorna i djupa veck och säga: Inte kan vi gå med på att göra korrigeringar på denna punkt, det skulle verka snedvridande på konkurrensen. Nej, detta är bara de orättfärdigas bekymmer och ingenting annat.

Jag skall, herr talman, inte fortsätta resonemangen längre. Jag vill endast beklaga att den reservation om arbetsgivaravgiften som avgivits av centern har missat poängen. Principen att vid avgiftsbeläggningen av samhällsnyttig verksamhet lasta över en del av bördan på kommunerna är helt oriktigt. Jag är inte rädd för distinktioner. I och för sig skulle jag själv gärna kunna stödja en sådan reservation, ty det är ett steg i rätt riktning. Men om man har den

uppfattningen att det är orätt att belägga lönekostnaderna inom socialvård, sjukvård, hälsovård m. m. med arbetsgivaravgift, borde man ha tagit steget fullt ut. Men som sagt jag uttalar mina lyckönskningar, och jag är glad att man dock är inne på en väg som jag tycker är bra och riktig.

Till sist kommer jag till ett område, där jag ber att få ansluta mig till herr John Ericsson. Jag ansluter mig till bevillningsutskottets uppfattning när det gäller stödområdesindelningen och en differentierad arbetsgivaravgift. Vi som har nackdelen att tillhöra gränslän och sett hur lokaliseringsspengarna till så och så stor del fördelats inom stödområdet och ibland utanför måste känna att det är en artificiell indelning. Det som man fäste sig vid när vi studerade siffermaterialet i våras var att de stora pengarna faktiskt hamnade i gränsområdena, vilket visar att just gränsdragningen hör till svårigheterna.

Skulle man inte, som herr Gunnar Hedlund framhöll i valrörelsen, kunna vid lokaliseringssätgärder ta hänsyn till de faktiska förutsättningarna? Det innebär givetvis också att en mycket stor del av lokaliseringsspengarna går till stödområdena i Norrland. Men det finns områden i Norrland som är överhettade. Det finns åtminstone tre stora räjonger i Norrland där man över huvud taget har problem liknande dem som finns i storstadsregioner, om än inte fullt så svåra.

Det är en indelning som jag aldrig har kunnat förlika mig med. Jag förstår inte varför man här skall differentiera arbetsgivaravgiften. Det endast ökar svårigheterna för gränsläna. Jag är ingen vän av den där beskattningen av arbetstillfällen. Den kan ha sitt berättigande i en situation som den vi nu har, men när den kom tyckte jag inte att den var befogad. Det var då ganska gott om människor som var arbetslösa. Det var sämre då än nu. Men, som sagt, det är ett passerat stadium.

Den differentiering som här föresla-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

gits och som fördjupar skillnaderna mellan stödområdena och de angränsande länen kommer att bidra att göra ont för dem som bor i gränsområdena — Uppland, Västmanland, Örebro läns norra del osv. Även gränsområden söder ut kommer att få svårigheter av en sådan differentiering. Det finns naturligtvis den möjligheten att Kungl. Maj:t får göra undantag här och göra undantag där. Det är ju mycket behagligt att "benåda", att få medge dispenser, men låt oss få litet rakare och rimligare linier! På den punkten kommer jag i den rådande situationen att rösta med bevillningsutskottet.

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Ferdinand Nilsson var så vänlig att replikera mig efter två dagar, skall jag försöka återgälda en del av artigheten och replikera på en gång. Jag är helt klar över, herr Nilsson, att när det gäller upphovsmannarätten till olika frågor och idéer kan varken jag eller någon annan i denna kammare tävla med vare sig herr Nilsson eller centern i dess helhet.

När herr Nilsson hänvisar till centerns partimotion 1959 beträffande omsättningsskatten, vill jag bara erinra herr Nilsson om att den gången handlade det inte om att ni var några principiella motståndare till indirekt beskattning. Den gången handlade det, liksom så många gånger senare, om att ni såg regeringstaburetterna hägra.

Sedan säger herr Ferdinand Nilsson att jag skall slå upp den gula boken. Jag skall nöja mig med att gå tillbaka till riksdagsprotokollet från i maj detta år, då vi behandlade frågan om den höjda momsens. Då var ni rörande eniga med regeringen och de andra partierna om att höja momsens med 6,5 procent. Herr Hedlund spädde ju sedan på i valrörelsen och ville tidigarelägga momsens.

Jag skall inte träta med herr Nilsson om när ni kom på idén att undanta livsmedlen från höjd moms. Jag noterar

att ni dock till sist i det avseendet enligt vår mening har kommit till en riktig ståndpunkt.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte så spännande, herr Werner, att konstatera vilken ståndpunkt jag har kommit till i denna fråga. Jag har nämligen följt en klar linje: jag har aldrig röstat för omsättningsskatt, jag har aldrig röstat för moms. Jag har flera gånger motionerat mot de saker jag här har påtalat, och jag har också motionerat om avslag på momspropositionen när den kom.

Jag vill till sist understryka att vi har fått vårt uppslag angående momsbeskattningen snöpligt behandlat, som ett appendix till en proposition som inte fanns när vi lade fram vår motion. Under sådana förhållanden anser vi oss inte behöva ta större hänsyn till vad utskottet säger än vad utskottet har tagit gentemot oss. Vi har genom vår motion markerat den uppfattning, som varit levande inom centern och som upprepade gånger kommit till uttryck.

Jag hoppas, att de som har den andra uppfattningen och vill ta ut 17 procent på livsmedlen, kommer att få den uppskattning ute i landet som de så väl förtjänar.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! För andra gången i år skall nu kammaren diskutera frågan om arbetsgivaravgiften eller löneskatten för den ideella sektorn. Det tycks mig angeläget att nu dels summera argumenten från den icke-socialistiska oppositionen för att arbetsgivaravgiften icke bör drabba de ideella och religiösa organisationerna, dels kommentera motargumenten från socialdemokratiskt håll. Slutligen kan några synpunkter vara motiverade med anledning av herr John Ericssons anförande i dag och finansministerns inlägg i denna fråga under remissdebatten i förrgår.

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

Traditionellt har i vårt land kyrkor, ideella organisationer, ungdomsrörelser och handikapporganisationer osv. varit skattefria. Visserligen har i samband med övergången från direkt till indirekt beskattning mervärdeskatten kommit att drabba också den ideella sektorn. Den belastningen har man emellertid accepterat. Jag kan nämna att för de fria trossamfunden — alltså frikyrkorna, Frälsningsarmén, Fosterlandsstiftelsen och Pingströrelsen — innebär bara momshöjningen från den 1 januari en merutgift för 1971 på beräknat 9 miljoner kronor. Men Sverige torde vara det enda demokratiska land som utöver detta med en direkt löneskatt beskattar ideell, humanitär och religiös verksamhet. Det kan inte vara rimligt!

Kommersiella företag kan utan större praktiska svårigheter kompensera sig för den merutgift som löneskatten innebär genom att höja priserna på sina varor. Men hur kompenserar ett trossamfund, en handikapporganisation eller en ungdomsrörelse sina merkostnader, när ingen kommersiell verksamhet bedrivs? För de fria trossamfunden är de totala löneutgifterna under 1971 beräknade till ungefär 100 miljoner kronor. De kategorier anställda som avses är då pastorer, missionärer, diakonissor, u-landsarbetare, ungdomsledare osv. En arbetsgivaravgift på 2 procent innebär bara för deras del en merutgift på omkring 2 miljoner kronor. Det är av frivilligt offrade medel som denna arbetsgivaravgift måste betalas. Man har beräknat att verksamheten bedrivs till ungefär 95 procent av frivilligt insamlade medel. I samma situation befinner sig de stora hjälporganisationerna. Vi vet att både Rädta barnen och Röda korset har protesterat mot löneskatten.

Vidare är nykterhetsrörelsen, frikyrkorörelsen och de andra folkrörelserna inte särskilt kapitalintensiva men desto mer personalintensiva. Löneskatten är så utformad att den slår ovanligt hårt på just personalintensiva arbetsgivare men knappast på samma sätt drab-

bar ett kapitalintensivt företag. Den fungerar vidare så att den närmast stimulerar till att rationalisera bort personal. Ett gott kännetecken på effektivitet för ett företag är om produktionen kan öka samtidigt som antalet anställda minskar. För de ideella rörelserna kan man snarare mäta effektiviteten i ett ökat antal anställda, upptagande av nya verksamhetsgrenar osv. Också ur denna synpunkt drabbar löneskatten den ideella sektorn synnerligen hårt och orättvist.

Det är en väsentlig skillnad mellan de sociala avgifter som nu belastar arbetsgivarna och denna löneskatt.

Det har aldrig ifrågasatts från de ideella rörelsernas sida, att man inte skall betala alla de sociala avgifter som samhället ålägger dem. Även den ökning av arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen som i dag skall beslutas accepteras som en självklarhet. Men löneskatten är inte någon avgift utan en ren skatteintäkt, som tillkommit på grund av främst finanspolitiska överväganden.

Från socialdemokratisk sida kommer man nu med en rad argument för att arbetsgivaravgiften bör drabba också den ideella sektorn. Man säger först att det var ett misstag att arbetsgivaravgiften från början kom att drabba även dessa organisationer. Enligt framträdande representanter för Broderskapsrörelsen hade man i departementet när arbetsgivaravgiften ursprungligen planerades inte alls tänkt på att den skulle komma att drabba även den ideella sektorn. Ett misstag borde dock kunna rättas till, även om det har socialdemokratiskt förtecken!

Ett annat huvudargument från socialdemokratisk sida brukar vara att det är svårt att göra undantag. Men visst undantag har — som herr John Ericsson erinrade om — redan gjorts för rederinäringen, som har en lägre avgift. Det vittnar knappast om någon större tilltro till experter i departement och utskott, om man inte tror att det vore möjligt att avgränsa den ideella

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

sektorn. Det argumentet kan knappast godkännas. Utgå t. ex. från gåvoskatteförordningens ordalydelse och låt följande kategorier vara fria från arbetsgivaravgift, nämligen stiftelser och organisationer med huvudsakligt syfte att främja religiösa, välgörande, sociala eller eljest allmännyttiga ändamål. Det är bara en annan variant för reservanternas formulering "kyrkliga sammanslutningar och andra ideella organisationer, vilka för sin verksamhet i huvudsak är beroende av insamlade medel".

Slutligen brukar man använda argumentet att i en ekonomiskt svår situation måste pålagor drabba alla. I denna kammare har herr John Ericsson öppet erkänt att denna löneskatt enbart har finanspolitiska motiv. Enligt denna syn kan staten mycket väl beskatta kyrkor, ideella organisationer och ungdomsrörelser. Det är bara ett av många medel att finansiera statens utgifter. Mot detta står de icke-socialistiska partiernas uppfattning att frivilligt insamlade gåvo- och offermedel inte får beskattas. Här går en avgörande ideologisk skillnad mellan en socialistisk doktrin och en icke-socialistisk övertygelse.

I dag kommenterade herr John Ericsson uppvaktningen från Sveriges frikyrkoråd och sade sig vara överraskad över uppgiften att så många som 90 procent av de frikyrkliga samfundens medlemmar står kvar i svenska kyrkan och därmed går miste om en skatteminskning på 40 procent av kyrkoskatten. Själv har jag för många år sedan lämnat Svenska kyrkan, men jag har förståelse för att många frikyrkliga vill stå kvar. Skälen är följande:

Så länge banden mellan kyrka och stat är kvar, vill man inte lämna den kyrka som man har fötts in i. Så länge det förekommer t. ex. att man från kommunistiskt håll betraktar sin roll i kyrkofullmäktigeförsamlingar som den att hindra viss kyrklig verksamhet snarare än att stödja den, vill också frikyrkofolket hjälpa till att i kyrkofullmäktigvalen stödja partier och människor som ser

det angeläget att svenska kyrkans arbete får byggas ut och fördjupas.

Slutligen: det är ganska främmande för frikyrkofolk att låta ett principiellt ställningstagande som det till medlemskap i svenska kyrkan bli beroende av eventuella ekonomiska fördelar. Principfrågan om beskattning av de religiösa och ideella rörelserna har alltså föga att göra med de nuvarande grunderna för medlemskap i svenska kyrkan eller med finansieringsformerna för dess arbete.

I remissdebatten i onsdags kommenterade finansminister Sträng arbetsgivaravgiften på den ideella sektorn och sade, om jag antecknat ordagrant, att man inte kan göra något undantag, även om löneskatten kommer att drabba "en viss religiös sekt eller samtliga frireligiösa sekter". Jag tycker att ordvalet verkade något ålderdomligt!

Herr Sträng sade att man måste behandla de kyrkliga organisationerna på samma sätt som de världsliga, de måste acceptera sitt ansvar som arbetsgivare. Ja, självfallet, men vad vi i dag diskuterar är frågan om en påлага, som inte har karaktären av social avgift utan är ett finanspolitiskt instrument, skall drabba också de ideella och religiösa rörelserna. Herr Sträng vill väl inte förmäna dessa rätten att protestera mot löneskatten, innan riksdagen tagit ställning. Sedan blir det ju bara att betala.

Slutligen sade herr Sträng att det borde vara tänkbart med ett allmänt stöd till de ideella och religiösa organisationerna och att förslag därom får föras fram under den allmänna motions tiden. Ja, men just detta skedde i januari i år, då man från Broderskapsrörelsens sida motionerade om ett provisoriskt stöd till invandrarkyrkorna och de fria trossamfunden. Detta förslag vann uppslutning i båda kamrarna från de icke-socialistiska partierna och från Broderskapsrörelsen. Men förslaget fälldes av den socialdemokratiska majoriteten. Det argumentet från herr Sträng är alltså inte riktigt giltigt. Man kan inte

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

pålägga en löneskatt och hänvisa till möjligheten till kompensation samma år som man varit med om att avslå förslag om just en sådan kompensation, t. o. m. förslag från socialdemokratiskt håll.

Denna löneskatt innebär för den ideella sektorn en hård påлага, som kommer att orsaka ekonomiska bekymmer i de lokala grupperna liksom i riksorganisationerna. Tyvärr innebär det framför allt att man från socialdemokratiskt håll har slagit in på den linjen att kyrkor, organisationer och ideella rörelser kan beskattas på samma sätt som företag och enskilda individer. Det är trist att så är fallet. För min del är jag övertygad om att man från regeringen och majoritetspartiet skulle ha intagit en annan ståndpunkt, om man inte nöjt sig med att lyssna bara på den egna rörelsen utan verkligen lyssnat på *rörelserna* i vårt land, de stora folkrörelserna, som på denna punkt uppträtt helt enigt.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till reservation nr 5.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Mitt anförande och det yrkande jag kommer att ställa gäller vad som i en motion från folkpartiet kallas för kristna samfund och ideella organisationer som för sin verksamhet huvudsakligen är beroende av insamlade medel. Det är alltså fråga om idealitetens plats i vårt folk och statens hållning till de former som denna idealitet har tagit.

Beredskapen att satsa personligen för en idé, att ge av fri tid och intjänade pengar har hört till demokratins ethos. Jag tror att en frisk och levande demokrati står i behov av män och kvinnor som bärs av denna idéstyrka. Historiker säger att vi inte tänka oss det moderna samhället om vi inte förstärker den makt och det inflytande som vad man tidigare kallade för folkrörelserna har haft i vårt land — arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och väckelserörelsen

såväl i kyrklig som i frikyrklig form — och jag tror att det är alldeles riktigt. Enorma kapital av personligt engagemang, av vilja till ansvar, av vilja till ett sunt, friskt och levande samhälle har hämtats fram ur dessa rörelser.

Finns idealitet i vårt samhälle i dag? Ja, personligen tror jag att i stort sett folkrörelsernas tid är förbi. Vi lever inte i ett "rörelsesamhälle", men ännu lever frivilligheten, säg gärna som en förlängning av ett gånget samhälle, och den är av ett enormt positivt värde för vårt folk. Det är modernt att tala om resultat, och man menar att det vi åstadkommer skall ge framför allt resultat. Ett av de väsentliga resultaten av samhällsligt arbete är människor med ansvar, offervilja och tro. Det är tänkbart att de inte åstadkommer så stora mätbara resultat, men deras närvaro i samhället, säg deras idealitet, deras uppriktiga vilja att skapa en stark och levande ömsesidighet är omistlig för en levande demokrati.

Vad är demokratins problem i dag? Ja, man talar om närdemokrati, man talar om medinflytande eller man använder andra termer för samma verklighet. Bakom dessa termer är det ju fråga om ett ansvarigt deltagande i samhällslivet. Och det är den stora konflikten. Det moderna samhället ställer så stora krav på människor att de ofta inte orkar med att göra en positivt skapande insats i samhället. Samtidigt säger man: I ökande grad har vi att förvänta av människorna att de gör en ansvarig insats i det samhällsliga livet. I den problematiken står vi för närvarande. Och då frågar jag: Är det tänkbart för oss att vi i framtiden skall få ett friskt, sunt och levande samhälle utan män och kvinnor som är beredda till den personliga satsning som frivillighet verkligen innebär?

I en ledare i Dagens Nyheter i dag sägs det att framtidens politiker bör lyssna till de fria primärgrupperna av typ byalag och andra bildningar av liknande slag. Alldeles säkert ligger det

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

något i vad man där framför. Men vad jag här vill påminna om är att det i vårt samhälle redan finns existerande organiserade former där man sökt fånga upp frivilligheten, där man söker hålla den vid liv, där man söker överföra till kommande generationer samma grundansvar som man själv har sökt att i gången tid och i närvarande tid bära. Detta berör människan som individ och hennes relationer till andra människor.

Ännu finns, tror jag, i det svenska samhället — och det är ett av de många hoppfulla tecken som vi ser i vårt samhälle — ett omistligt demokratiskt värde levande ibland oss. Det är det personliga engagemanget, det personliga ansvaret, frivilligheten, beredskapen att själv ta ett ansvar för att samhället skall formas på ett skapande, människanära, meningsfullt sätt.

Vi talar mycket ofta i vår tid om pluralism, och vi menar oss företräda en avancerad människohållning när vi säger: I det svenska samhället existerar en verkligt pluralistisk hållning. Här har vi en sann ömsesidighet. Olika idéströmmar får mötas, får brottas, och vi hyser respekt för varandra. Det är inte bara negativism att säga: I icke ringa utsträckning är den pluralism vi har endimensionell. — Det finns en tendens i vårt samhälle att nedvärdera vissa centrala demokratiska värden och mena att det är bara om pluralismen företräder den eller den synen — en totalstatlig syn eller en mycket radikal social syn eller någonting annat — som den är funktionsduglig. Det är verkligen av vikt att vi når dithän i vår respekt för varandra att vi tar på allvar att i vårt samhälle skall få brytas mot varandra olika idéströmningar. Det är en test på kvaliteten och kraften, tror jag, i vår demokrati, om vi har mod att tro att ur denna brottning skall växa en frisk, sund och levande livsform.

Oberoende av den personliga hållning som vi intar till de ideella och kristna rörelserna borde vi slå vakt om

frivillighetens liv för vårt folk. Det kan inte vara avgörande för oss om vi säger att vi inte tycker om dessa människors sätt att tolka tillvaron. Tolkningssättet må vara profant eller kristet, men jag tror att vi måste komma dithän att vi säger oss: det är av värde för en demokrati att där finns människor som tar ett personligt ansvar och som är beredda att satsa pengar, tid och tankemöda på att skapa ett samhälle i sann och levande gemenskap.

Men vad händer i och med behandlingen av de ärenden vi nu har på våra bord? Den privata sektorn krymper, den statliga vidgas. Detta tycks vara en del av industrisamhällets dynamik. Denna utveckling tycks vara för handen i praktiskt taget alla moderna industriländer, alla de länder som finns omkring Atlanten. Men det kan också vara fråga om en politisk vilja, och jag frågar: Vad vill vi innerst inne? Vad vill de olika partierna? Vill man ha en allstatlighet? Vill man knäcka frivilligheten, eller bär vi alltjämt inom oss tron på att det för demokratin är avgörande och väsentligt att frivilligheten existerar?

I nära 40 år har socialdemokraterna haft regeringsmakten i vårt land. Jag hör inte till dem som har behov av att säga att socialdemokraterna förvaltats sitt pund på ett dåligt sätt. Den utveckling som samhället varit med om under dessa 40 år är helt fantastisk. Jag vill gärna räkna mig till dem som på ett positivt sätt har velat stödja de progressiva sociala och ekonomiska krafterna i vårt samhälle. Jag känner mig främmande för den kritik som ibland riktas mot det parti jag tillhör för att gå reaktionens vägar. Jag känner mig själv i hög grad positiv till den verkligt dynamiska sociala utveckling som ägt rum, och jag har ett behov av att säga detta.

När man nu inför en arbetsgivaravgift som är dubbelt så stor som den nuvarande och — vilket herr Wikström varit inne på och vilket också behandlats i en reservation — låter den drabba de

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

ideella och kristna rörelserna betyder det ytterligare en miljon till statskassan. Vad betyder det för staten i det stora statsfinansiella paket som här behandlas? — Praktiskt taget ingenting, eftersom det här är fråga om miljarder. Men för de enskilda människorna — som allttjämt tror på frivilligheten, som offrar och ger — innebär denna höjning en mycket tung börda. Det har redan påpekats att dessa rörelser inte har några möjligheter att kompensera sig för den miljon som de, utöver vad de hittills betalat, nu måste få fram.

Socialdemokraterna vill genom sitt förslag göra det svårare för frivilligheten. Vill socialdemokraterna knäcka frivilligheten hos vårt folk? Anser ni det inte vara av värde att kristna och profant ideella organisationer existerar och allttjämt söker bära vidare frivillighetens grundläggande tankar till kommande släkten?

Herr John Ericsson förirrade sig — jag använder medvetet ordet förirrade — in på frågan om stat/kyrka/frikyrka. Jag har ganska svårt att inse hur det problemet hänger samman med det ärende vi nu behandlar. Jag vet inte om herr Ericsson tror att saken skulle vara klar ekonomiskt sett om alla som är frikyrkliga gick ur svenska kyrkan, fick en reducerad kyrkoskatt och gav det beloppet till de fria samfunden. I så fall tror jag att herr Ericsson i grunden har fel. De fria och ideella rörelserna har utgifter av en helt annan storleksordning att brottas med.

Religionsfrihetslagen 1952 — all heder åt den — var ett steg på vägen, men visst var den en halvmesyr. Det var fråga om att träda ur någonting, men ur demokratisk synpunkt träder man väl inte *ur* en gemenskap. Det verkligt demokratiska är att man öppet är beredd att träda *in*, och demokratin har att försäkra en människa om att hon skall ha rätt att personligen ta ställning till inträde i en gemenskap. Den frågan behandlas inte här, men eftersom herr Ericsson tror att den berör det ärende

av ekonomisk art som vi nu behandlar, har jag inte kunnat undgå att göra dessa reflexioner.

För övrigt känner jag en viss oro. Då herr Sträng talar om en del frikyrkliga samfund som sekter och herr John Ericsson framför de tankar som jag här antytt, är det två ledande män i vårt största parti, som visar, såvitt jag kan se, en beklämande okunnighet om den religiösa situationen i vårt land. Den riksdag som träder till den 1 januari och den som träder till tre år senare kommer att behandla avgörande religiösa frågor. Då tror jag det är väsentligt att regeringspartiet blir mer förtroget med den religiösa situation i vilken vi lever.

Skulle jag höra till en sekt? Jag har aldrig känt mig som en sektmänniska. Sektmänniskor finns inom det socialdemokratiska partiet, inom det liberala partiet och alldeles säkert bland kristna människor. Men den grundläggande tanken som bär de fria samfund vi här talar om är helt skild från sekttanken. När jag inte har så många möjligheter ytterligare att tala i denna kammare, har jag behov av att nu få säga detta klart och tydligt.

Nu gör man det alltså svårare för frivilligheten att fungera i vårt samhälle. Det har redan påpekats — och jag vill gärna understryka det — att jämlikhet är ett honnörssord. Vi strävar efter jämlikhet på olika sätt. Vad blir resultatet av denna arbetsgivaravgift för de fria samfunden? Jämlikheten försvåras. Som jag redan framhållit är de som är anställda i de fria samfunden ofta ytterst lågavlönade människor. Om staten skall ha ännu mer pengar blir det mindre möjligheter att hjälpa dessa lågavlönade att i någon mån få sina löner höjda. En annan sak, som är nästan ännu värre, är att man tar bort glädjen, lusten och frimodigheten att arbeta frivilligt. Det skapas en känsla av att staten inte vill ha frivilligheten i vårt samhälle, att den vill åt det som vi företräder och arbetar för.

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

Jag tror alltså att det förslag som här föreligger, som socialdemokraterna fört fram och som kanske blir riksdagens beslut, kommer att få en ödesdiger verkan för demokratins friska framtid.

Nej, höj inte, tag i stället bort den existerande arbetsgivaravgiften för de fria samfunden! Det har redan påpekats att staten minsann inte har visat sig vara oskicklig när det gäller att ge uttryck för sina meningar. Jag har verkligen den tron att damerna och herrarna i kanslihuset har förmåga att utarbeta en lista över de organisationer som eventuellt skulle befrias från arbetsgivaravgiften. Det är möjligt att lösa det problemet tekniskt. Det är den obotfärdiges förhinder när man säger att vårt förslag är så löst i konturerna att det inte är möjligt att konkret angripa problemet. Jag är övertygad om att vill man, kan man verkligen komma till rätta med denna sak.

Jag vill gärna säga att jag inte tror att herr Sträng på något sätt vill komma åt frivilligheten. Herr Sträng bär inom sig en väldig vitalitet, som har sprungit ur den tradition som folkrörelserna har burit. Men jag undrar om han har tänkt tillräckligt djupt i detta avseende eller om han kanske säger sig att det är ett så pass litet problem att det inte är någonting att fästa större avseende vid. Då tror jag man handlar på ett ganska ödesdigert sätt.

Jag vill vädja till mina goda vänner i det socialdemokratiska partiet: Stöd den här gången reservation nr 5!

Skall det verkligen vara nödvändigt i denna kammare att intill dess ände alltid hårt följa partilinjerna? Är inte detta en fråga av sådan art, att vi skulle kunna gemensamt säga oss: Vi är beredda att ge utrymme för den frivillighet som finns i vårt folk. Vi behöver inte ta någon personlig ställning till hur denna frivillighet ideologiskt uttrycker sig, men vi säger att det är av stort värde för Sveriges framtid att den existerar, och vi är beredda att ge den

möjlighet i framtiden att existera. Vi vill inte göra det svårare för den.

Jag vädjar alltså till mina socialdemokratiska kamrater att denna gång stödja reservation nr 5. Då gör ni demokratin en verklig tjänst.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 5.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Detta förslag har av regeringen lagts fram med sådan brådska att stencilfärgen knappast hunnit torka då handlingarna stuckits i händerna på riksdagens ledamöter. Om innehållet skulle jag vilja säga att det uttrycker en saltomortal som också är ett skoj mot väljarna, eftersom i valrörelsen ingenting sades om de förslag som nu lagts fram. Förut var det fråga om att överföra köpkraft från hög- till låginkomsttagarna. Siffran 1 miljard nämndes. Tabeller lades fram, enligt vilka — inklusive effekten av den höga momsens — låg- och mellaninkomsttagarna skulle få en aktningvärd lättnad.

Nu hänvisas plötsligt till ett överskott på köpkraft — inbegripet låg- och mellaninkomsttagarna — som måste sugas upp för att begränsa importen.

Nyligen proklamerades prisstopp. Strax därefter föreslås skärpning av den indirekta beskattningen. På transportområdet, kollektivtrafikens och arbetsresornas område kommer effekten att bli höjda taxor.

Propositionen anger två syften för förslagen. Det ena är att skaffa fram pengar till angelägna reformer. Jag vill fråga: Vilka reformer? Riksdagen har ju i våras fattat beslut om inkomster och utgifter för det kommande budgetåret precis som vanligt.

Det andra syftet anges vara att suga upp köpkraftsoverskott för att begränsa importen. Men förut hette det att en omfördelning av skattebördorna skulle företas i syfte att öka konsumtionskraften hos låg- och mellaninkomsttagarna.

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

Nu skall man plötsligt sätta in åtgärder för att ta bort köpkraft från samma kategorier vilka nyss skulle tillerkännas en ökad sådan. Vi bestrider för övrigt att det skulle finnas ett köpkraftsoverskott hos dessa grupper.

Jag återvänder till frågan om att skaffa fram pengar till angelägna reformer. Det brukar ta lång tid innan man lägger fram reformer som betecknas som angelägna. Jag kan ta som exempel det berättigade kravet på en sänkning av pensionsåldern. Om det har andra lagutskottet vid ett tillfälle förklarat att den frågan inte tarvar särdeles utförlig utredning om en sådan sänkning begäres. När resurserna finns kan det gå relativt snabbt att klara lagtexten. Nej, det är inte detta det handlar om. Den frågan skall för övrigt prövas i en pågående utredning. Frågan om inkomstförstärkning för reformändamål kan prövas i sedvanlig budgetmässig ordning. Det skälet kan således inte godkännas som förklaring till de nu framlagda skärpta beskattningsåtgärderna.

Begränsa importen, har det sagts. Vad bytesbalansen angår förklarar konjunkturinstitutet i den alldeles nyss framlagda höstrapporten bl. a. följande: "Under 1971 förutses en klar förbättring av handelsbalansen jämfört med 1970. Såväl på volym- som prissidan förutses en kraftig dämpning av importen samtidigt som exporten bedöms öka förhållandevis kraftigt bl. a. genom det ökade exportutrymmet." Bilden tycks alltså inte vara så särskilt mörk. Men även om den vore det, finns det andra medel att tillgå. Lyximporten kan bli föremål för resoluta ingripanden om viljan finns.

Beträffande kapitalutförseln, som har med tillstånd till direkta investeringar att göra, liksom beträffande hela frågan om valutakontrollen finns det medel att tillgå. Tillstånd beviljades för övrigt för direkta investeringar under 1969 till inte mindre än 1 696,3 miljoner kronor mot 672,5 miljoner år 1968. Den så kallade Hasselbladsaffären illustrerade bl. a. att det finns hål som uppenbar-

ligen kan och bör täppas till, andra åtgärder för en skärpt valutakontroll inte att förtiga.

De nu föreslagna åtgärderna liksom den av vårriksdagen beslutade höjningen av mervärdeskatten är pris- och skatteupptrivande. I det senare fallet gäller det den kommunala utdebiteringen. För några månader sedan frågade jag i denna kammare finansministern om han var beredd att ge kommunerna kompensation för den höjda mervärdeskatten. Det var han inte. Han och regeringen som helhet — det är alldeles tydligt — är inte heller med på att befria kommuner och landsting från den höjda arbetsgivaravgiften. Effekten måste därför helt enkelt bli en sådan press på kommuner och landsting, att de tvingas höja sina skatter. Regeringen driver enligt vår mening en inflationspolitik som vi inte kan acceptera. I stället anser vi att man måste vidta andra åtgärder för att sänka priserna. Sänkt ränta kan bidra till lägre hyror. I stället för skärpt skatt på maten bör livsmedlen undantas från mervärdeskatten. Vi anser att det är både möjligt och berättigat att genomföra en politik som leder till lägre levnadskostnader för familjerna.

Samtidigt som vi underkänner de framlagda förslagen har vi ställt andra förslag. Jag har redan nämnt förslaget att undanta livsmedlen från mervärdeskatten. Vi reser på nytt de krav vi förde fram i samband med behandlingen av skattefrågan vid årets vårriksdag: skärpt beskattning av de höga inkomsterna, stora förmögenheter, arv och gåvor, aktievinster och markvinster — de sistnämnda tenderar för övrigt att öka — införande av beskattning på privata stiftelser och reklamutgifter. Vi har också krävt begränsning av avdragsrätten för skuldräntor.

Om dessa förslag säger utskottet: "De åtgärder i form av skatteskärpningar, som motionärerna förordar för att kompensera skattebortfallet, torde enligt utskottets mening varken ge full täckning

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

härför eller i tillräcklig mån bidra till den ekonomiska stabiliseringen.”

Även om bevillningsutskottet haft att effektuera en beställning av blyxtförslagen från regeringen, tycker jag att det är en rimlig begäran att man i utskottet ger sig tid att ordentligt läsa in de motioner som väcks i frågan. Eftersom vi bl. a. underkänner skälet att genom skatteskärpningar suga upp köpkraft i syfte att minska importen och i stället anfört att det finns andra vägar att gå, så föreligger det ingen skyldighet att våra förslag skall ge ”full täckning för skattebortfallet”. Men inte ens det skälet från utskottets sida håller. Effekten av de förslag som vi ställde vid värriksdagen var inkomstförstärkningar på drygt 4 miljarder kronor. Trots en viss begränsning i de av oss nu framlagda förslagen ger de gott och väl 3 miljarder kronor. Effekten av dessa förslag behöver lika litet vara omedelbar som ett uttag av mervärdeskatt på livsmedel har en omedelbar effekt för statskassan. Dessa skatteintäkter inflyter ju under hela budgetåret.

Låt mig så till sist kommentera de borgerliga partiernas ställningstaganden. Skalar man bort de angrepp som de borgerliga partierna riktar mot finansministern och regeringen för deras handläggning av denna fråga står det ändå fast att man på det hela taget är överens. Man prutar litet här och var på drivmedelsbeskattningen, gör litet undantag här eller där på arbetsgivaravgiften, men i stort sväljer man hela förslaget. Kort sagt: skojet mot väljarna är också de borgerliga partierna därmed också medansvariga i.

Herr talman! Vi underkänner således inte bara regeringsförslagen utan också de borgerliga partiernas förslag med ett undantag. Vi yrkar i andra hand, som framgår av vår motion, att därest våra förslag avslås arbetsgivaravgiften icke skall äga tillämpning på stat och kommun. Skulle också detta avslås kommer vi att ansluta oss till reservation 7 avseende arbetstagare inom socialvård

samt hälso- och sjukvård etc. Det är onekligen en del av det vi vill uppnå med vårt alternativyrkande. Vi kommer därför att — därest också vårt alternativyrkande avslås — stödja reservation 7 av herr Sundin m. fl.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag skall inte denna helgdagseftermiddag förlänga debatten med att gå in på en allmän principiell deklaration och diskussion om bakgrunden till de förslag som vi i dag diskuterar. Jag vill endast ta upp ett par avsnitt som berörs i den aktuella propositionen och då med särskild hänsyn tagen till att jag närmast företräder mindre företagsamhet. I de allmänna värderingarna ansluter jag mig till det som här har sagts av herr Sundin m. fl.

Arbetsgivaravgiften skall nu höjas. Jag vill erinra om att den har tillkommit som en inkomstförstärkning av statskassan med hänsyn till att företagen befriats från avgifter på investeringar. Avgiften hade alltså en klart motiverad och klart begränsad uppgift när den infördes. I och med de beslut som väl kommer att fattas här i dag övergår avgiften till att bli ett allmänt skatteinstrument, som en finansminister givetvis i fortsättningen kan handskas med på ett mycket lätthanterligt sätt om det uppstår brist i statskassan.

Det är enligt min mening motbjudande att gå med på denna skattehöjning utan att det här förekommit en diskussion och gjorts en utredning om verkningarna av denna arbetsgivaravgift. Jag vill därför starkt understödja de krav som uppställs i vissa reservationer, att denna skatt skall vara tillfällig och att det omedelbart skall göras en utredning om de ekonomiska verkningarna i olika avseenden. Jag är rädd för att utskottets förslag, att företagsskatteutredningen skall ta upp denna utredning, kan innebära att det kan dröja mycket lång tid innan vi får en prövning av

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

arbetsgivaravgiftens konsekvenser. Därför vore det bättre med en direkt och snabbare utredning.

Jag är i princip betänksam mot arbetsgivaravgiften. Den är en skatt på produktionen, och det tror jag är olämpligt och olyckligt i ett läge där vi som främsta argument ändå hänvisar till att vi för att komma ur den nuvarande ekonomiska situationen måste ha en ökad produktion, en ökad investeringstakt och en ökad konkurrenskraft gentemot utlandet.

Finansministern säger i sin proposition — efter att ha resonerat om dagens problem — att vi måste styra över våra resurser till exporten och till de importkonkurrerande företagen. Jag ifrågasätter om det inte ligger en stark motsägelse i att man då inför en arbetsgivaravgift på företagen. Visserligen sägs det mycket klart ut att denna avgift skall ha till avsikt att dämpa lönekraven vid de kommande förhandlingarna. Det är så klart utsagt att det hade varit enklare för finansministern att rikta det kravet direkt till arbetstagarerna. Det är en omväg att gå över företagen när det gäller att klara denna besvärliga samhällsekonomiska uppgift: att begränsa löneuttaget i de kommande förhandlingarna. Det är en omväg som kommer att förta effekten i flera avseenden. Den slår nämligen ojämnt och drabbar fel företag i fel regioner. Det är inte de svaga företagen som är ledande när det gäller att ange nivån i lönerörelserna, utan det är de goda, de vinstgivande företagen som är de ledande. Men de får betala de minsta arbetsgivaravgifterna därför att de goda företagen ofta är högt mekaniserade och rationaliserade företag i expansiva områden. Kontentan blir alltså att de ledande, de expansiva företagen också blir ledande i lönerörelserna. De kommer säkert inte att nämnvärt påverkas av arbetsgivaravgiften, och det är mycket möjligt att finansministerns avsikt med avgiften kommer att slå slint. Det

finns uttalanden om detta från löntagarorganisationerna.

Det är de andra företagen, de som oftast inte kan påverka lönerörelserna, som drabbas av arbetsgivaravgiften i högre grad därför att de är personalintensiva, de har större personal i förhållande till sin omsättning och sin produktion.

Herr Jacobssons tankegång var intressant, och den kommer nog att ge eko i debatten framöver. I ett läge när man anser att man måste ta ut ökade avgifter från företagen vore det bättre att höja bolagsbeskattningen än att öka arbetsgivaravgiften. Jag skulle för min del vilja ansluta mig till ett sådant resonemang att om alternativet är att vi måste ta ut mera skatter av företagsamheten som helhet, vore det mindre produktionshämmande att göra det via en ökad bolagsskatt. Denna frågas olika aspekter måste dock utredas.

Den andra orsaken till att jag är principiellt emot en arbetsgivaravgift är att den hårt drabbar de mindre företagen, de som också har en förhållandevis hög manuell produktion. Det är oftast dessa företag som svarar för den importkonkurrerande produktionen. Det är alltså de som i viss mån skall svara för varorna till hemmamarknaden, och det är de som får möta importen. Att lägga en ökad beskattning på dessa hemmamarknadsproducerande företag måste betraktas som i högsta grad olämpligt i nuvarande situation. Det borde ha funnits bättre alternativ än denna beskattning för att uppnå den erforderliga dämpningen. Jag vill som representant för de mindre företagen starkt protestera mot att frågan hantearats på detta sätt.

I många avseenden drabbas mindre företag av tidens förändringar. Jag behöver bara erinra om den våg av konkurser, nedläggningar och friställningar av arbetskraft som drabbar framför allt de mindre företagen. Vi är dock överens om att de mindre företagen har

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

en stor uppgift att fylla i olika avseenden, bl. a. som hemmamarknadsproducerande faktor, och det är de som nu drabbas orättvist.

Av samma skäl vill jag också understödja tanken i centerns motioner att stödområdet skulle vara fritaget från höjningen av arbetsgivaravgiften. Visserligen kommer vi också då in på svårigheter och gränsfall, där avgiften slår orättvist. Men om avsikten med arbetsgivaravgiften är att dämpa lönerörelserna, är det väl ganska meningslöst att sätta in åtgärden i stödområdet, där det inte förekommer någon nämnvärd löneglidning och där det inte finns expansiva företag i större utsträckning. Man sätter in aktionen på fel håll. Det erforderliga motståndet mot att höja lönerna finns redan i stödområdet, därför att man inom detta område som regel inte har utrymme för ytterligare lönehöjningar. Därför hade det varit fullt motiverat att göra en begränsning när det gäller stödområdet.

Herr Ericsson i Kinna talar om framgångsrika företag i Dalarna, han menar kanske Domnarvet eller andra stora företag och kan inte tänka sig att dessa också skulle få del av en minskad beskattning. Men är det inte så att löneglidningen ändå är lägre inom den företagssektor som finns i stödområdet? Där är ju ändå arbetskrafttillgången större än hos företagen söderut. Om dessa företag fick ett ökat utrymme för investeringar, skulle det väl stimulera näringslivet i de områden som vi tidigare har sagt hör stimuleras. Jag tycker det är mycket starka motiv för att man skulle hålla sig till områdena utanför stödområdet när det gäller ökningen av investeringsavgiften.

Jag kommer för min del att stödja de reservationer som centern har lagt fram. Men jag är nästan säker på att regeringens förslag här kommer att bifallas till alla delar. Men sedan vi fattat de beslut som nu förestår, tycker jag det ankommer på regeringen att föreslå åtgärder som i någon mån kompenserar

de snedvridningar som jag här påtalat, dvs. att man verkligen ökar satsningen på stödområdet och de svagare regionerna och att man ser till att de små och medelstora företagen i andra sammanhang får kompensation för en orättvis arbetsgivaravgift.

Regeringen skulle kunna vidta åtgärder för att i väsentlig grad öka tillgången på lånemedel för den mindre industrin. Vi är tacksamma för de hundra miljoner som ställdes till förfogande under försommaren. Varför inte öka medlen med fyra, fem gånger det beloppet? Jag tror det skulle vara mycket värdefullt och kanske rädda många företag ur en besvärlig situation. Lika angeläget är det att vidga de lokaliseringspolitiska åtgärderna, efter de beslut som här skall fattas och som ju i hög grad drabbas ifrågasavarande områden.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag tillhör dem som under det gångna året har hävdats att finanspolitiken har burit för liten del av bördan och penningpolitiken för stor del för att någorlunda kunna begränsa expansionens skadeverkningar. Det är därför jag med stor glädje hälsar finansministerns förslag om en ändring härvidlag — att finanspolitiken skall dra litet större lass.

Så mycket mer förvånad blir jag när de borgerliga talarna, som tidigare ändå har förfäktat samma sak och i betydligt hårdare ordalag än vad jag någonsin har gjort — man har sagt att det är på tok, som det i dag är, att penningpolitiken skall bära så stor börda — nu inte helt accepterar det förslag som har lagts av finansministern.

Jag vill säga till herr Sundin att jag inte alls är övertygad om att regeringens förslag är absolut riktigt avvägt. Jag kan mycket väl hålla med om att det t. o. m. är för litet; att det alltså inte är exakt avvägt.

Men när de, som hela tiden har talat om att vi måste ha en starkare finans-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

politik, ändå kommer med motioner, följda av reservationer, som innebär att denna finanspolitik skall försvagas med flera hundra miljoner kronor — det rör sig om så mycket när man lägger ihop alla de här reservationerna — tycker jag att de talar med dubbel tunga.

Herr Tistad och herr Gösta Jacobsson säger visserligen att de motioner som hänvisats till bankoutskottet skall rätta till detta — inte de som har behandlats av bevillningsutskottet. Man talar om ett värdefast, d. v. s. indexreglerat, obligationslån. Som om inte erfarenheterna från andra länder skulle tillräckligt förskräcka oss i det avseendet. Jag hävdar att man här griper efter ett halmstrå för att söka täcka in det man inte vill vara med om på andra områden. Herr Jacobsson kan ju försöka klara ut för oss vilka prutningar i budgeten han tänker göra nu för att få in de pengar som fattas genom att moderata samlingspartiet inte vill vara med om regeringens förslag.

Jag vill alltså först och främst påpeka att det är något dubbelbottnat i den borgerliga politiken i denna fråga. Herr Hedlund gick ut i våras och talade om att vi skulle sätta den höjda momsens i kraft på ett betydligt tidigare stadium, den 1 juli. Vad blev det av detta förslag nu? Detta hade inneburit ganska stora indragningar av köpkraft. Om man nu hade velat gå med på ett sådant förslag, hade man i varje fall inte behövt minska den köpkraftsindragning som är föreslagen. Varför har man inte motionsvägen föreslagit att sätta momshöjningen i kraft ett par månader tidigare? Det hade inneburit några hundra miljoner kronors förstärkning till statskassan eller indragning av köpkraft — vilket man vill. Jag menar alltså att finansministerns förslag är ett minimum när det gäller att föra en mera skärpt finanspolitik.

Jag vill sedan gå in litet grand på några yttranden som fällt i dag. Jag vill börja med herr Ferdinand Nilsson som tycker att det inte är bra med att ta

ut moms på matvaror och som föreslår att denna moms skall tas bort. Jag kan hålla med honom om att det är motbjudande att beskatta livets nödortf, men herr Ferdinand Nilsson gör det alldeles för lätt för sig, när han säger att finansministern eller bevillningsutskottet får fundera ut vad som skall tas in till statskassan i stället för de miljardbelopp som inte kommer att inflyta enligt herr Ferdinand Nilssons förslag. Är det så säkert att detta förslag inte kommer att slå lika blint som man nu säger att arbetsgivaravgiften slår? Man gör det för enkelt för sig. Man vill bara ha lättnader, men man vill aldrig komma med något förslag om var höjningarna skall tas ut.

När det gäller den arbetsgivaravgift som drabbar ideella organisationer, säger man att den slår alldeles för blint. Det betyder att man beskattar idealiteten och gåvorna till idealiteten. Det är alldeles riktigt att man gör detta. Det är naturligtvis inte trevligt att säga att vi skall beskatta gåvor som människor ger till välgörande ändamål. Men det är fel att säga att man målmedvetet har strävat efter att försämra idealiteten genom det förslag som här framlagts. Jag har nämligen sysslat mycket med ideella organisationers verksamhet, och jag vet att samhällets stöd i dag är mångdubblat i jämförelse med vad det var när jag i min ungdom sysslade med verksamheten. Jag vet att samhället i dag på ett helt annat sätt understöder både religiösa och ideella organisationer, i den mån som dessa vill ta emot någon hjälp. Hur är det nu med resone-manget om att slå blint, om det genomfördes en höjd moms på det sätt som centerpartiet föreslagit? Skulle inte denna moms ha slagit lika blint när det gäller de ideella organisationernas utgifter? Herr Wikström har redogjort för vad den höjda momsens innebär för de ideella organisationerna. Jag hävdar att denna beskattning väl är minst lika allvarlig för den ideella organisationen som just arbetsgivaravgiften. Jag är här

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

inne på att arbetsgivaravgiftens principiella innebörd att kompensera bortfallet av pengar för att investeringsavgiften skall slopas inte längre gäller. Denna gång är det fråga om en allmän köpkraftsindragning för att stärka finanspolitiken. Då är det inte så konstigt att också ideella organisationers arbetskraft berörs. I den mån som det behövs hjälp, vädjar jag till finansministern att hjälpa de ideella organisationerna med ökade bidrag i stället för att skapa det oerhörda krångel som ändå uppstår genom förslaget om undantag från arbetsgivaravgift för ideella organisationer.

Herr Wikström och flera har sagt att uttalandet att vi inte kan avskilja de ideella och andra organisationerna när det gäller arbetsgivaravgiften måste vara svepskäl. Det är inte svepskäl. Vi kan utgå från de kriterier som herr Wikström räknade upp när det gäller befrielse från gåvoskatt. Men omedelbart bredvid dessa ligger en samling organisationer som i dag hävdar att de också skulle vara befriade från gåvoskatt. De skulle omedelbart komma med detta krav. Det finns en hel del organisationer, t. ex. fackliga organisationer, som bygger upp sin verksamhet på obligatoriska eller mindre obligatoriska medlemsavgifter. De skulle också drabbas av arbetsgivaravgiften. Skall de vara befriade eller icke befriade från avgiften? Jag kan ta idrottsrörelsen som ett speciellt problem. Idrottsrörelsen baserar praktiskt taget hela sin verksamhet på bidrag från samhället, men en stor del av rörelsens inkomster utgörs faktiskt också av gåvor. Till vilket kriterium hänför vi dem med något mått av rättvisa? Det är alltså inte här fråga om svepskäl utan om realiteter, när vi säger att vi har förståelse för att man vill befria de ideella organisationerna från arbetsgivaravgift men att det är omöjligt på grund av svårigheterna att avgränsa dessa organisationer.

Den regionala lagstiftning som man vill genomföra innebär att denna ökade avgift inte bör utgå i stödområdena. Det

skulle vara roligt att höra centerpartisterna förklara för kammaren i dag, huruvida herr Hedlund avsåg att undanta Norrland också i sitt förslag om moms höjning den 1 juli. I annat fall hade den ökade mervärdeskatten slagit lika blint på stödområdet som på något annat område.

Det är alltså fråga om vad som slår blint eller inte. Det går inte att göra regionala avgränsningar i en skattefråga, ty man bara går omkring dem. Jag vill anföra vad herr Jacobsson sade till mig i bänken nyss: Det skulle te sig alldeles groteskt att befria LKAB från arbetsgivaravgift — kanske även Domnarvvet och stora skogsbolag — men ta ut arbetsgivaravgift av det lilla företaget i Sydsverige som en annan talare har talat för så hårt. Små företag i Sydsverige som lever på nödens brant skulle alltså erlægga arbetsgivaravgiften, medan LKAB och de stora skogsföretagen i norr skulle vara befriade! Jag hävdar att det verkar groteskt att göra en sådan avgränsning. Därför måste den köpkraftsindragning det här är fråga om bli generell.

Jag skulle kunna hålla på och bemöta talarna undan för undan, men jag skall bara ta upp ett par anföranden till.

Herr Gösta Jacobssons anförande var synnerligen intressant. Han ansåg ju att vi hellre borde ta ut 10 procent ytterligare i bolagsskatt än en arbetsgivaravgift. Nu vet vi att herr Jacobsson inte vill ha arbetsgivaravgiften heller, så detta betyder inte att han omedelbart kommer att föreslå dessa 10 procent, men det är faktiskt ett tips. Herr Jacobsson har tillsammans med kommunisterna kommit på en linje som kanske är användbar någon gång i framtiden, om det blir en borgerlig regering.

Beträffande skatten på spelautomater delar jag herr Jacobssons uppfattning. Visst skall vi ha skatt på spelautomater, och jag hoppas verkligen att finansministern hittar någon teknisk lösning härför.

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

När det gäller herr Karl Petterssons förslag att de "vita" kapitalvarorna skulle undantas från den höjda beskattningen den 1 november på grund av ett vallöfte, så måste jag säga att det var väl ett vallöfte med modifikationer. Anser herr Pettersson att man inte skall kunna göra någonting, därför att man lovat att inte höja den allmänna mervärdeskatten före den 1 januari? Jag har inte tolkat vad som sagts som ett sådant löfte, och att göra en undantagsbestämmelse för två månaders avbetalningar tycker vi är att krängla till det hela alltför mycket. Det gäller alltså två avbetalningar, i november och december månader. Sedan får kunderna under alla omständigheter betala den högre momsen.

Med detta har jag velat belysa några av de synpunkter som framförts. Jag skulle kanske tillägga att herr Johan Olssons förslag borde ha utmynnat i yrkande om avslag på förslaget om arbetsgivaravgiften, men han försökte krängla sig ur situationen på annat sätt.

Herr talman! Jag ber att i likhet med utskottets ordförande få yrka bifall till samtliga punkter i bevillningsutskottets betänkande.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wärnberg sade någonting som har återgivits för mig ungefär så, att jag skulle ha gjort sakerna alldeles för enkla för mig, när jag resonerade om undantagande av nödvändiga livsmedel från mervärdeskatten. Ingen gör det så enkelt för sig i denna kammare som de "kapaciteter", som då och då utpträder med förkrossande auktoritet och yrkar bifall till vad Kungl. Maj:t i kanslihuset har funderat ut. Så var det med den saken.

Sedan vill jag betona för herr Wärnberg att han alldeles bortser från att man inte förenklar genom att peka på att mervärdeskatten är en skatt på utgifter utan hänsyn till inkomster, försörjningsbörda och ekonomisk bärkraft

i övrigt och allt detta strider mot klart vedertagna demokratiska principer. Att tala om att avlyfta människors köpkraft även då sådan inte finns är enligt min uppfattning en upprörande cynism. Sjuk, arbetslösa och studerande drabbas. Folkpensionärer och låginkomsttagare — i allmänhet familjer som har många munnar att mätta — drabbas hårt. Är det inte att göra saken för enkel för sig, herr Wärnberg, att skylla på att det är litet besvärligt att ordna en teknisk avvägning i detta fall, när det gäller så upprörande orätfärdiga saker?

Sedan säger herr Wärnberg att vi inte har hänvisat till hur täckning skall uppnås. Åjo, vi tror liksom herr Wärnberg på Kungl. Maj:t och har föreslagit att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t. Eftersom Kungl. Maj:t nu har så att säga en absolut förmåga att fundera ut skatter, har vi tryggt kunnat lägga i dess hand att åstadkomma täckning. Vi har skrivit, att i den mån det behöves erforderligt inkomstförstärkningar beredes genom beskattning av lyxvaror, sprit och tobak och eventuellt andra *umbärliga* varor. Det är ett klart principiellt program, och detaljarbetet sedan överlämnar vi med förtroende till den regering, vars yrkanden i regel herr Wärnberg accepterar utan att mucka. Jag har en känsla av att saken då ligger väldigt säkert till. Då kommer förslagen säkert också att vinna bifall.

Det är litet otacksamt att föreslå finansministern skatter. I regel tycker han om skatter, men han använder dem inte för de ändamål som vi har föreslagit. Våra skatteförslag lägger han på lager och tar fram vid något senare tillfälle. Vi överlämnar till finansministerns initiativ att klara av täckningen i detta fall. Det är inte, herr Wärnberg, att göra saken enklare för sig än de gör som bara yrkar bifall till allt vad Kungl. Maj:t behagar föreslå.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara till herr Wärnberg säga att jag delar hans upp-

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

fattning att det är finanspolitiskt nödvändigt med de åtgärder som i dag skall beslutas. Men den fråga som jag har tagit upp är inte av sådana dimensioner att den inkomstmässigt har någon betydelse för staten. Principiellt kan jag mycket hellre tänka mig en ökad inkomstbeskattning av enskilda personer och en ökad bolagsbeskattning än just den arbetsgivaravgift på den ideella sektorn som vi i dag diskuterar.

Jag använde inte uttrycket svepskäl, ty jag har all respekt för den socialdemokratiska argumenteringen. Men den principiella linje som regeringen nu slår in på kan vi inte acceptera. Då tycker vi att de praktiska svårigheter som från socialdemokratiskt håll har mobiliserats får vika för den principiella övertygelsen. Jag tror att man upplever det så att löneskatten principiellt innebär att socialdemokraterna har introducerat en direkt beskattning av ideell verksamhet — inte en indirekt skatt, som moms är. Detta är den första skattskrivningen på idealitet, och den hölls inte när Kvirinius var landshövding över Syrien utan när Gunnar Sträng var finansminister i Sverige och John Ericsson var ordförande i bevillningsutskottet.

Möjlighet till compensation finns, säger herr Wärnberg. När man från socialdemokratiskt håll inte går med på detta undantag, är det klart att vi räknar med att man i något sammanhang kommer att ta upp frågan om hur en compensation skall kunna ske. Jag är nämligen övertygad om att intresset för den ideella verksamheten i och för sig är lika stort på socialdemokratiskt håll som inom oppositionspartierna.

Herr TISTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wärnberg talade om att göra det lätt för sig. Jag har en känsla av att herr Wärnberg gjorde det väl lätt för sig själv när han lade ihop alla motionsyrkanden, kom fram till en summa och sedan på grundval av den

utdelade någon sorts kollektiv bestraffning åt oppositionen. Så enkelt är det inte, herr Wärnberg, utan man får nog lov att se på de yrkanden som är framställda av de olika oppositionspartierna vart för sig.

När herr Wärnberg beräknar vad motionerna kommer att kosta, bör han ta hänsyn till att arbetsgivaravgiften inte ger hela summan i nettointäkt till staten. Den är nämligen avdragsgill för företagen, och det innebär att den kommer att leda till en minskning av företagskatterna. Skulle arbetsgivaravgiften ge ett sådant resultat som finansministern hoppas, kommer lönesummorna under nästa år dessutom att bli mindre, med motsvarande minskning av preliminärskatten som följd.

Nu skall jag inte vara lika oförsiktig som herr Wärnberg och lägga ihop dessa minskningar. Det anfördes under utskottsbehandlingen att minskningarna när det gäller företagsbeskattningen skulle komma vid en senare tidpunkt än då arbetsgivaravgiften flöt in och att däri låg ett åtstramande moment. Det är riktigt. Men i den mån resultatet blir en minskning av lönesummorna har man inte denna tidsförskjutning, och då är åtstramningseffekten inte lika stor.

Herr Wärnberg ansåg att det var groteskt att befria LKAB från arbetsgivaravgift men låta det lilla, dåligt lönsamma företaget i Sydsverige betala avgiften. Det har ju inte varit tal om att LKAB skulle befrias från arbetsgivaravgift; företaget skulle inte få vidkännas höjningen.

Om nu herr Wärnberg anser detta vara groteskt, måste han anse arbetsgivaravgiften som sådan var grotesk; denna drabbar ju det mycket lönsamma företaget och det icke lönsamma företaget lika. Om det ena företaget betalar 1 procent och det andra 2 procent kan därvidlag inte utgöra någon avgörande skillnad. Herr Wärnbergs omdöme måste därför gälla arbetsgivaravgiften som sådan. Och det var väl ändå inte meningen.

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! Jag vill till herr Wärnberg säga att när jag pekade på löftet i valrörelsen om en tidigareläggning av momsens så refererade jag uteslutande till uttalanden härom som gjordes under valrörelsen. Sedan får väl herr Wärnberg själv göra en bedömning av hur realistiskt detta löfte var.

Jag har, herr talman, tidigare under debatten yrkat bifall till motionerna I:1293 och II:1509. Med hänsyn till att det här gäller en förordning — förordningen 1966:21 om särskild skatt på motorbränslen — skulle mitt förslag ha behövt kompletteras med lagtext. Jag anhåller under sådana förhållanden att få återta mitt yrkande på grund av att det icke är möjligt att hinna utforma sådant lagförslag under den korta tid, som står till förfogande.

Herr **WÄRNBERG** (s):

Herr talman! Det kan självfallet vara litet tokigt att summera alla belopp som finns angivna i olika reservationer, men eftersom de härrör från partier som gemensamt vill bilda ett regeringsunderlag tycker jag inte att det är så tokigt att lägga ihop dem. Reserverna har dock yrkat på att beloppen skall tas bort, och då har jag ansett det vara riktigt att göra en summering.

För att återkomma till den här "groteska" historien så sade jag att det var groteskt att göra om arbetsgivaravgiften på ett sådant sätt att den inte blir generell. Jag vill nämligen att den skall vara generell. Skall den inte vara generell, är det groteskt om man gynnar ett bra företag och missgynnar ett dåligt. Det är den groteska ändringen som jag vänder mig emot.

Det är klart, herr Ferdinand Nilsson, att man kan säga att jag göra det lätt för mig när jag yrkar bifall till bevillningsutskottets betänkanden, som i sin tur innebär bifall till Kungl. Maj:ts propositioner. Det händer dock då och då

att vi ändrar litet grand på Kungl. Maj:ts propositioner.

Därtill vill jag säga att det nog inte blir så särskilt lätt för oppositionen här i landet att förklara att 22 centerpartister vill flytta några miljarder kronor till andra skattebördor. Det skulle betyda att i underlaget för en blivande regering finns 22 centerpartister som anser att en ändring på den här punkten skulle innebära högsta mått av rättvisa och en ändring som de kommer att slåss för.

Jag vill påpeka att det kanske inte heller blir så lätt att få igenom det kravet. Det var dock en centerpartist som yrkade avslag och som nu yrkat avslag på herr Ferdinand Nilssons motion även i bevillningsutskottet.

Herr talman! Jag har ingen anledning att ändra mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att propositioner beträffande bevillningsutskottets betänkande nr 55 komme att framställas först särskilt avseende utskottets hemställen såvitt anginge frågor, som upptagits i de vid betänkandet avgivna reservationerna och vissa motioner, för skilda sakfrågor var för sig, enligt en till kammarens ledamöter utdelad stencilerad propositionsordning, samt därefter särskilt i fråga om utskottets hemställen i övrigt.

Såvitt avsåge utskottets hemställen i vad gällde *motionerna I:1299 och II:1504* gjordes till en början propositioner, först på bifall till densamma samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla nämnda motioner; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I vad rörde *fråga om avslag på förordningsförslaget om höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

antagas, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser fråga om avslag på förordningsförslaget om höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt han uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 15.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om *undantag för stödområdet och Gotland från höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet hemställt, dels ock

att det förslag skulle antagas, som innefattades i de vid betänkandet avgivna reservationerna nr 2 av herr Sundin m. fl. i förevarande del samt nr 3 av herr Tistad m. fl. och nr 4 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser undantag för stödområdet och Gotland från höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i de vid betänkandet avgivna reservationerna nr 2 av herr Sundin m. fl. i förevarande del samt nr 3 av herr Tistad m. fl. och nr 4 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 53.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande *undantag för de delar av Kopparbergs län, som ej tillhör stödom-*

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

rådet, från höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften gjorde herr talmannen vidare propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundin m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 betecknade reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser undantag för de delar av Kopparbergs län, som ej tillhör stödområdet, från höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundin m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 betecknade reservationen i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 19.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad anginge *befrielse för vissa ideella organisationer från den allmänna arbetsgivaravgiften*, yttrade nu herr tal-

mannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser befrielse för vissa ideella organisationer från den allmänna arbetsgivaravgiften, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 53.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande *undantag för arbetstägare hos redare från höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften* gjorde

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

herr talmannen därpå propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sundin m. fl. vid betänkandet avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser undantag för arbetstagare hos redare från höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundin m. fl. vid betänkandet avgivna, med 6 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 15.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *undantag för arbetstagare inom socialvård samt hälso- och sjukvård hos landsting eller kommun från höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att vad ut-

skottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Sundin m. fl. vid betänkandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser undantag för arbetstagare inom socialvård samt hälso- och sjukvård hos landsting eller kommun från höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sundin m. fl. vid betänkandet avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 23.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen såvitt avsäga *utredning om de samhälls-ekonomiska verkningarna av den all-*

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.
männna arbetsgivaravgiften propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med 8 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser utredning om de samhälls-ekonomiska verkningarna av den allmänna arbetsgivaravgiften, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med 8 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 49.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad gällde *övergångsbestämmelserna till förordningen om ändring i mervärdskatteförordningen*, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottets hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som

innefattades i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med 9 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser övergångsbestämmelserna till förordningen om ändring i mervärdskatteförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med 9 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 51.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen såvitt avsåge *fråga om avslag på förslaget om höjning av den särskilda skatten på brännolja och gasol* propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av

Ang. höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, m. m.

det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 10 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser fråga om avslag på förslaget om höjning av den särskilda skatten på brännolja och gasol, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 10 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 16.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Rörande *fråga om avslag på förslaget om höjning av den särskilda skatten på motorbränslen och i stället höjning av bensinskatt, brännoljeskatt och gasolskatt*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefatta-

des i de vid betänkandet avgivna reservationerna nr 11 av herr Tistad m. fl. och nr 12 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 55 såvitt avser fråga om avslag på förslaget om höjning av den särskilda skatten på motorbränslen och i stället höjning av bensinskatt, brännoljeskatt och gasolskatt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i de vid betänkandet avgivna reservationerna nr 11 av herr Tistad m. fl. och nr 12 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 53.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad *utskottet i övrigt* hemställt i detta betänkande.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motion.

Beträffande detta utlåtande hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 343, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 55 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 344, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motion.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 66 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 158, med förslag till lag om ändring i jordabalken, m. m.;

nr 161, med förslag till lag om ändring i lagen (1962:270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall;

nr 176, med förslag till lag om ändring i lagen (1950:596) om rätt till fiske; och

nr 177, med förslag till lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951:680).

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för lots- och fyrväsendets organisation och för statliga sjöfartsavgifter jämte motioner; samt

nr 144, i anledning av motion angående omorganisation av statens järnvägars resebyråverksamhet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 48, med anledning av motioner om beskattningen av pensions- och kapitalförsäkringar;

nr 50, med anledning av motioner beträffande försäljningen av mellanöl, m. m.; samt

nr 52, med anledning av motioner angående realisationsvinstbeskattningen vid försäljning av aktier och fastigheter;

bankoutskottets memorial nr 55, angående vissa frågor i samband med övergången till beslutad personalorganisation för enkammarriksdagen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av motioner angående utbetalningen av förlängt barnbidrag och studiebidrag;

nr 56, i anledning av motioner om studiesocialt stöd till ungdom i yrkesutbildning;

nr 57, i anledning av motioner om införande av en särskild rehabiliteringsförsäkring;

nr 58, i anledning av motioner om en omsorgslag för handikappade;

nr 59, i anledning av motioner om ökat stöd åt unga handikappade;

nr 60, i anledning av motioner om en efter arbetstagarens ålder variabel semestertid;

nr 61, i anledning av motioner om rätt för person med partiell förtidspension att tillgodoräkna sig ATP-poäng;

nr 62, i anledning av motioner om höjning av vissa äldre livräntor;

nr 63, i anledning av motioner angående lagstiftningen om arbetarskydd m. m.;

nr 64, i anledning av motioner angående ersättningen inom sjukförsäkringen till privatpraktiserande läkare; samt

nr 65, i anledning av motioner angående bostadsbidrag till värnpliktiga;

trejde lagutskottets utlåtanden:

nr 58, i anledning av motioner om ett förenklat förfarande i vissa vattenmål;

nr 59, i anledning av motioner om en översyn av reglerna för kommuns skyldighet att ersätta strömfallsägare för förlorad fallhöjd vid ytvattentäkt;

nr 61, i anledning av motioner om obligatorisk varningsanordning på bakande lastbil;

nr 62, i anledning av motion angående rätten att driva tillfällig handel med livsmedel och blommor;

nr 63, i anledning av motioner om deklaration av tvättmedels fosfathalt;

nr 65, i anledning av motion om ändring av bestämmelserna om införsel av djur;

nr 66, i anledning av motioner om effektivare skydd för fridlysta djur;

nr 67, i anledning av motion om förbud mot nöjesjakt;

nr 69, i anledning av motioner om

rätt att anlita valfri resebyrå vid resa i statens tjänst; samt

nr 70, i anledning av motioner om lagstadgat skydd för landskapsbilden vid skogsavverkning;

jordbruksutskottets utlåtande nr 37, i anledning av motioner om vissa åtgärder för att öka bestånden av lax och havsöring; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av motioner om bättre möjligheter till rörelseträning för äldre och rörelsehindrade;

nr 50, i anledning av motioner om en inventering av rehabiliteringsbehovet, m. m.;

nr 51, i anledning av motioner om skrotningsavgift på bilar samt om slopande av exportförbudet på järnskrot;

nr 52, i anledning av motion om sammanträdesersättning till suppleant i statligt länsorgan;

nr 53, i anledning av motion om en samordnad forskning angående tätorternas trafikproblem;

nr 54, i anledning av motion angående skolungdomsutbytet; samt

nr 55, i anledning av motioner om bostadstillägget för pensionärer m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 13.38.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert